

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA FOLYÓIRATA

2013. XVI. ÉVFOLYAM, 1-4. SZÁM

TARTALOM

<i>Dr. Tománé Dr. Szabó Rita</i>	
Az új Munka Törvénykönyv alkalmazásának első tapasztalatai.....	3
<i>Prof. Dr. Prugberger Tamás DSc.</i>	
A munkajogviszonyból eredő kártérítési felelősség újraszabályozásának néhány problematikus vonása a 2012:I. törvényben.....	8
<i>Dr. Rácz Zoltán</i>	
Az írásbeli figyelmeztetés jogi természetéről.....	11
<i>Dr. Csák Csilla – dr. Hornyák Zsófia</i>	
Az átalakuló mezőgazdasági földszabályozás.....	13
<i>Dr. Tóth Nikolett Ágnes</i>	
A sportolói jogviszony szabályozása a Bosman-eset tükrében.....	19
<i>Szántó Krisztina</i>	
A generikus gyógyszerek kapcsán felmerülő gyógyszerészeti felelősség egyes kérdései.....	24
<i>Dr. Jánosi Andrea</i>	
A bűnüldözési célú adatkezelés és a ne bis in idem elv gyakorlati érvényesülésének összefüggései az Európai Unióban.....	28
<i>Dr. Mihalik-Kálmán Andrea</i>	
A rendőri jelentés mint okirati bizonyíték a büntetőeljárásban.....	36
<i>Dr. Róth Erika, Prof. Farkas Ákos</i>	
Emlékezés Dr. Kratochwill Ferencre.....	40
<i>Pusztahelyi Réka PhD., Prof. Bíró György, Prof. em. Prugberger Tamás</i>	
Emlékkonferencia Novotni Zoltán Professzor Úr tiszteletére.....	42

* * *

ADVOCAT

2013. XVI. évfolyam, 1-4. szám

ISSN 1585-5198

a BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY

MEGJELENIK: NEGYEDÉVENTE (főszabályként)

FŐSZERKESZTŐ: DR. BÍRÓ GYÖRGY

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

DR. CSERBA LAJOS TERVEZŐSZERKESZTŐ,

JÁMBORNÉ DR. RÓTH ERIKA,

DR. PERECZ LÁSZLÓ, DR. PUSZTAHELYI RÉKA

DR. PLAJOS RITA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:

3530 MISKOLC, ERZSÉBET TÉR 5.

TEL./FAX: (46) 342-882

FELELŐS KIADÓ:

DR. CSONTOS JÁNOS, AZ ÜGYVÉDI KAMARA ELNÖKE

NYOMDAI MUNKÁK:

GAZDÁSZ ELASZTIK KFT.

MISKOLC, SZERVEZET U. 67. TEL.: (46) 379-530

MEGJELENIK: 60 PÉLDÁNYBAN

FŐSZERKESZTŐI LEVÉL AZ ADVOCAT OLVASÓIHOZ

Tisztelt kollégák!

Mintegy 15 éve (1998) határozta el Ügyvédi Kamaránk Elnöksége, hogy negyedéves periodikával elsősorban szakmai figyelemfelhívó, publikációs és konzultációs lehetőséget biztosító lapot indít, amelyben a szerzők lehetőleg Kamaránk ügyvédei, a társszervek (bírószék, ügyészség, közigazgatás stb.) szakemberei.

Mi valósult meg e célkitűzéseinkből, és mi az, ami kívánnivalót hagy maga után?

- Fontos, hogy e "lap" ma is létezik, színvonalas szakmai közleményekkel.
- Az idők szavát követve, a nyomtatott példányok helyébe (részben) az online közlés lépett.
- Az ún. külső szakmai elismerést (más kamarák, társszervek részéről) kivívtuk és megőriztük.

Amivel nem lehetünk elégedettek, azok a szerkesztőség szerint az alábbiak:

- Nem sikerült tartani a negyedéves megjelenési rendszerességet (lám, jelen lapszám is a 2013- as év 1.-4. számaként, összevontan jelenik meg).
- Szűk a szerzői kör, főként az egyetemen (is) oktató kollégák, és a közel 500 fős aktív ügyvédi és jelölti társadalomnak csak egy igen korlátozott számú rétege.
- Annak ellenére, hogy az agitációnk folyamatos, töretlen (mint valaha az építőtáborba invitálás a „hívunk, várunk, jelentkez” felhívással). Ha a közlemények száma az ok, akkor ezen a hivatás (szakma) is elszomorodik, ha viszont az önbizalomhiány, akkor minden leendő szerzőt "megnyugtathatok", hogy a szakmai színvonalában nem megfelelő színvonalú, esetleg túlzottan elfogult vagy sértő írások közzétételétől a szerkesztőség amúgy is elzárkózik, a cikkek lektorálásán esnek át.
- Végül úgy látjuk, hogy az "Advocat" közéletisége is javítandó. Rendezvények, továbbképzések, pályázatok, kiadványok, kamarai közéleti hírek területén a szerkesztőség saját munkájával sincs megelégedve.

A lényeg azonban az, hogy létezőnk, eredményeket érünk el. Hogy mindezt minél jobb színvonalon, az a közösségünkön múlik, és ez vonatkozik a 2014 tavaszi kamarai tisztújításokon megválasztásra kerülő új kamarai elnökségre, valamint tagságunk egészére egyaránt.

Külön köszönetet mondok Gondosné dr. Pusztahelyi Réka asszonynak, aki a szerkesztőség munkájának legnagyobb részét végzi odaadóan, magas színvonalon, pedig még csak nem is tagja Kamaránknak.

További szakmai sikereket kívánok mindenkinek, és kérek – önérdéküinktől vezetve – nagyobb aktivitást az Advocat további működése érdekében!

Igazságot a jogásznak!

Miskolc, 2014. január 15.

Barátsággal,

dr. Bíró György
az Advocat
alapító főszerkesztője

AZ ÚJ MUNKA TÖRVÉNYKÖNYV ALKALMAZÁSÁNAK ELSŐ TAPASZTALATAI

- HIÁNYÁBAN AZ ÚJ MT. LEHETSÉGES HATÁSAI AZ ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATRA,
EGY MUNKAÜGYI BÍRÓ SZEMÉVEL

A Munka Törvénykönyvével szemben támasztott uniós és alkotmányjogi-alapjogi elvárások

„Ideje magasabb sebességre kapcsolni” így szólt az Európai Bizottságnak a növekedés és munkahelyteremtés terén elért haladásról szóló 2006. évi jelentésének konklúziója, és a lisszaboni stratégiára épülő ún. Zöld könyv megfogalmazta az Európai Unióban a munkajog XXI. századi modernizálásával kapcsolatos kívánalmakat. E szerint az a feladat, hogy olyan jogalkotás valósuljon meg a tagállamokban, amely egyszerre teremti meg a rugalmas foglalkoztatás és a munkavégzők szociális biztonságának feltételeit.

Ennek mentén kívánta megalapozni a munkajogi jogalkotás elméleti hátterét a Széll Kálmán terven belül a Magyar Munkaterv.

Az Alaptörvényünk nemzeti hitvallása szerint a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az ember szellemi teljesítménye. Az Alapvetés M) cikke (1) bekezdése azt rögzíti, hogy Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint magának a munkához való jognak a két megnyilvánulási formája a vállalkozáshoz való jog és a foglalkozáshoz való jog. Mindkettő úgynevezett valódi alapjog, amely a szabadságjogokhoz hasonlóan védelemben részesül az állami beavatkozások és korlátozások ellen.

Ugyanakkor az állami szerepvállalás ugyancsak Alaptörvényben rögzített szándéka szerint Magyarország törekszik megteremteni annak feltételeit, hogy minden munkára képes ember, aki dolgozni akar, dolgozhasson (XII. cikk (2) bekezdés). Ezen túlmenően az államnak megfelelő diszkriminációmentes közgazdasági feltételrendszert is kötelessége biztosítani a gazdasági verseny körében.

Ezen követelményeknek kívánt megfelelni a jogalkotó és kódexbe foglalta Közép-kelet Európa versenyképes magyar munkajogi szabályait, melyek 2012. július 1. napjával léptek hatályba. Tekintettel arra, hogy napjainkban az új szabályokhoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlatról még nem beszélhetünk, ezért néhány kiemelést érdemlő kérdésben kívántam megvizsgálni a szabályozás ítélkezésre gyakorolt lehetséges hatását, illetőleg megtalálni azokat a pontokat, ahol a bírói gyakorlat újra szerephez kell, hogy jusson az egységes gyakorlat kialakítása érdekében.

Az ítélkezés szempontjából kiemelendő egyes kérdések

A 2012. évi I. törvénynek, a Munka Törvénykönyvének (továbbiakban Mt.), egyik a gyakorlathoz köthető legkiemelkedőbb és a fenti szempontok szerint vizsgálendő része az Első rész.

(1) Az előző kódexhez képest újszerű módon az 1. §-ban megfogalmazza a szabályozás céljaként, hogy *alapvető feladata* a tisztességes foglalkoztatás szabályainak megállapítása, mégpedig a vállalkozás és a munkavállalás szabadságának elve szerint, tekintettel a munkáltató és a munkavállaló gazdasági, valamint szociális érdekeire, elismerve ezzel, hogy mindkét félnek egyaránt lehetnek gazdasági és szociális érdekei is.

A jogalkotói célmeghatározás nemcsak megszabja a munka világára vonatkozó normaanyag tartalmi és minőségi irányát, hanem segítséget nyújt a bírói jogalkalmazás számára is. Tülszint az értelmezési alapelveken is, ezért úgy gondolom, a megfogalmazott célt tekinthetjük egyfajta „szuper értelmezési alapelvnek” a munkaügyi ítélkezéshez, amely, azt hiszem, eddig is elismert volt az ezen szemlélet mentén kialakított jogalkotó, szükség esetén normapótló gyakorlatáról.²

(2) A törvény értelmezési alapelvei közül az 5. § (1) bekezdésben rögzített *rendszerint prioritás* összhangban áll az új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. törvény Első könyv 2. § (1) bekezdésében megjelölt értelmezési alapelveivel. A Ptk. normaszövege Magyarország alkotmányos rendjére, míg az Mt. Magyarország jogrendjére hivatkozik. A Munka Törvénykönyve a jogalkalmazó számára az Európai Unió normákkal való összhangot is kötelezettségként írja elő, ami főként az Európai Bíróság által kialakított általános jogelvek figyelembevételére utal, hiszen a munkajogi kodifikáció során a jogharmonizáció szinte maradéktalanul megvalósult.

(3) Példa arra, hogy a jogalkotó napjainkig szem előtt tartja *jogharmonizációs kötelezettségét*, az Mt. 40. §-ában szabályozott munkavállalói felmondási jog a munkáltató személyében bekövetkező változás esetén. A korábbi Munka Törvénykönyve az abban még munkajogi jogutódlás terminológiával megjelölt ún. üzem-átzállást a vonatkozó 2001/23/EK irányelvvel összhangban szabályozta, azonban adós maradt a munkavállalókat megillető jogosítványok körében az irányelv által felkínált valamely lehetőségnek

1 A Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság elnöke

2 Ez utóbbira példa a Legfelsőbb Bíróság 154. számú Kollégiumi Állásfoglalása, mely a munkajogi jogutódlásra (munkáltató személyében bekövetkező változás) vonatkozóan pótolta a hiányzó jogalkotást.

a nemzeti jogba való átültetésével. Nevezetesen, hogy a munkavállalónak lehetősége legyen az ellentmondás jogával élve megakadályoznia saját jogviszonya tekintetében a munkáltató személyében bekövetkező változást vagy már az átadást követően egyoldalú jognyilatkozatával, de megfelelő járandóságok mellett a jogviszonyát megszüntetni. Az Mt. ez utóbbi megoldást választotta, és lehetőséget biztosít a munkavállaló számára, hogy a munkáltató személyében bekövetkező változás miatt a rá irányadó munkafeltételek lényeges és hátrányos megváltozása esetén, – amely számára a munkaviszony fenntartását már lehetetlenné tenné vagy aránytalan sérelemmel járna, azaz megfelelő alapos indokra hivatkozva –, felmondással megszüntetni az átadást követő harminc napon belül a munkáltatói felmondás esetén biztosított jogsultságok mellett. Ez a határidő jogvesztő, tehát igazolással nem lehet kimenteni. Megvizsgálva e körben a munkavállaló igényérvényesítési jogát arra az esetre, ha a jogszerű felmondása után a munkáltató nem teljesíti a munkavégzés alóli felmentésre, valamint a végkielégítés megfizetésére vonatkozó kötelezettségét, egyértelműen az állapítható meg, hogy a munkaügyi vita kezdeményezésére a három éves munkajogi elévülés időtartama áll rendelkezésre.

(4) Érdemes itt megemlíteni azt is, hogy a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetek csődeljárásának és felszámolásának különleges szabályairól szóló 2011. évi CXL. törvény kizárja a munkáltató személyében bekövetkező változásra vonatkozó rendelkezések alkalmazását, ezzel összhangban rendelkezik az Mt. úgy, hogy a munkáltató személyében bekövetkező változás normanyaga felszámolási eljárásban nem alkalmazható. Ugyanakkor, mivel a 2001/23/EK irányelv az erre vonatkozó előírások körében semmilyen kivételt nem enged meg, így mindazokban az esetekben, amikor a felszámolási eljárás során olyan jogügylet jön létre, amely megfelel a Munka Törvénykönyve 36. § (1) bekezdésében foglalt munkáltató személyében bekövetkező változásnak, az átadó és átvevő munkáltatónak ugyanazok a kötelezettségei az üzemi tanács irányában, mint amit a Munka Törvénykönyve a 265. §-ában az általános esetre kötelezettségként előír.

(5) A munkáltató személyében bekövetkező változás szabályaihoz kapcsolódik még az is, hogy az egységesnek talán nem, de túlnyomónak mondható ítélkezési gyakorlatot erősítette a Munka Törvénykönyve a munkaviszonyhoz kapcsolódó egyes megállapodások szabályozása körében, amikor kimondta, hogy a *versenytilalmi megállapodás, illetőleg a tanulmányi szerződés a munkáltató személyében bekövetkező változás során átszáll az új foglalkoztatóra.*³

(6) A jogalkalmazás szempontjából kiemelést érdemel az értelmezési alapelvek közül az 5. § (2) bekezdésében megfogalmazott és a korábbi munkaügyi ítélkezési gyakorlatban is érvényesülő azon általános jogelv, hogy ha valaki jogáról lemond vagy abból enged, nyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni, így szükségtelenné válik a Ptk. adott rendelkezésének felhívása, bár az új Polgári Törvénykönyv Hatodik könyv 8. § (3) bekezdése is rögzíti ezen jogelvet.

Ezt az értelmezési alapelvet azért is ki kell emelnünk, mert a *közös megegyezési jogviszony megszüntető megállapodásokkal, valamint a kártérítési igényről való lemondással összefüggésben az ezzel összhangban álló ítélkezési gyakorlat a korábbi Mt. hatálya alatt már kialakult.*

Ugyanakkor a Munka Törvénykönyve *nem tartja fenn* azt a korábbi szabályozást, amely általában tiltotta a munkavállaló személyiségi jogáról, továbbá a munkabérééről előre történő lemondását. A személyhez fűződő jogok körében csak az általános jelleggel előre történő lemondást tilalmazza, ezért az egyes személyiségi jogok önkorlátozása nem tilos.

Az Mt. 163. § (1) bekezdésében foglalt szabály azt rögzíti, hogy a munkavállaló munkabérére vonatkozó igényéről egyoldalú jognyilatkozattal nem mondhat le, amiből pedig az következik, hogy egyezséggel, azaz közös megegyezéssel a munkáltatóval szemben fennálló jövőbeni igényeiről lemondhat.

Ugyanakkor sem az értelmezési alapelvek körében kimondottak, sem pedig a tételes jogi szabályozás nem változtatnak azon az ítélkezési gyakorlaton, mely szerint azt, hogy a munkavállaló jogról való lemondását nem lehet kiterjesztően értelmezni, úgy kell alkalmazni, hogy a nyilatkozat csak a lemondáskor ismert igények vonatkozásában lehet érvényes, mégpedig akkor, ha annak nem csak jogalapja, de összecszerúsége is ismert.

(7) Komoly gyakorlati jelentőséggel jár az általános magatartási *követelmények* szabályanyagának *kiegészítése*. A jóhiszemű és tisztességes joggyakorlásra, valamint a kölcsönös együttműködésre vonatkozó szabályok már igen terjedelmes ítélkezési gyakorlattal rendelkeznek, de *elvi jelentősége van annak*, hogy az Mt. 6. § (1) bekezdése alapvető szinten fogalmazza meg, hogy *a munkaszerződés teljesítése során is* – kivéve, ha törvény eltérő követelményt ír elő – úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A gyakorlatban egyre kevésbé volt tartható és indokolható, hogy a munkaügyi ítélkezés zsinórmértékéül főszabályként *miért a „tőle” elvárható magatartás vált elfogadottá* a polgári jogi jogviszonyokban alkalmazott adott helyzetben általában elvárható magatartás mércéje helyett.

Ezzel szemben konkrét esetekben sokszor az összehasonlítás munkáltatói oldalon a munkáltatók különböző típusainak figyelembe vétele mellett kell, hogy megtörténjen, amibe végső fokon véleményem szerint meg kell, hogy jelenjen egyfajta ún. tőle elvárhatósági szempontrendszer, és ugyanígy munkavállalói oldalon is, ha a munkakörök összehasonlításának is jelentőséget kell tulajdonítani az adott helyzetben általában elvárhatóság vizsgálatánál az, az adott munkakört betöltő szempontjából ily módon tőle elvárhatóságot fog jelenteni.

Ugyanakkor a Munka Törvénykönyve 52. § (1) bekezdésének azon tételes jogi szabálya, hogy a munkavállaló köteles munkáját az általában elvárható szakértelemmel és gondossággal végezni, az adott munkakörrel összefüggésben értelmezendő elvárhatósági szempontokat foglal magába, így itt a tőle elvárhatóság szóba sem jöhet.

(8) Az ítélkezést is segíti a Munka Törvénykönyve 6. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés, amelyből egyébként megállapítható, hogy a jogalkotó nem téveszti szem elől a

³ Vö. 228.§ (4) bek. és 229.§ (4) bek.

munkaviszonyra jellemző alárendeltség azon megnyilvánulási formáját és szükségszerű következményét, hogy a munkaviszony teljesítése során a munkáltató egyoldalúan jogosult meghatározni a munkavégzés módját és annak feltételeit.

A hivatkozott rendelkezés kimondja, hogy az ilyen mérlegelési körben hozott döntéseknél a munkáltató a munkavállaló érdekeit méltányos mérlegelés alapján köteles figyelembe venni, és a teljesítés módjának egyoldalú meghatározása a munkavállalónak aránytalan sérelmet nem okozhat. A sérelemokozás önmagában tehát nem ütközik jogszabályba, csak akkor, ha a döntés a méltányos mérlegelés követelményét sérti. Más esetekben a munkáltatónak nincs méltányos mérlegelési kötelezettsége, tehát nem terheli ez a kötelezettség például a jogviszony megszüntetése során.

A bírói gyakorlat eddig is szem előtt tartotta azt, hogy a munkaszerződés megkötése folytán a munkaszervezetbe kerülő munkavállaló nemcsak a szervezet hierarchiája miatt, hanem a jogviszony természetéből fakadóan is korlátozott magánautonómiával rendelkezik, így fokozott védelemre szorul. A döntések tartalmából időnként kiérződött, hogy a korábbi Mt. 199. § (4) bekezdése a mérlegeléssel hozott munkáltatói döntések elleni jogorvoslat szabályával, de a rendeltetésellenes joggyakorlásra vagy az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó szabályokkal sem nyújtott teljes körű szociális biztonságot.

Ebben a körben a bírói gyakorlat újra jelentős szerephez jut, hiszen az aránytalan sérelem kategóriájának súlyponti elemeit a döntéseken keresztül kell kimunkálni, mivel ebbe a körbe olyan érzékeny és kiemelt jelentőségű területek tartoznak, mint a munkavállaló egészségi állapota, személyes és családi viszonyai.

(9) Átfogó szabályozást nyújt és ezzel egyben a jogalkalmazó mozgásterét is bővíti az Mt. 6. § (4) bekezdésének azon általános szabálya, hogy a törvénykönyv hatálya alá tartozók kötelesek egymást minden olyan tényről, adatról, körülményről vagy ezek változásáról tájékoztatni, amely a munkaviszony létesítése, valamint a Munka Törvénykönyvében meghatározott jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése szempontjából lényeges. Ezen általános rendelkezés mentén kell például a munkavállalónak a további munkaviszony létesítése körében a tájékoztatási kötelezettségének eleget tenni.

(10) A munkajogi ítélkezés egyik gordiuszi csomóját vágja át az Mt. 8. § (2) bekezdése azzal, hogy kimondja, miszerint a munkavállaló munkaidején kívül sem tanúsíthat olyan magatartást, amely különösen munkakörének jellege, a munkáltató szervezetében elfoglalt helye alapján – közvetlenül és ténylegesen – alkalmas a munkáltató jó hírnevének, jogos gazdasági érdekének vagy a munkaviszony céljának veszélyeztetésére. A bíróságok az ítélkezési gyakorlatban eddig is igyekeztek az 56/1994. (XI.10.) számú alkotmánybírósági határozat indokolásából levezetni ezen kötelezettséget, hiszen a kirívó esetekben a munkáltatók joggal kifogásolták és kívánták szankcionálni, amikor a munkavállaló véleménynyilvánítási szabadsága már túllépte a jog rendeltetését.

(11) Ugyancsak a bírói döntésekből levezethető igény volt a személyhez fűződő jogok védelme körében is Mt.-beli

szabályozásra. A megalkotott szükséges és elégséges „minimum standard”, a 9. § (1) bekezdésében megfogalmazott azon követelmény, hogy az Mt. hatálya alá tartozók személyhez fűződő jogait tiszteletben kell tartani.

Mivel a Munka Törvénykönyve sem ad taxációt a személyhez fűződő jogok körében, így azokat továbbra is az Alaptörvényből és a Polgári Törvénykönyvből kell levezetni, elfogadva, hogy ebben a körben a jogok jellegükből eredően a természetes személyeket, így főként a munkavállalókat illetik meg, de a személyhez fűződő jogok bizonyos köre a munkáltatókat is érinti.

A munkajogban a személyiségi jogok a munkával kapcsolatos értékelés, illetőleg a munkáltatói ellenőrzés körében kapnak hangsúlyt, de sokszor előfordul az is, hogy a munkavállaló véleménynyilvánítása a munkáltató jó hírnevét sérti.

Az önálló szabályozás egyértelművé teszi a személyiségi jogok védelme érdekében a munkajogi szankciórendszer alkalmazhatóságát, ami azonban felveti azt a kérdést, hogy e körben mennyiben marad alkalmazható a Polgári Törvénykönyv szankciórendszere, amit a munkaügyi ítélkezési gyakorlat eddig is átvett, és külön-külön, vagy együttesen is alkalmazott.

Minden bizonnyal változatlan marad a kialakult ítélkezési gyakorlat és a munkajogi szankciók, illetőleg a polgári jogi jogkövetkezmények – és ez utóbbiból több is – együttesen is alkalmazhatók maradnak.⁴

Egyértelművé vált az ítélkezési gyakorlat abban a körben is, hogy önmagában a jogsértő munkáltatói intézkedés nem jelent egyben személyiségi jogsértést a jogviszony megszüntetése miatt, de előfordulhat olyan kirívó munkáltatói magatartás, amely a személyiségi jog sérelmével is jár.

(12) Gyakorlati szükségszerűség indokolta az adatkezeléssel kapcsolatos Munka törvénykönyvi szabályok életre hívását. Az Mt. azonban ahogy a személyiségi jogokat, úgy a személyes adatokat sem nevesíti külön, ezért szükséges az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény rendelkezéseinek alkalmazása.

Az információs törvény 21. § (1) bekezdése jogorvoslati lehetőséget rögzít az adatkezelővel szemben, és az információs törvény 22. § (3) bekezdése az igényérvényesítés kapcsán indult per elbírálását törvényszék hatáskörébe utalja, ugyanakkor véleményem szerint a munkaviszonnyal összefüggő igények tekintetében indokolt lenne a közigazgatási és munkaügyi bíróságok hatáskörének megállapítása.

(13) Az Mt. az ítélkezési gyakorlat által nagyon igényelt hiányokat pótolta jognyilatkozatokra vonatkozó szabályokkal, és ezáltal egységesítheti is azokat. Ugyanakkor nem kívánt önálló kötelmi szabályrendszert alkotni, így háttérszabályként továbbra is a Ptk. rendelkezései alkalmazandók (az új Ptk.-ban a Hatodik könyv II. fejezetének jognyilatkozatokra vonatkozó rendelkezései). A jognyilatkozatokra vonatkozó szabályoknál normaszövegbe kerültek olyan rendelkezések

⁴ Mindazonáltal figyelemmel kell lenni arra, hogy az új Polgári Törvénykönyv a személyiségi jogsértés szankciói közé beilleszti a jogsértéssel elért vagyoni előny kiadására vonatkozó kötelezést, míg a nem vagyoni kártérítést a sérelemdíj váltja fel. (vö. új Ptk. – 2013. évi V. tv. – 2:51. és 2:52. §§)

is, melyeket az ítélkezési gyakorlat kristályosított ki. Példa erre a 22. § (3) bekezdésének második mondata, mely a *ráutaló magatartás egyik*, a gyakorlatban leginkább előforduló esetét szabályozza. Ennek értelmében az alaki kötöttség megsértésével tett jognyilatkozatot illetően az érvénytelenség jogkövetkezménye nem alkalmazható, ha a jognyilatkozat a felek egyező akaratából teljesedésbe ment.

Az Mt. *mellőzi azt a korábbi szabályt*, amellyel a törvény a határozott idő lejártát követően, a *felettes tudtával történő egy napos továbbdolgozást* minden további vizsgálat nélkül ráutaló magatartással történt *szerződésmódosításként rendelte kezelni. A szabály elhagyása azonban nem jelenti azt, hogy adott esetben ne lenne megállapítható, hogy a felek ráutaló magatartásukkal a munkaszerződést határozatlan idejűvé alakították át.*

A ráutaló magatartással összefüggésben érdemes kiemelni, hogy az ítélkezési gyakorlat változásának eredményeként megállapítható a munkaviszonynak ráutaló magatartással történt megszüntetése is.

(14) Az egyoldalú jognyilatkozatra és a nyilatkozatra, valamint a határidőre és az időtartamra vonatkozó szabályok a *Ptk.-n alapuló korábbi gyakorlatot erősítik.*

Az egyoldalú jognyilatkozatnak a címmel való közlését követő egyoldalú módosítása vagy visszavonása munkajogi ítélkezésben sem volt megengedett. Mivel a módosítási vagy visszavonási jog kifejezett törvényi rendelkezéshez kötött, ilyen megengedő szabályt az Mt.-ben a 16. § (2) bekezdés tartalmaz az *egyoldalú kötelezettségvállalás körében*, amikor lehetővé teszi bizonyos feltételekkel (ha a jognyilatkozatot tevő körülményeiben a közlést követően olyan lényeges változás következett be, amely a kötelezettség teljesítését lehetetlenné tenné, vagy aránytalan sérelemmel járna) a kötelezettségvállalás módosítását vagy azonnali hatályú felmondását.

Ugyancsak ebbe a kivételes körbe tartozik a *már közölt munkaidő beosztás* tekintetében szintén garanciák mellett a módosításnak az a lehetősége, hogy a munkáltató az adott napra vonatkozó munkaidő-beosztást, ha gazdálkodásában vagy működésében előre nem látható körülmény merül fel, legalább négy nappal korábban módosíthatja a 97.§(5) bekezdése szerint.

Érdemes felfigyelnünk arra is, hogy az egyoldalú jognyilatkozathoz képest a kötelezettségvállalást tevő helyzete lényegesen korlátozottabb, hiszen az ilyen jognyilatkozatot tevő – tipikusan többnyire a munkáltató – nem hivatkozhat a jognyilatkozata hatálytalanságára, arra tekintettel, hogy a jogosulttal való közlés nem, vagy nem szabályszerűen történt meg.

(15) Bizonyára üdvözölte a szélesebb munkaügyi gyakorlat a *képviselőre vonatkozó szabályok* rögzítését is. Itt találjuk talán az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó rendelkezést, mert bár az álképviselő eljárásának jogkövetkezménye főszabály szerint továbbra is az érvénytelenség, de a megfogalmazott törvényi kivétel lehetővé teszi a jogkör gyakorlójának, hogy jóváhagyó nyilatkozatával ezt kiküszöbölje, és akár egy munkaügyi perben tanúként megjelenve a jognyilatkozatot sajátjának elismerve azt érvényessé tegye.

Azt is látni kell, hogy a törvény által alkalmazott szabad képviselő választás elve okán az ehhez kapcsolódó ítélkezési gyakorlat egy jelentős része az Mt. hatályba lépésével meghaladottá vált, mivel általános lehet a munkaszervezetten kívüli, erre szóló meghatalmazással ellátott munkáltatói jogkörgyakorlás.

(16) Módosított a korábbi ítélkezési gyakorlaton az a tételes jogi szabály is, mely kimondja, hogy ha a munkáltató a jognyilatkozatában a *jogorvoslattal kapcsolatos kioktatási kötelezettségének* nem tesz eleget, a munkavállalónak az igényérvényesítésre hat hónapos határidő áll rendelkezésre az Mt. 22. § (5) bekezdésének második mondatában foglaltak szerint. Ez a határidő jogvesztő, tehát elmulasztása igazolással sem menthető ki.

(17) A *megtámadási jog* gyakorlásának lehetőségéről a munkáltatót kioktatási kötelezettség nem terheli. Az Mt. 287. § (3) bekezdésének rendelkezései folytán a munkaviszonynak közös megegyezéssel történő megszüntetésére vonatkozó megállapodás megtámadása esetén a keresetlevelet csak akkor lehet a bírósághoz benyújtani, ha az Mt. 28. § (5) bekezdése szerinti írásbeli megtámadó nyilatkozatnak a másik féllel történt közlését követő tizenöt napon belül azt nem fogadja el vagy a közléstől számított tizenöt napon belül nem válaszol. A keresetlevél benyújtására nyitva álló határidő 30 nap.

A megállapodás megkötésétől számítandó, megtámadásra nyitva álló hat hónapos jogvesztő határidő szintén nem menthető ki igazolással. Ugyanakkor a megtámadás harminc napos szubjektív határidejére az elévülés szabályai továbbra is megfelelően irányadók.

Nincs módja tehát a bíróságnak megtámadásként értékelni a benyújtott keresetlevelet és előzetes eljárás hiányában is érdemben dönteni, mint azt a korábbi gyakorlat alapján tette.

(18) A Munka Törvénykönyve Második részéhez kapcsolódóan szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság 3/2003. PJE számú jogegységi határozatban kimondott azon tilalmat, hogy a betéti társaság nem létesíthet munkaviszonyt az üzletvezetésre egyedül jogosult, egyedüli beltagjával, az új GT. (2006. évi IV. törvény) 22. § (3) bekezdésének később hatályba lépő rendelkezése felülírta, mivel lehetővé teszi, hogy a kkt, a bt. egyedüli jogosult vagy az egyszemélyes társaság üzletvezetésre jogosult tagja a vezető tisztséget munkaviszonyban lássa el, ha a társasági szerződés így rendelkezik.⁵

(19) Az Mt. Második részének munkaviszonyra vonatkozó szabályai közül az ítélkezési gyakorlat szempontjából kiemelést leginkább azok a jogkövetkezmények érdemelnek, amelyeket a munkáltató általi *jogellenes munkaviszony-megszüntetéshez* fűz a jogalkotó.

1992-ben, amikor az előző Munka Törvénykönyve hatályba lépett, a munkaviszony munkáltató által jogellenesen történt megszüntetése körében is szinte teljes körűen az eredeti állapot helyreállítása érvényesült főszabályként. Ezt

⁵ Az új Ptk.-nak a jogi személyekre vonatkozó szabályanyaga diszpozitív jellegéből kiindulva – kifejezett tiltó rendelkezés hiányában – ez a munkaviszony továbbra sem tilalmazott. (Vö. új Ptk. 3:112.§)

a későbbi módosítások fokozatosan és határozottan egyre szűkítették.

A munkavállaló visszahelyezése hiányában, a bíróságoknak kezdettől fogva „vegyes „ rendszerben, a *kártérítési igény mellett* – erre irányuló kereseti kérelem alapján – *egyéb joghátrányt* is alkalmazniuk kellett, hiszen a munkáltatót a jogellenesség jogkövetkezményeként *mérlegeléssel 2-12 havi átlagkeresetnek megfelelő mértékű szankcióval* kellett sújtani. Ezzel próbálta visszatartani a jogalkotó a munkáltatókat a jogellenes jogviszony-megszüntésektől.

A jelenleg hatályos szabályozás dominánsként a kártérítési elvet tartja szem előtt, és csak kivételes esetekben teszi lehetővé az *in integrum restitúciót*. A sérelmet szenvedett fél igénye a ténylegesen őt ért kárhoz igazodik, és mivel a jogviszonyt a jogellenes intézkedés megszünteti, így az munkaügyi jogvita esetén sem az ítélet jogerőre emelkedése napjával fog megszűnni, ezért a munkavállaló elmaradt jövedelemre és nem elmaradt munkabérré tarthat igényt.

A kárnak ebben a kategóriájában – de csak kizárólag ebben – a jogalkotó *limitet* határozott meg, melynek mértéke tizenkét havi távolléti díjnak megfelelő összeg.⁶

Az ítélezési gyakorlatnak kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy ha a jogellenes megszüntetés miatt indított munkaügyi jogvitában a munkavállaló még nem tudja az igényérvényesítés körében kimeríteni ezt a „keretet”, később a fennmaradó különbözetre újra indíthat-e pert.

A felmerült káron felüli „egyéb jogkövetkezmény”-ként kezelhető jelenleg is a végkielégítés megfizetésének kötelezettsége azokban az esetekben, amikor a megszüntetés jogcíméhez eredetileg nem kapcsolódott végkielégítés fizetési kötelezettség.

Lehetősége van a munkavállalónak az Mt. 82. § (4) bekezdése alapján *szankciós jellegű igényérvényesítésre akkor is*, ha kár nem érte, vagy nem kívánja a kárát bizonyítani, mégpedig a törvény által meghatározott mértékben, azaz a munkáltatói felmondás esetén irányadó felmondási időre járó távolléti díjnak megfelelő összegben.

Tovább szűkültek azok az esetek, amikor a jogellenesség mintegy minősített kategóriái miatt a törvény lehetővé teszi az eredeti állapot helyreállítása iránti igényt, hiszen kikerült például olyan korábbi eset, mint a rendeltetésellenes joggyakorlás.

A jogellenes megszüntetés egyetlen jogcímét illetően ugyanakkor kizárólag csak az érvénytelenség jogkövetkezményét engedi alkalmazni a törvény. A 29. § (5) bekezdése szerint ugyanis, ha a munkáltató saját jognyilatkozatát sikeresen megtámadta, úgy nem a munkaviszony jogellenes megszüntetésének 82-84. §-ban szabályozott jogkövetkezményei, hanem a 29. § (4) bekezdésének azon szabálya érvényesül, miszerint az *egyoldalú jognyilatkozat érvénytelensége* esetén e jognyilatkozatból jogok és kötelezettségek nem származnak, azaz ilyen esetben a munkaviszony helyreállítására kerül sor, természetesen a kár megtérítése mellett.

Egységessé vált az ítélezési gyakorlat – mint már hivatkoztam rá - abban a körben, hogy önmagában a munkaviszony jogellenes megszüntetése nem jelent személyhez

fűződő jogsértést, de különböző tényállási elemek megvalósulása esetén, így pl. ha a felmondás valótlan rágalmat tartalmazó indokolása nyilvánosságra is került, a személyhez fűződő jogok megsértése miatt a munkavállaló nem vagyoni kárpótlásra is igényt tarthat.

(20) Még mindig a Második részhez kapcsolódóan had emeljem ki, hogy nem okoz majd jogalkalmazási problémát a munkaidőre vonatkozó szabályozás körében a *többszemes tevékenység új fogalmának bevezetése*, ugyanakkor a gyakorlat szemszögéből pontosítást kívánnának az elszámolási időszakokra vonatkozó rendelkezések, mivel jelenleg a jogintézmény tartalma, annak újdonsága okán is pontosításra szorul, és merülnek fel kételyek a munkaidő szervezés egyes szempontjairól szóló 2003/88/ EK irányelvvel való összeegyeztethetőséget illetően is.

(21) Érdekesség lehet annak megfigyelése is, hogy az Mt. a bérpótlékokkal kapcsolatos szabályozás körében visszanyarodik az 1967. évi II. törvény logikájához, amikor lehetővé teszi a felek számára, hogy a *vasárnapi és a munkaszüneti napra járó* bérpótlékot, a *műszakpótlékot* és az *éjszakai pótlékot* is magában foglaló *alaphérről* állapodjanak meg.

Az új szabályozás lehetőséget ad arra is, hogy a kollektív szerződés a törvényes bérpótlékokra való jogosultságot kizárja, illetve a munkavállalóra nézve kedvezőtlenebb feltételekkel állapítsa meg az erre való jogosultságot vagy a bérpótlék mértékét.

Az ítélezésben tehát talán a kollektív szerződések a munkaidővel, pihenőidővel, valamint a munkadíjazással kapcsolatos vitáknál kapnak legnagyobb szerepet, és a kollektív szerződéses szabályozás hiányát pótolni hivatott üzemi megállapodások ez utóbbiak azonban munkabérré vonatkozó normaanyagot nem tartalmazhatnak.

(22) A munkaviszony egyes típusaira vonatkozó különös szabályok összefoglalják a korábban atipikus munkaviszony kategóriába tartozó foglalkoztatási lehetőségeket, de az Mt. három olyan új foglalkoztatási formát is bevezet, amelyek korábban legfeljebb a gyakorlatban kerültek alkalmazásra. Ilyen a behívás alapján történő munkavégzés, a munkakör megosztás, valamint a több munkáltató által létesített munkaviszony.

A már korábban is szabályozott kategóriákban az ítélezési gyakorlatot módosító új szabályok nem igazán fordulnak elő, míg az új foglalkoztatási formáknak viszont nincs kialakult gyakorlatuk, így ezzel összefüggésben csak a lehetséges elvi problémák lennének felvethetők, azonban erre az előadás időbeli korlátai miatt nem kerülhet sor.

(24) Jelentősen könnyítik a jogalkalmazást az egyébként a korábbi ítélezési gyakorlattal egyezően megfogalmazott törvényi rendelkezések a tanulmányi szerződés megszégével kapcsolatosban illetve az elállás, valamint a felmondás lehetőségére vonatkozóan.

Érdekes problémát vet fel a tanulmányi szerződés körében a szerződéssel kikötött elállási joga a munkáltatónak, ennek jogszerű gyakorlása, mivel a munkavállaló a szerződésben meghatározott kötelezettségét teljesítette, így a nyújtott támogatás nem válik jogalap nélkülivé. Ebben az esetben az elállás következménye nem lehet a szerződés visszamenőleges hatályú megszüntetése.

⁶ Visszahelyezés esetén az elmaradt munkabér iránti igényre nincs összegbeli korlát.

(25) Rendszerét tekintve az Mt. az individuális szabályokat követően tartalmazza a kollektív munkajog anyagát egységesebbé téve a szerkezeti felépítést és nem kibővíti a kollektív munkajogba tartozó intézmények jelentőségét.

Inkább elvi jelentőségű, mint ítélkezési gyakorlatot módosító az Mt. Harmadik részében a munkaügyi kapcsolatok körében bevezetett némely új szabályozás vagy pl. a szakszervezet olyan jelentős jogosítványának, mint a *kifogás jogának a megszűnése*.

Ide kapcsolódik, hogy a tájékoztatással, vagy konzultációval kapcsolatos szabály megszegése miatt a munkáltató, az üzemi tanács és a szakszervezet öt napon belül bírósághoz fordulhat. A bíróság tizenöt napon belül nemperes eljárásban határoz. A közléstől számítva a fellebbezés határideje is öt nap és a másodfokú bíróságnak is tizenöt napon belül kell határoznia.

Ahogy korábban a kifogás (vétó) esetében a bírósághoz fordulás Mt. szerinti öt napos határideje azt jelentette, hogy a kérelemnek legkésőbb az ötödik napon be is kellett érkeznie a bírósághoz, úgy az Mt. ismertett 289.§-ában szabályozott nem peres eljárást megindító kérelemnek is öt napon belül a bírósághoz meg kell érkeznie. A határidő elmulasztása miatt azonban igazolásként lehet helye a Pp. szabályai szerint.

(26) Az Mt. munkaügyi vitát szabályozó Negyedik részével összefüggésben észlelte eddig az ítélkezési gyakorlat a

legtöbb anomáliát, mivel ezek és a várható módosítások – csak úgy, mint a megváltozott munkajogi kártérítési szabályok ismertetése – egy külön előadás témája, ezért végezetül had hívjam fel a figyelmet a 2013. évben nem rég közzétett Kúriai Közigazgatási és Munkaügyi kollégiumi véleményekre.

A Kúria az 1/2013. (IV.8.) KMK véleményt a sztrájkjog gyakorlásának egyes kérdéseiről adta ki, míg a 2/2013. (IV.8.) KMK véleményt a munkaügyi perekben az illetékre és a munkavállalói költségkedvezményre vonatkozó szabályok alkalmazására.

Ez utóbbi vélemény megkísérli feloldani azt az anomáliát, hogy míg a Pp. 2012. július 1. napját követően indult munkaügyi perekben a távolléti díj alapján rendeli vizsgálni a munkavállaló költségkedvezményre való jogosultságát a 358/D. § rendelkezései szerint, addig a 73/2009. (XII.22.) IRM rendelet változatlanul az átlagkeresettel történő számítást írja elő, azonban az ítélkezési gyakorlat, ahogyan azt a vélemény is rögzíti a távolléti díjjal számol, annál is inkább, mivel a Munka Törvénykönyve 2012. július 1-től bérformaként az átlagkeresetet már nem szabályozza. 2013. január 1. napjával léptek hatályba a távolléti díj számításának új szabályai, ezt a bérformát azonban az Mt. várható módosítása érinteni fogja.

Prof. Dr. Prugberger Tamás DSc.¹

A MUNKAJOGVISZONYBÓL EREDŐ KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ÚJRSZABÁLYOZÁSÁNAK NÉHÁNY PROBLEMATIKUS VONÁSA A 2012:I. TÖRVÉNYBEN

Az új Mt. XIII. fejezete szabályozza a munkáltató, a XIV. fejezete pedig a munkáltató, a XIV. fejezet pedig a munkavállaló kártérítési felelősségét. A korábbi Mt. (1992:XXII. tv.) helyébe lépett új Mt. megalkotói – ahogy ezt az indokolásban meg is írták – a munkajogi szabályozást közelíteni kívánták a polgári jogi szabályozáshoz, a korábbihoz viszonyítva nagyobb teret adva a felek megállapodási lehetőségének. Ennek a deklarációnak csupán az a szépséghibája, hogy az Mt. 3. §-ának (1). bek.-e csak annyit mond ki, hogy a kódex rendelkezéseit a nemzetközi magánjog szabályaira tekintettel kell csak alkalmazni, a Ptk.-ra való tekintettel azonban nem. Ugyanakkor az új Ptk. Hatodik Könyvének az egyes szerződések szabályait felölelő III. Része nem tartalmazza a munkaszerződést, bár voltak erre irányuló törekvések. Ilyen módon a Ptk. nem lett a munkaszerződés speciális szabályai vonatkozásában „háttér” jogforrása a korábbi Mt.-hez hasonlóan az új Mt.-nek sem, amely problémákat okoz a munkajogi kártérítési felelősség területén is. Erre a később-

biekben rá is kívánunk mutatni. Ez lesz egyik sarkalatos pontja mondanivalónknak.

Az új Mt. rendelkezései erősen *közelítik egymáshoz a munkáltató és a munkavállaló kártérítési felelősségének a szabályait*. A munkáltató a munkavállaló irányában a korábbi vétkességtől független objektív felelősségét mérsékeli a 166.§ (2) bekezdése, mivel az elháríthatatlanság a károsult munkavállaló magatartásában, valamint a munkáltató ellenőrzési körén kívül eső olyan körülményben rejlik, amellyel nem kellett számolnia és nem volt tőle elvárható sem a károkozó körülmény elkerülése, sem a kár elhárítása. A munkáltatónak ez a kimentési lehetősége végig fut a munkavállaló irányában fennálló valamennyi felelősségi formájánál, beleértve a munkabalesetekért fennálló őrzési felelősséget, valamint a szerződésszegő, vagy a jogforrási és kollektív szerződési/üzemi munkarendi (üzemi megállapodási) normákba, valamint munkaszerződési vállalásokba foglalt kötelezettségek megszegéséből a munkáltatót érő károkért.

Mivel a *munkabalesetekért fennálló felelősség* alól a munkáltató az általános kimentési szabályok szerint tud szabadulni, szemben a korábbi Mt.-nek lényegében a veszélyes

¹ Akadémikus, professzor emeritus, ME-ÁJK, Agrár- és Munkajogi Tanszék

üzemi felelősséghez hasonló vétkességtől független, objektív felelősségével szemben, a munkavállaló irányában fennálló felelőssége enyhült. A munkáltatónak a munkavállaló irányában fennálló ezt a felelősségét összevetve az új Ptk.-nak a szerződésszegésért a másik féllel szemben fennálló kártérítési felelősségével, akkor látható, hogy a munkáltató, mint szerződésszegő, a munkavállalójával szemben enyhébben felel, mint aki polgári jogi szerződésszegéssel a szerződés partnerét megkárosítja. Ugyanis, míg a Ptk. 6:142. §-a értelmében a szerződésszegő a szerződésszegéssel okozott kár alól csak akkor tud mentesülni, ha már a szerződéskötés időpontjában nem volt előrelátható a bekövetkezett károsodás. Ez a megszorítás az Mt. 166. § (2) bekezdésében nem jelenik meg, holott a munkáltatónak a munkavállaló irányában fennálló munkaszerződés-szegését a polgári jogi szerződésszegéshez viszonyítva azért is szigorúbban kellene elbírálni, mert a munkajogviszonyban a munkavállaló a munkáltatóhoz viszonyítva alárendelt, kiszolgáltatott helyzetben van.

Míg a munkáltató felelőssége a munkavállaló irányában enyhült, a munkavállalóé, a munkáltató felé szigorodott. Szigorodott egyrészt az által, hogy a korábbi ama vétkeségen nyugvó felelősséget, amelyben a gondatlanság valamennyi esetében a *munkavállaló kártérítési felelőssége* „ex lege” összecsúszva volt, és a bíróságnak csak azt kellett megállapítania, hogy a munkáltató szándékosan vagy gondatlanul okozta a kárt. Ezzel szemben az új Mt. 179. §-ának az (1) bekezdése értelmében a felelősség alóli mentesítés tekintetében először azt kell megvizsgálnia, hogy a munkavállaló, amikor a munkáltatójának kárt okozott, úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható volt, vagy sem? Ezzel a hatályát veszítő korábbi Ptk.-ból az Mt.-be lett átmentve a 339. §-ba foglalt általános civiljogi kártérítési felelősség. Ezzel a munkavállaló kártérítési felelőssége szigorodott és közeledett a munkáltató kártérítési felelősségéhez. Erre utal a 179. § (4) bekezdés, mely szerint a munkáltató kártérítési felelősségéhez hasonlóan a munkavállaló részére is az biztosít részben vagy egészben mentesülést, ha a kár bekövetkezése a a részéről nem volt a károkozás idején elvárható.

Itt a munkáltató kárfelelősségéhez viszonyítva az elvárhatósági klauzulának a károkozás idejére történő leszűkítése jelentheti a méltányosabb elbírálat, mivel ilyen megszorítást a munkáltatói oldalon érvényesülő előreláthatósági klauzulát a megfogalmazó 167. § (1) bek. nem tartalmaz. Ugyanakkor, azzal szigorítja a 179. § (3) bekezdése a munkavállaló kártérítési felelősségét, hogy ha az adott helyzetben nem elvárható módon eljárva súlyos gondatlansággal okoz a munkáltatójának kárt, a szándékos károkozással egyenlő módon elvileg a teljes kár megtérítéséig felel. A munkavállaló kártérítési felelőssége az új Mt.-ben csak az átlagos és az enyhe gondatlanság esetében kerül „ex lege” korlátozás alá. Ez a szemlélet a munkavállaló felelősségét illetően a korábbi Ptk.-ában is létezett, a teljes reparáció irányába közelítve.

A 179. § (3) bekezdése ugyanis nem veszi figyelembe, amit a kontraktuális nyugat-európai jogrendszerek vagy a jogi szabályozás vagy a jogalkalmazás szintjén figyelembe vesznek. Nem veszi figyelembe azt, hogy nemcsak a mono-

ton munkából és a hosszú munkaidőből eredő kifáradásból eredő nagyfokú károkozási kockázat, hanem az is enyhítő körülményként közrehat, hogy a munkáltatónak a munkavégzéssel kapcsolatos ellenőrzési-felügyeleti joga van, és a munkavállalói károkozásban vélelemként ennek elmulasztása is fennforog. Ezt elfogadva a nyugat-európai államok nemzeti jogai a szakirodalmi álláspontokkal összhangban *akkor is mérséklék* a munkavállaló kártérítési felelősségét, ha azt súlyos gondatlansággal (*große Fahrlässigkeit*) okozta. Azt, hogy az új magyar Mt. e vonatkozásban mennyire szembe megy a nyugat-európai munkajoggal és mennyire elfogultan munkáltató barát, mutatja az is, hogy ha a munkavállaló a munkáltató engedélye nélkül visz be a munkahelyre a munkába járáshoz nem szükséges holmikat, a bekövetkezett károkért csak szándékos magatartása esetén felel, súlyos gondatlanságnál azonban nem (168.§ (2) bek.).

Itt tartva az őrzési felelősségnél, az új Mt. azt mind a munkáltatót, mind a munkavállalót terhelő esetében a korábbi Mt.-hez hasonlóan rendezi, amely jogdogmatikailag a munkavállalónak a munkáltató által átvételi elismervény ellenében kizárólagos őrizetbe adott munkaeszközök tekintetében a korábbi Ptk. általában elvárhatóságon nyugvó letéti felelősségi előírásain alapul, amely az új felelősségi szabályokhoz képest enyhébb. Az őrzésnek az áru-kezeléssel és rendszeres áru-kiadással, valamint bevételezésével összefüggő jellege miatt, amelyben az őrzés tevékenység kifejtésével is összekapcsolódik az ebből fakadó sajátosság okán speciális szabályozást nyert a *leltárfelelősség*. A leltárfelelősségnél ugyanis őrzés áru-kezeléssel, a tárolás következtében az árúk többségénél a be-, és kiszáradással, megromlással bekövetkező használat-csökkenést vagy használhatatlanságot (normalizált hiány) is figyelembe kell venni. Ezen kívül a raktárkészlet mozgását és mások általi hozzáférhetőségi lehetőséget is. Ezért a hiányért fennálló objektív felelősség szerződéssel (*leltár-megállapodással*) történő felvállalásán felül, annak érdekében, hogy e felelősség érvényesülhessen, szabályszerűen ismétlődő leltárfelvétel is szükséges. Ez a kérdés korrekt módon rendezett az új Mt.-ben is, a korábbihoz hasonlóan. A pénz és értékkezelő hiány-felelőssége az elszámolási felelősség szabályait követi, ugyancsak a korábbi Mt.-hez hasonlóan módon.

A munkáltatónak a *munkavállaló által történő bevitt tárgyakért fennálló felelőssége* jogdogmatikailag a szállodai őrzési felelősséghez hasonlít, ahol az értéktárgyak és a nagy összegű pénzek, valamint értékpapírok elvesztéséért a szálloda csak akkor felel, ha az külön széfben kerül elhelyezésre. A munkába járáshoz nem szokásosan bevitt és nagyobb értékű tárgyak, valamint pénzüsszegek bevitelét a korábbi Mt. szerint a munkáltató kategorikusan megtagadhatta. Ezt, méltánytalansága miatt magunk is kifogásoltuk. A munkavállaló ugyanis gyakran kényszerül szokásostól eltérő holmikat és pénzüsszegeket a munkahelyre bevinni, mivel munkaidő után színházba vagy vendégségbe megy és átöltözködni nincs ideje haza menni. Hasonló a helyzet pl. akkor is, ha reggel lakásvásárlási célból a takarékpénztárból kivieszi megtakarított pénzét, amit a munkahelyre kénytelen bevinni, mert munkaidő után kell az ügyvédnél a lakáseladókkal találkozni és a szerződést aláírni, valamint a vételárat

kifizetnie. Ebből a szempontból a jelenlegi szabályozás a korábbihoz viszonyítva lényegesen jobb, mivel a 168. § (2)-ik bek.-e lehetővé teszi, hogy a munkavállaló ilyen tárgyakat és értékeket előzetes bejelentéssel és munkáltatói engedéllyel a munkahelyre bevihessen úgy, hogy azok őrzéséért a munkáltató feleljen is.

Az Mt. szabályozása és az eddig leírtak azt mutatják, hogy itt a munkajogviszonynak általában hosszabb ideig tartó jellegéből és a kötelezettségek együttes jelentkezéséből eredően a kártérítési felelősség is több felelősségi elemből áll. Ennek ellenére azonban a jogalkotó, de a jogalkalmazó is korábban még inkább, de ma is lényegében a *deliktuális felelősség szabályai*, nem pedig a munkaszerződés magasabb elvárási szintje szerint szabályoz és jár el. Összehasonlításképpen ismét utalva arra, hogy az új Ptk. 6:142. §-a értelmében a szerződésszegő csak akkor mentesül a felelősség alól, ha sikerül bizonyítania, hogy a szerződésszegését az ellenőrzési körén kívül eső és a szerződéskötéskor sem előrelátható körülmény okozta és nem volt elvárható, hogy a körülmény vagy a kárt elkerülje.

Eme viszonylag absztrakt megfogalmazást Vékás Lajos akként konkretizálja, hogy az előreláthatósági követelményt nem a konkrét szerződésszegőre, hanem egy hasonló helyzetben levő személyre vonatkoztatva kell érteni. Ezt a szigorúbb elbírálást a munkáltató által a munkavállalóval szembeni károkozásra is vonatkoztatni lenne szükséges és csak a munkavállalónál a felróhatóságot az általában elvárhatóság szerint kezelni. A munkáltató esetében azonban az előreláthatóságot, a munkavállaló esetében pedig az általában elvárhatóságot a tőle az adott helyzetben egy hasonló képzettségű, képesítésű és foglalkozású vállalkozói, versus munkavállalói-munkaköri kötelességű fiktív kívülálló személy alapulvételével szükséges megítélni.

Ebben látjuk a munkavállaló vs. a munkáltató általános munkajogi kárfelelősségét. Ugyanakkor ellentmondásos, hogy a *veszélyes üzemi tevékenységet folytató* üzembirtokos munkáltatóként a munkabalesetekért az itt bemutatott enyhébb felelősségi szabályok szerint feleljen. Márpedig az új Mt. rendszertani értelmezéséből s abból, hogy a munkaszerződés nem szerepel a Ptk. kötelmi jogának a különös részében, ez következne. Egy ilyen értelmezésnél viszont egy olyan ellentmondás állna elő, hogy míg külső természetes és jogi személyeket érő veszélyes üzemi tevékenységből eredő kár esetén objektív felelősség és csak a „vis maior” a kimen-

tési lehetőség, addig a munkavállalók irányában ugyanaz az üzemben tartó, mint munkáltató nem ilyen szigorúan felel. Még ellentmondásosabb a helyzet egy atomreaktorból eredő katasztrófa esetén, ahol kifelé az atomkárokért abszolút a felelősség, a reaktor munkatársai irányában pedig enyhébb munkáltatói felelősség érvényesülne.

Ezért egy globális, az Mt.-t és az új Ptk.-t, azon belül pedig a XXII. fejezetet a LXVIII. fejezettel összevetve azt tudjuk leszögezni, hogy a munkabalesetek esetén a fokozott veszélyből eredő tevékenységből fakadó kártérítés szabályait szükséges alkalmazni. Ez alól a munkáltató minden más fokozott veszélyes tevékenységet folytatóhoz hasonlóan n csak akkor mentesül, ha bizonyítani tudja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenységen kívül esett.

Üzembentartónak számít az, akinek az érdekében a veszélyes tevékenységet folytatják. (új Ptk. 6:536.§). Ez tehát egy olyan szabály, amely a munkabalesetek tekintetében felülírja a munkáltató általános munkajogi felelősségét és szerintünk közvetlenül, is, „analógia legis”-szel pedig mindenképpen alkalmazható a Ptk. 6:535. §-a. Erre ugyanis a jogalapot megadja az, hogy a munkajognak az elvei a polgári jogból erednek, tehát azonos töről fakadnak. Ahol pedig a jogágak elvei hasonlóak, Eörsi Gyula helytálló megállapítása szerint az egyik jogág joghézaga egy másik jogág hasonló szabályával kitölthető. Még egyszerűbb lenne a helyzet, ha a munkaszerződést – mint ahogy ezt szerettük volna – bekerül a Ptk. egyes szerződéseinek közé.

E problémát végül is a bírói gyakorlatnak kell megoldania. Ha a megoldásra egy, csak a munkáltatót az Mt. szerint terhelő kártérítési felelősség szabályai alapján kerülne sor szűk jogértelmezéssel, az általunk kifejtett tág jogértelmezéssel szemben, ez szembe helyezkedést jelentene a nyugat-európai államok nemzeti megoldásaival szemben. A germán jogterületen ugyanis a munkáltató munkabalesetekért fennálló felelősségét a „Gefahrungsprinzip” alapján a vétkességtől független okozatosság szerint ítéli meg, mivel mivel a szerződésszegésért fennálló általános felelősség ennél enyhébb. A frankofon-latin jogrendszerekben viszont általános a magasabb mércéjű majdnem objektív felelősség a „risc crée” elv alapján. Az új Mt. ebbe az irányba kísérelt meg megindulni, de megakadt, mivel a mai neoliberais globalizálódás irányába haladó gazdaságpolitika az ez irányú további előrehaladást elszegte.

AZ ÍRÁSBELI FIGYELMEZTETÉS JOGI TERMÉSZETÉRŐL

Bevezetés

Az új Munka Törvénykönyve (Mt.) – hasonlóan az 1992. évi XXII. törvényhez – nem tartalmaz rendelkezést a munkáltató által alkalmazott írásbeli figyelmeztetésről. A tágabb értelemben vett munkajogot alkotó jogszabályok közül a Közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. tv. (Kttv.) 231. § (1) bekezdése szabályozza a figyelmeztetést, mint jogintézményt. Ez a normaszöveg a hivatásetikai előírások között nyert szabályozást oly módon, hogy az etikai vétséget elkövető köztisztviselővel szemben kiszabható büntetés a figyelmeztetés vagy a megrovás. A Kttv. fenntartja a közszolgákkal szembeni fegyelmi eljárás szabályozását (szemben a közalkalmazottakkal, ezen a területen 2012-től megszűnt a fegyelmi eljárás lefolytatásának lehetősége), de mivel a figyelmeztetés a hivatásetikai részben kapott helyet, ezért élesen el kell választanunk egymástól a fegyelmi eljárást és a figyelmeztetést.

A gyakorlatban a munkáltatók gyakran élnek az írásbeli figyelmeztetés eszközével, annak ellenére, hogy az intézmény jogi szabályozása meglehetősen hiányos. A jelen tanulmány arra próbál választ adni, hogy milyen jellegűnek tekinthető a munkáltató írásbeli figyelmeztetése, az hogyan és milyen feltételek mellett alkalmazható, illetve milyen jogkövetkezmények fűződnek ezen munkajogi intézményhez.

A munkáltatói figyelmeztetésre vonatkozó jogirodalmi álláspontok

Ezen tanulmány bevezetőjében utaltunk arra, hogy a jelenleg hatályos Mt. és az azt közvetlenül megelőzően hatályban volt Mt. nem rendelkezett a munkáltató írásbeli figyelmeztetéséről. Ez a megállapítás igaz volt az első és a második Munka Törvénykönyvére is.

Milyen célokat szolgál a munkáltató írásbeli figyelmeztetése? A jogirodalomban felmerült olyan álláspont, hogy a munkáltatói figyelmeztetés tulajdonképpen a munkáltatón, mint szervezetten belüli rend megteremtésének egyik eszköze.² A magunk részéről ezen állásponttal nem tudunk egyetérteni, véleményünk szerint a munkáltatói írásbeli figyelmeztetés nem szűkíthető le csupán a munkarend betartására. Az kétségen felül álló megállapítás, hogy egy munkahelyen a rend és fegyelem fenntartása a munkáltató kötelezettségi körébe tartozik. Véleményünk szerint a munkavállalók többsége tisztában van azzal, hogy a munkahelyen az általánosan elfogadott magatartási szabályokat

be kell tartani, ott nem lehet pl. nem megfelelő öltözékben megjelenni, a munkatársakat sértegetni, illetve a munkahelyen meglévő vagyontárgyakat rongálni. Aki ezen általános emberi magatartási szabályok ellen vét, azt figyelmeztetésben lehet részesíteni, ez a fajta figyelmeztetés azonban álláspontunk szerint nem azonos a jelen tanulmány tárgyát képező figyelmeztetéssel.

A jogintézmény történetére visszatekintve korábban a legelterjedtebb nézet szerint a figyelmeztetés valamiféle fegyelmezési eszköznek minősült. A szocialista munkajogi álláspontok alapján amennyiben a munkavállaló (akkori szóhasználat: dolgozó) nem megfelelően végezte a munkáját és emiatt akarták a munkaviszonyát felmondani, úgy a felmondást megelőzően kívánatos volt figyelmeztetéssel ráirányítani a figyelmét a fegyelmezett munkavégzésre.³ Ez a felfogás a munkáltatói figyelmeztetést kisebb súlyú fegyelmi büntetésnek fogta fel, annak ellenére, hogy az ebben az időben hatályos második Munka Törvénykönyve a fegyelmi büntetések között ilyen nem tartalmazott még a „nem súlyos fegyelmi büntetések” között sem.⁴

A harmadik Munka Törvénykönyvében jelent meg a gazdasági munkajogból „száműzött” fegyelmi felelősség helyébe lépő egyéb hátrányos jogkövetkezmények kategóriája (a korábban hatályos Mt-k még tartalmazták a fegyelmi büntetésre és a fegyelmi eljárásra vonatkozó szabályokat, függetlenül a munkáltató munkajogi besorolásától – mondhatnánk azt, hogy függetlenül a közszférába vagy magánszférába tartozástól). Az ezen jogszabályra alapozott szakirodalomban a munkáltató írásbeli figyelmeztetése már ezen új jogintézménnyel rokon fogalomként jelenik meg. A jogirodalom a fegyelmi eljárás gazdasági munkajogból való kiiktatását akként értékeli, hogy ezen jogintézmény helyébe került egyrészt az ún. egyéb hátrányos jogkövetkezmények kategóriája, illetve az akkor hatályban lévő rendkívüli felmondás intézménye. Az egyik ilyen álláspont szerint a munkáltató figyelmeztetési jogára „nyilvánvalóan” vonatkozik a régi Mt. 109. §-a, pontosabban azon korlát, hogy a figyelmeztetés a munkavállaló személyiségi jogait és emberi méltóságát nem sértheti.

Az egyéb hátrányos jogkövetkezményeket a harmadik Mt. – a jelenleg hatályban lévő Mt.-hez hasonlóan – nem sorolta fel, de a kollektív szerződést feljogosította egyéb jogkövetkezmények megállapítására. Ilyen jogkövetkezmény lehetett – többek között – a munkáltató írásbeli figyelmeztetése is. Számtalan, ezen időből származó kollektív szer-

¹ egyetemi docens, ME-ÁJK, Agrár- és Munkajogi Tanszék

² BEREZNAVY Tibor (szerk.): A munkajog nagy kézikönyve. CompLex Kiadó, Budapest, 2008, 372., 391. o.

³ GARANCZY Gabriella: *A munkajogviszony megszűnése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970., 180. o.

⁴ BOGYAY Géza: *Vállalati munkajogi kézikönyv*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983, 636.

ződésben találkozhattunk ezzel a jogintézménnyel, mint a legenyhébb hátrányos jogkövetkezménnyel.⁵

A jogintézményt értelmező bírói gyakorlat

A vonatkozó bírói gyakorlatot elemezve azt a megállapítást tehetjük, hogy a munkáltató írásbeli figyelmeztetését korábban valamiféle „hátránnyal járó jogkövetkezménynek” tekintették, abban az időben is, amikor a tételes jog még nem is ismerte ezt a fogalmat.⁶ A harmadik Mt. talaján kialakult bírói gyakorlat vizsgálata alapján ilyen megállapítást már nem tudunk tenni. A bíróságok az írásbeli figyelmeztetéseket a rendkívüli felmondással összefüggésben vizsgálták. A gyakorlatban ugyanis elterjedt, hogy a „három corner egy tizenegyes” grundfoci mintára, amennyiben kettő vagy több írásbeli figyelmeztetés jogerősen hatályosult a munkavállalóval szemben, úgy a következő esetben kiadható volt a rendkívüli felmondás. Kollektív szerződés hiányában szervezeti és működési szabályzatban is rendelkeztek arról, hogy legalább két írásbeli figyelmeztetés esetén a harmadik alkalommal a munkavállaló munkaviszonya rendkívüli felmondással megszüntethető.⁷ A bíróságok azt a lehetőséget zárták ki, hogy ugyanazon munkavállalói magatartás ne szolgálhasson alapjául a munkáltatói figyelmeztetésnek is és a rendkívüli felmondásnak is. Ilyen helyzetben rendkívüli felmondás esetén a munkáltató hivatkozhatott a figyelmeztetés alapját képező magatartásokra, mint a munkavállalói magatartás súlyát alátámasztó tényre.

A figyelmeztetés intézményéhez kapcsolódik, hogy a korábbi bírói gyakorlat szerint vitatott volt az, lehet-e munkaügyi jogvitát kezdeményezni a munkáltató írásbeli figyelmeztetésével szemben. A fentiekben már említett bírói döntés értelmében a munkáltatónak a munkavállaló munkavégzésének módjára vagy magatartására vonatkozó egyszerű megjegyzése munkaügyi vita kezdeményezésére nem ad alapot, de az olyan tényekre alapozott figyelmeztetés ellen, amelyek valóságuk esetén jelentős hátránnyal járó jogkövetkezmények alkalmazására is alapul szolgálhatnak, a munkavállaló munkaügyi vitát kezdeményezhet.⁸ Ezzel a bírói gyakorlat megteremtette a munkaügyi vita kezdeményezésének jogát az írásbeli figyelmeztetésekkel szemben. A bírói gyakorlat nehezen épült be a munkáltatók tudatába, nagyon kevés figyelmeztetést megállapító munkáltatói intézkedés tartalmazta a jogorvoslati kiiktatást, vagy ha létezett ilyen, akkor sem felelt meg az akkor hatályos Mt. rendelkezéseinek. A jogorvoslati kiiktatás hiánya ebben az időszakban azzal járt, hogy a munkavállaló nem a 30 napos keresetindítási határidő alatt, hanem az elévülési időn belül terjeszthette elő a keresetlevelet a munkáltató írásbeli figyelmeztetésével szemben.

A munkáltató írásbeli figyelmeztetésének szankciós joghátrány jellegét támasztja alá a Kttv. jelen cikk bevezetőjében

idézett jogszabályhelye, miszerint az etikai vétséget elkövető köztisztviselővel szemben figyelmeztetés elnevezéssel etikai büntetés alkalmazható. A törvény logikája szerint amennyiben felmerül a gyanú a köztisztviselővel szemben, hogy kötelezettségét megszegte, először etikai eljárás lefolytatására kerül sor vele szemben, majd egy, a köztisztviselőre nézve terhes következtetés levonása után indul ellene fegyelmi eljárás, vagyis a figyelmeztetés itt is előzményjellegű a fegyelmi eljárás tekintetében.

A munkáltatói figyelmeztetés jogdogmatikai elhelyezése

Fentebb már utaltunk arra, hogy a munkáltatói figyelmeztetést a jelenleg hatályos Mt. sem szabályozza. A jelenlegi kódex a „Jogkövetkezmények a munkavállaló vétkes kötelezettségszegéséért” elnevezésű fejezetben a hátrányos jogkövetkezményeket tételesen nem sorolja fel, nem zárható ki a figyelmeztetésnek, mint ilyen hátrányos következménynek az alkalmazása. A jelenlegi Mt. annyiban változtatott az előző szabályozás logikáján, hogy már nem csak kollektív szerződés, hanem – amennyiben a munkáltató vagy a munkavállaló nem áll kollektív szerződés hatálya alatt – a munkaszerződés is tartalmazhat ilyet. Nincs tehát akadálya annak, hogy a munkavállalóval megkötött munkaszerződésben a figyelmeztetést, mint hátrányos jogkövetkezményt meghatározzák.

A jelenlegi törvényi szabályozástól függetlenül a munkáltató figyelmeztetési joga álláspontunk szerint a munkáltató utasítási jogából vezethető le. A munkajog egyik megkülönböztető ismérve a munkavégzésre irányuló más jogviszonyoktól (megbízási, vállalkozási jogviszonyok) a széles körű utasítási jog, szemben a megbízási és a vállalkozási jogviszonnyal. A munkajogot a munkáltatói utasítások sorozata jellemzi, ami következik a munkajogviszony két alanyának alá-fölérendeltségéből. A széles körű utasítási joghoz a munkajogban ugyanolyan mértékű ellenőrzési jog is tapad, és a figyelmeztetések szervesen kapcsolódnak a munkáltató utasítási, illetve ellenőrzési jogköréhez. A munkáltatói figyelmeztetések tehát elsősorban az utasítás kiadását szolgálhatják, illetve az utasítás megvalósulását szolgáló ellenőrzés eszközei lehetnek. A gyakorlatban találkozunk a munkáltató szóbeli és írásbeli figyelmeztetésével, sőt időnként a nem kis derűtséget okozó „írásban adott szóbeli figyelmeztetés” megfogalmazással is. Természetesen itt nem valamiféle terminológiai különbségről van szó, hanem arról, hogy a bizonyítási problémákat lehet megelőzni akkor, ha a munkáltató a figyelmeztetését írásban rögzíti. Ettől még természetesen adhat szóbeli figyelmeztetést a munkáltatói jogkör gyakorlója a munkavállalónak, ha utólag bizonyíthatóan megtörtént (pl. tanúk jelenlétében) a figyelmeztetés szóban. A szóbeli figyelmeztetés továbbra is megmarad a munkáltató rendteremtési lehetőségének, de az írásbeli figyelmeztetés esetében a jogszerű utasításban részesülő munkavállaló utasítás megtagadása, vagy az utasításnak meg nem felelő magatartás tanúsítása esetén kaphat írásbeli figyelmeztetést. Ebben a felfogásban megkérdőjelezhető a korábbi írásbeli figyelmeztetések felmondást vagy azonnali hatályú felmondást megalapozó szerepe.

5 BERKI – ANDÓ – HORVÁTH – LŐRINCZ – MAGYARFALVI – SUBA – SZÜCS: *A Munka Törvénykönyve magyarázata*. CompLex Kiadó, Budapest, 2006, 503. o.

6 BH1979.199.

7 *Munkaügyi értesítő* 2011. október, 313-314.

8 Ld. 5. lábjegyzet.

AZ ÁTALAKULÓ MEZŐGAZDASÁGI FÖLDSZABÁLYOZÁS

A termőföld az ország egyik legértékesebb természeti erőforrása, amely a nemzet közös örökségét képezi, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára történő megőrzése az állam és mindenki kötelessége – olvashatjuk Magyarország Alaptörvényének P) cikkének (1) bekezdésében. Ezen célok megvalósítását szolgálja az Országgyűlés által 2013. június 21-én elfogadott új földforgalmi törvény. (A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló, 2013. évi CXXII. törvény.)

A mezőgazdasági földeket érintő társadalmi viszonyok szabályozásának első lépéseként megszületett új földforgalmi törvény mellett – az Alaptörvény P) cikk (2) bekezdése értelmében – további két sarkalatos törvény fogja szabályozni ezt a területet, nevezetesen a termelésszervezési (az integrált mezőgazdasági termelésszervezésre és a családi gazdaságokra vonatkozó) és az üzemszabályozási (más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó) törvény. Ez utóbbi törvények még nem kerültek elfogadásra. A jövőben megszülető jogszabályok további speciális rendelkezéseket tartalmazhatnak a földek tulajdoni és használati viszonyait illetően, amelyek megalkotásával válik teljes körűen szabályozottá a mezőgazdasági jogviszonyok komplex területe. Ezen jogszabályok kiegészítéseként és a földforgalmi törvény végrehajtásaként az Országgyűlés 2013. december elején elfogadta a 2013. évi CCXII. törvényt (földről szóló törvény), mely a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról rendelkezik. Ezen túlmenően figyelemmel kell lenni arra is, hogy az erdőtvény és a nemzeti földalapról szóló törvény eltérő rendelkezéseit is alkalmazni kell az általuk megszabott hatályra tekintettel. A földszabályozás új komplex rendszere ugyanakkor – a törvényi szintű szabályozáson túl – további végrehajtási rendeletekre fog épülni. A speciális szabályozás mellett, természetesen a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) és a közigazgatási eljárásról szóló törvény (Ket.) generális joganyagát is alkalmazni kell.

Jelen cikk terjedelmi korlátaira tekintettel csupán földtulajdonszerzésre vonatkozó – általunk fontosnak vélt – szabályozási tárgyköröket emelünk ki, és fel kívánjuk hívni a figyelmet arra, hogy a földek tulajdoni és használati viszonyait illető szabályozás anyagi és eljárásjogi tartalma alapvetően megváltozik a jövőben.

Az új mezőgazdasági földszabályozás előzményei és indokltsága

Az uniós tagságunkra tekintettel 2014. május 1. napjától (földmoratórium megszűnésének napjától) meg kell szüntetnünk a termőföldjeinkre a magyar és az uniós, tagállami állampolgárokra vonatkozó eltérő tulajdonszerzési tilalmakat és korlátozásokat.

Magyarország a Csatlakozási Okmány (24. cikk) alapján, lehetőséget kapott arra, hogy az uniós jogtól időlegesen eltérjen a termőföldek tulajdoni kérdései kapcsán. A Csatlakozási Okmány értelmében Magyarország a csatlakozás időpontjától számított hét éven keresztül tarthatta fenn az ezen okmány aláírása időpontjában hatályos jogszabályokban foglalt, a nem Magyarországon lakó vagy nem magyar állampolgár természetes személyek, illetve a jogi személyek általi, mezőgazdasági földterület megszerzésére vonatkozó tilalmakat. Valamely tagállam állampolgárát, illetve egy másik tagállam jogszabályai szerint létrehozott jogi személyt a mezőgazdasági földterület megszerzése vonatkozásában nem részesítheti ezen időszakban sem kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amilyenben a csatlakozási szerződés aláírása napján részesült. Valamely tagállam állampolgárára nem vonatkozhatnak szigorúbb korlátozások, mint a harmadik országok állampolgárait. A derogáció alól egy kivételes szabály került megfogalmazásra, melynek értelmében egy másik tagállam azon állampolgárai, akik önálló vállalkozó mezőgazdasági termelőként kívánnak letelepedni Magyarországon, és legalább három éve folyamatosan jogszerezően Magyarországon laktak és folytatnak mezőgazdasági tevékenységet, rájuk nem alkalmazható más szabály és eljárás, mint amelyet Magyarország állampolgáira kell alkalmazni. Ezen uniós kötelezettségvállalásokra tekintettel került a termőföldtörvénybe (1994. évi LV. törvény) az a szabályozás, amely a külföldiek kategóriáján belül eltérő tulajdonszerzése szabályokat állapít meg a tagállami állampolgárokra.

A Csatlakozási Okmány (X. melléklet) lehetőséget teremtett a hét éves moratórium meghosszabbítására is. Ha ugyanis elegendő bizonyíték áll rendelkezésre arra nézve, hogy az átmeneti időszak lejártával Magyarországon a mezőgazdasági földterületek piacának súlyos zavara alakul ki vagy ennek kialakulása fenyeget, a Bizottság Magyarország kérelmére határozatot hoz az átmeneti időszak legfeljebb három évre történő meghosszabbításáról. A Bizottság határozata értelmében – a magyar kezdeményezésben foglalt indokok alapján – országunk megkapta a további három éves moratóriumot 2014. április 30. napjáig, amely azonban már tovább nem hosszabbítható. A földmoratórium lejáratára tehát azt jelenti, hogy ettől az időponttól a tagállamok földművesei is

1 Tanszékvezető egyetemi docens, ME ÁJK Agrár- és Munkajogi Tanszék
2 nappali tagozatos PhD. hallgató, ME ÁJK Agrár- és Munkajogi Tanszék

vásárolhatnak termőföldet Magyarországon a magyar földművesekre irányadó szabályok szerint. A külföldi személyek kategóriáján belül a tagállami állampolgárok tekintetében az eltérő szabályozás nem tartható fenn.

A föld tulajdonjogának megszerzése

A föld tulajdonjoga meghatározott személyek által, meghatározott módon és eljárás keretében illetőleg meghatározott mértékben szerezhető meg. Kivételt képeznek ez alól a törvényes örökléssel, kisajátítással és a kárpótlási célú árveréssel történő tulajdonszerzés, mint jogcím alóli kivételek, amelyekre nem vonatkoznak a tiltó és korlátozó rendelkezések. Ehhez képest továbbiakban is speciális előírások vonatkoznak a cserével illetőleg az ajándékozással történő szerzésekre.

A föld tulajdonjogát *csere jogcímén* akkor lehet megszerezni ha a felek a csereszerződésben kizárólag föld tulajdonjogának kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget és az alábbi feltételek közül valamelyik teljesül: (a) a csere tárgyát képező egyik földrészlet azon a településen fekszik, amelyen az azt megszerző félnek már van a tulajdonában álló földrészlete, vagy (b) a cserepartnernek egyikének lakóhelye legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási területén a csere tárgyát képező föld fekszik (ún. helyben lakó), vagy (c) a cserepartnernek egyikének lakóhelye vagy a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási határa a csere tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától legfeljebb 20 km távolságra van. *Ajándékozás* esetén csak korlátozott személyi kör lehet a szerző fél, azaz csak közeli hozzátartozó, bevett egyház, illetve annak belső egyházi jogi személye, önkormányzat és az állam.

A földszerzésre jogosult személyeknek különböző kategóriáit tudjuk megkülönböztetni. Fő szabály szerint föld tulajdonjogát magyar magánszemély és tagállami állampolgár szerezheti meg. Jogi személyek közül meghatározott célokra és feltételekkel, de a területi nagyság korlátozása nélkül (a) az állam, (b) egyház és annak belső jogi személye, (c) jelzálog-hitelintézet, (d) települési önkormányzat szerezheti meg. Ezen kivételektől eltekintve jogi személyek nem szerezhetnek földtulajdont, továbbá ki vannak zárva a jogszerzésből a külföldi természetes személyek (vagyis a nem tagállami állampolgárok) és a más állam, illetve annak valamely tartománya, helyhatósága, ezek bármely szerve is.

Az új jogszabály bevezette a *földműves* fogalmát. De kit is ért a törvény földműves alatt? Földműves a Magyarországon nyilvántartásba vett belföldi természetes személy, illetve tagállami állampolgár, aki rendeletben meghatározott mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú képzettséggel rendelkezik vagy ennek hiányában igazoltan legalább 3 éve mező-, erdőgazdasági tevékenységet, illetve kiegészítő tevékenységet saját nevében és saját kockázatára folyamatosan Magyarországon folytat és ebből igazoltan árbevétele származott. Vagy az árbevétel azért maradt el, mert a megvalósult mező- vagy erdőgazdasági célú beru-

házás még nem hasznosulhatott, vagy a legalább 25%-ban tulajdonában álló, Magyarországon bejegyzett mezőgazdasági termelőszervezet olyan tagjának minősül, aki mező-, erdőgazdasági tevékenységet, illetve mező-, erdőgazdasági és az azokat kiegészítő tevékenységet személyes közreműködéséül végzi.

A törvény nem tesz különbséget a magyar és az unió valamely másik tagállamából származó polgárai között, ugyanazok a kritériumok vonatkoznak rájuk, a tagállami állampolgároknak is meg kell felelniük a földműves fogalmánál kifejtett feltételrendszernek.

A *földszerzési maximum* szabály alapján földműves személy (valamint az a nem földműves, aki közeli hozzátartozójától vásárol földet) *maximum 300 hektár* mértékig szerezhet földet. A nem földműves magánszemély (akár tagállami, akár belföldi) maximálisan 1 hektár föld tulajdonjogát szerezhetik meg (korábban legfeljebb 300 hektár földet vásárolhattak).

A földszerzési 300 hektáros *maximum bizonyos esetekben túlléphető*. Ennek első feltétele az, hogy a tulajdon szerző személynek 2014. május 1. napján legyen saját tulajdonú földterülete. Ha ezt a területet kisajátítják, akkor a kártalanítási összegből vásárolt földterületre nem vonatkozik korlátozás. Ez abban az esetben is fennáll, ha a föld közös tulajdonjogát kívánják megszüntetni. A törvény a földszerzési maximum meghaladására annak a félnek ad lehetőséget, aki a közös tulajdon megszüntetése során földterületet szerez, tehát az ellenértékből vásárolt földterületre továbbra is vonatkoznak a korlátok. A földszerzési maximum túllépésére lehetőséget adó harmadik speciális esetkör pedig az, amikor a földön fennálló házastársi vagyontöredék megszüntetése során kerül valamelyik félnek a tulajdonába a földterület.

A földműves személy, valamint a mezőgazdasági termelőszervezet a *föld használatra* – a tulajdonolt földre is tekintettel – *maximum 1200 hektár* mértékig jogosult (*birtokmaximum*). A birtokmaximum szabálya a földterület bármilyen jogcímen történő használatát is magába foglalja. Ehhez képest, aki állattartó telepet üzemeltet, illetőleg szántóföldi és kertészeti növényfajok vetőmagjának előállításával foglalkozik, 1800 hektár birtokmaximumra jogosult (*kedvezményes birtokmaximum*). A birtokmaximum 1800 hektár területnagyság mértékig állhat fenn mezőgazdasági termelőszervezet esetén akkor is, ha a tag tagsági viszonya legalább egy éve fennáll és a tag tulajdonában levő termőföld használatára jogosult.

A földről szóló törvény tovább konkretizálja a kedvezményes birtokmaximumra vonatkozó szabályokat. Állattartó telep üzemeltetőjét akkor illeti meg, ha a szerződés megkötését vagy az elővásárlásra, illetve előhaszonbérletre vonatkozó elfogadó nyilatkozatának megtételét megelőző évben vagy a megelőző három év átlagában a már birtokában lévő földön az évenkénti átlagos állatsűrűség hektáronként elérte a fél állategységet. Az átlagos állatsűrűséget az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv állapítja meg, és annak igazolására az állattartó telep üzemeltetőjének kérelmére hatósági bizonyítványt állít ki. A szántóföldi és kertészeti növényfajok vetőmagjának

előállítóját pedig abban az esetben illeti meg, ha a szerződés megkötését vagy az elővásárlásra, illetve előhaszonbérletre vonatkozó elfogadó jognyilatkozatának megtételét megelőző három év átlagában a már birtokában lévő szántó művelési ágú föld legalább egytizede vetőmag vagy szaporító anyag előállításának helyéül szolgált. Az átlagos terület nagyságot a növénytermesztési hatóság állapítja meg, és annak igazolására a vetőmagelőállító kérelmére hatósági bizonyítványt állít ki.

A tulajdonszerzési jogosultság feltételeit is meghatározza a jogszabály. Egyrészt a szerző féllal szemben öt éven belül nem került sor annak megállapítására, hogy szerzési korlátozás megkerülésére irányuló jogügyletet kötött (pl. *zseb-szerződés*), másrészt ne legyen földhasználati díjtartozása, harmadrészt vállalja, hogy a föld használatát másnak nem engedi át, azt maga használja, és ennek során eleget tesz a földhasznosítási kötelezettségének és vállalja, hogy a földet a tulajdonszerzés időpontjától számított 5 évig más célra nem hasznosítja. Az utóbbi két feltétel fennállását a tulajdonjog átruházásáról szóló szerződésbe foglalva, illetve teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba foglalt nyilatkozattal kell igazolni, illetőleg vállalni. Ha a szerző fél olyan földterület tulajdonjogát kívánja megszerezni, amelyik harmadik személy használatában áll (pl. haszonbérlet áll fenn rajta), akkor a használatra kötött szerződésben megjelölt időtartam lejártát követően kell a hasznosítási kötelezettségének eleget tenni, azzal, hogy egyébként a használat időtartama az eredeti lejáratú időponthoz képest nem módosítható, tehát pl. a már fennálló haszonbérleti szerződés nem hosszabbítható meg.

A fent említett 2013. évi CCXII. törvény meghatározza a föld tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerződések formai és tartalmi követelményeit, kiegészítve ezzel a földforgalmi törvény szabályait. Ezek alapján a forgalombiztonság érdekében minden ilyen tárgyú szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni, ellenkező esetben a szerződés semmis. A törvény meghatározza azt is, hogy mi minősül a szerződő felek között írásbeli közlésnek, e szerint a postai úton, elektronikus úton, telefaxon, személyesen átadott irat útján, kézbesítési meghatalmazott útján, valamint kézbesítési ügygondnok útján történő közlés.

A földről szóló törvény alapján az adásvételi szerződésnek tartalmaznia kell természetes személy szerződő fél esetén a következő adatokat, a személyazonosító adatait, személyi azonosítóját, állampolgárságát, lakcímét, adóazonosító jelét, illetve adószámát, a Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamarában fennálló tagságának azonosító számát. Ha a szerződő fél gazdálkodó szervezet, akkor pedig annak megnevezését, statisztikai azonosítóját (törzsszámát), cégjegyzékszámát (cég esetében), székhelyét (telephelyét), adószámát, a Kamarában fennálló tagságának azonosító számát, részéről eljáró vezető tisztségviselő vagy cégvezető családi és utónevét, lakcímét, bélyegzőjének lenyomatát.

Mindezek mellett a szerződésben szükséges rögzíteni azt is, hogy a vevő jogosult-e elővásárlásra. Amennyiben igen, akkor meg kell jelölni, hogy e joga szerződésen vagy tör-

vénnyen alapul, valamint hogy a törvényben meghatározott sorrend mely ranghelyén áll fenn.

A visszavásárlási, vételi, illetve eladási jog alapítása esetén az adásvételi szerződés ezen jogok gyakorlásával jön létre, melynek során a jog gyakorlására irányuló nyilatkozatot kell az elővásárlásra jogosultakkal közölni. A visszavásárlási jog gyakorlása esetén az eredeti adásvételi szerződést is csatolni kell a nyilatkozathoz.

Elővásárlási jog

Az elővásárlási jog intézménye nem újkeletű a mezőgazdasági földek átruházása tekintetében, a termőföldről szóló, 1994. évi LV. törvény is szabályozza anyagi jogi, és végrehajtási rendeletében eljárásjogi kereteit. Az újonnan felépített rendszer azonban más szabályozási elveket követ és tartalmaz a jogosultak személyi körét és sorrendjét illetően, a gyakorlására vonatkozó eljárási rend tekintetében, valamint a hatósági jóváhagyás rendszerét illetően. Az elővásárlási jog a föld eladása esetén áll fenn.

Nem áll fenn elővásárlási jog:

- közeli hozzátartozók (a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér) közötti adásvétel,
- a tulajdonostársak közötti, a közös tulajdon megszüntetését eredményező adásvétel,
- a földnek jogszabályban foglalt módon, támogatás feltételeként más földműves részére való átadásával megvalósuló adásvétel,
- a települési önkormányzat közfoglalkoztatás és településfejlesztés céljából történő adásvétel esetén.

Anélkül, hogy az elővásárlási jog gyakorlásához kapcsolódó bonyolult sorrendi szabályozást részletesen vázolnánk, megállapítható, hogy változatlanul az elővásárlási sorrend első helyén a *Magyar Állam* áll. Preferált helyet foglal el a rangsorban a *földet használó földműves* (aki 3 éve a jogügylet tárgyát képező földet használja) és őt követően a *földműves* is. A földet használó földműves és a földműves kategóriáján belül első helyen a helyben lakó szomszéd, második helyen a helyben lakó, harmadik helyen azok szerepelnek, akiknek lakóhelye, mezőgazdasági üzemközpontja 3 éve azon a településen van, amely az adásvétel tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától maximum 20 km távolságra van.

A földművest megelőzi

- a szántó, rét, legelő (gyep), vagy fásított terület művelési ágban nyilvántartott föld eladása esetén az a földműves, aki a föld fekvése szerinti településen az elővásárlási joga gyakorlását megelőzően legalább 1 éve állattartó telepet üzemeltet, és a tulajdonszerzésének a célja az állattartáshoz szükséges takarmány-előállítás biztosítása;
- a szántó, kert, szőlő, gyümölcsös művelési ágban nyilvántartott föld eladása esetén az a földműves, aki számára a tulajdonszerzés célja földrajzi árujelzéssel,

továbbá eredetmegjelöléssel ellátott termék előállítására és feldolgozására, vagy ökológiai gazdálkodás folytatására.

A földet használó földművest és a földművest megelőzi a közös tulajdonban álló föld esetében a tulajdonostárs tulajdoni hányadának harmadik személy javára történő eladása esetében a földműves tulajdonostárs.

A földművesek jogosult csoportján belül az elővásárlásra jogosultak sorrendje a következő:

I. a családi gazdálkodó (vagyis a családi gazdaságot vezető természetes személy), illetve a gazdálkodó család tagja (vagyis a családi gazdálkodó és annak házastársa, élettársa, kiskorú gyermeke, unokája, a gazdálkodó család tagjaként bejelentkezett nagykorú gyermeke, szülője, nagyszülője, testvére),

II. fiatal földműves (az a földműves, aki az elővásárlási jog gyakorlásának időpontjában elmúlt 16 éves, de a 40. életévét még nem töltötte be);

III. pályakezdő gazdálkodó (az a 16. életévét betöltött belföldi természetes személy, illetve tagállami állampolgár, aki

- a) a föld tulajdonjogának megszerzésére vonatkozó jognyilatkozat megtételének időpontjában Magyarországon bejelentett lakóhelyén életvitelszerűen tartózkodik,
- b) nem rendelkezik az Európai Unió tagállamában fekvő föld tulajdonjogával,
- c) mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú képzettséggel rendelkezik, és
- d) a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szervnél pályakezdő mezőgazdasági termelőként nyilvántartásba vételre kerül.

Az elővásárlási jog rendszere alapján a jogalkotó célja továbbra is a birtokelaprózódás megakadályozása, egészséges birtokszerkezet kialakítása, a földet művelni tudó és képes személyek földhöz jutásának előmozdítása.

A tulajdonosnak az egységes okiratba foglalt adásvételi szerződést (és nem csupán a vételi ajánlatot) közölni kell az elővásárlásra jogosultakkal. Ennek során a szerződést négy eredeti példányban kell benyújtani a föld fekvése szerint illetékes települési önkormányzat jegyzőjéhez, melyek közül egy példánynak a földforgalmi törvény végrehajtására kiadott rendeletben meghatározott biztonsági kellekekkel rendelkező papír alapú okmányon kiállítottaknak kell lennie.

A földforgalmi törvény nem határozza meg, hogy mit is ért egységes okiratba foglalt adásvételi szerződés alatt, ezt az azt kiegészítő, decemberben elfogadott törvényből tudjuk meg. E szerint olyan szerződésről van szó, amely a feleknek a szerződés létrejöttére irányuló nyilatkozatait, a szerződés lényeges tartalmi elemeit, továbbá a felek által meghatározott valamennyi kikötést, feltételt magába foglalja.

Az elővásárlási jog keletkezhet jogszabály alapján, illetőleg a felek megállapodással is kiköthetnek elővásárlási jogot. A földforgalmi törvény alapján fennálló elővásárlásra jogosultakat hirdetmény útján, más jogszabályok, illetőleg megállapodás alapján létesített jog esetén az elővásárlásra jogosultakat személyesen (írásban) kell értesíteni. Az adás-

vételi szerződésnek közvetlenül az elővásárlásra jogosultak részére történő megküldése esetén igazolni kell az átvétel napját, amelynek érdekében tértivevény útján történő feladás indokolt.

A hirdetmény útján történő közlés érdekében a föld fekvése szerinti települési önkormányzat jegyzőjéhez kell fordulni, aki gondoskodik a polgármesteri hivatal hirdetőtábláján történő kifüggesztésről, amelytől számítottan az elővásárlásra jogosultaknak 60 napjuk van (jogvesztő határidő) elővásárlási jogot elfogadó vagy azt elutasító nyilatkozatot tenni. Az elővásárlásra jogosultnak – fő szabály szerint – nyilatkozatát a jegyző részére személyesen kell átadni. Jogszerű elfogadó nyilatkozatnak az számít, amit határidőben tettek meg, és az adásvételi szerződés teljes mértékű elfogadására irányul. A szerződés egyes részeit nem lehet elfogadni, illetőleg módosítani a joghatályos elfogadó nyilatkozatban. A jegyző az átvett jognyilatkozatokról iratjegyzéket készít, és azt az adásvételi szerződés eredeti példányával, valamint a jognyilatkozatokkal együtt megküldi attól függően, hogy a jogügylet hatósági jóváhagyás köteles-e vagy sem

- a) az eladó részére, ha az adásvételi szerződés mentes a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása alól, vagy
- b) a mezőgazdasági igazgatási szerv részére jóváhagyás céljából.

Ha az adásvételi szerződéshez nem kell a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása a szerződés (a) vagy az eladó és az eredeti vevő között jön létre, (b) vagy az eladó és az elővásárlásra jogosult között jön létre. Ha több elővásárlásra jogosult tett elfogadó nyilatkozatot, akkor a rangsorban elfoglalt helyük lesz a meghatározó, azonos sorrendiség esetén (pl. több helyben lakó családi gazdálkodó földműves tett elfogadó nyilatkozatot) az eladó dönti el, hogy kivel köti meg az adásvételi szerződést. Az elővásárlási jog illetőleg a hatósági jóváhagyás jogintézményeire tekintettel célszerűnek tűnik, hogy olyan technikai megoldás, amely a szerződéskötés ügyvédi költségét az eladóra hárítja.

Hatósági jóváhagyás

Az új szabályozás komoly adminisztratív terheket és erős állami kontrollt vezet be a földpiacra, melynek egyik megnyilvánulási formája az, hogy a föld tulajdonjogának megszerzéséhez szükség van a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyására, melyet a helyi földbizottság véleménye, állásfoglalása előz meg. A települési önkormányzat közigazgatási területén földet használó földművesek, mezőgazdasági termelőszervezetek, más természetes és jogi személyek településenként helyi gazdálkodói közösséget alkotnak. A helyi gazdálkodói közösség képviselői szerve a közösség tagjai által megválasztott helyi földbizottság, mely legalább 3, legfeljebb 9 főből áll, és amelyről a jegyző nyilvántartást vezet.

A földről szóló törvény megfogalmaz egy kiegészítő szabályt arra az esetre, ha a településen 2014. május 1-jéig a helyi földbizottság tagjainak megválasztására nem kerül sor, vagy a megválasztott helyi földbizottság működésképtelen. Ekkor a mezőgazdasági igazgatási szerv a föld tulajdonjoga megszerzésének a hatósági jóváhagyása iránti eljárásban a

Kamarának a föld fekvése szerinti területi szervét keresi meg állásfoglalás kiadása céljából.

A helyi földbizottság akkor működésképtelen, ha a feladatainak ellátását a tagjainak megválasztásától számított 30 napon belül nem kezdi meg, vagy 30 napot meghaladóan szünetelteti, illetve, ha a tagok száma a földforgalmi törvény végrehajtására kiadott rendeletben meghatározott létszám alá csökken.

A földtulajdonszerzés körében a jogügyleteket a hatósági jóváhagyás szempontjából 3 csoportba tudjuk sorolni: (1) a föld adásvételi szerződéssel történő megszerzése esetén, (2) egyéb jogcímen történő tulajdonszerzésekhez kapcsolódó hatósági jóváhagyás, (3) hatósági jóváhagyáshoz nem kötött földszerzések.

Ad (1) Adásvételi szerződések hatósági jóváhagyása esetén a mezőgazdasági igazgatási szerv a jegyzőtől beérkező dokumentációt először formai vizsgálatnak veti alá és 15 napon belül dönt ezek alapján a jóváhagyás megtagadásáról, amelyre egyebekben a törvényben meghatározottan felsorolt esetekben van lehetőség. Ha nem kerül sor első körben a jóváhagyás megtagadására, akkor megkeresi a helyi földbizottságot állásfoglalásának előterjesztésére, amely a helyi viszonyok figyelembe vételével, a köztudomású tények alapján, a törvényben meghatározott szempontok alapján kerül kialakításra. A helyi földbizottságnak 15 nap áll rendelkezésére (amely további 15 nappal meghosszabbítható) a jóváhagyás megtagadására vagy megadására irányuló állásfoglalásának megküldésére. A vizsgálati szempontok valamennyi elővásárlásra jogosult és eredeti vevő vonatkozásában irányadók és a vizsgálat elvégzendő. Ezek alapján a helyi földbizottság nyilatkozik arról, hogy mely elővásárlásra jogosulttal (vagy jogosultakkal) illetőleg eredeti vevővel kapcsolatban támogatja a szerződés jóváhagyását. A helyi földbizottság állásfoglalására is tekintettel a mezőgazdasági igazgatási szerv újra megvizsgálja a szerződés jóváhagyásának és megtagadásának feltételeit és meghozza határozatát, amelyet záradékolt formában rávezet a szerződésre. A jóváhagyás megtagadásának vannak a törvényben meghatározott kötelező esetei és az igazgatási szerv belátásától függő esetek, pl. ésszerűtlen birtokszerkezet létrejötte.

Általánosságban érvényes előírás, hogy a mezőgazdasági igazgatási szerv határozata ellen bírósági eljárás kezdeményezhető, egyéb jogorvoslat nem vehető igénybe. A helyi földbizottság állásfoglalásával szemben jogorvoslati lehetőség ugyanakkor kizárt. Lényeges megemlíteni, hogy a földbizottság állásfoglalásának elmaradása esetén (hallgat a bizottság) az igazgatási szerv – mint jogszabályban rögzített megtagadási ok – jóváhagyást megtagadó határozatot hoz. A határozat bírósági felülvizsgálata során azonban jogértelmezési és jogalkalmazási kérdésként merül fel, hogy a jogszabályban rögzített kötelező megtagadási ok miatt, ebben az esetben eredményesen támadható-e a határozat, azaz egy bizottság mulasztásával megvalósuló jogsértés miként orvosolható.

Ad (2) Az adásvételnek nem minősülő jogügyletek esetén is fő szabály szerint meg kell kérni a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyását (pl. csere). Ebben a körben

különösen az elbirtoklásra, a végintézkedéssel történő tulajdonszerzésre, a végrehajtási, felszámolási, vagy önkormányzati adósságrendezési eljárás keretében árverés vagy pályázat útján történő földtulajdonjog szerzésére állapít meg a törvény speciális szabályokat.

Ad (3) Nem szükséges a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása, és erről kérelemre igazolást ad ki:

- az állam, egyház, jelzálog-hitelintézet, önkormányzat tulajdonszerzéséhez,
- az állam, illetve az önkormányzat tulajdonában álló föld elidegenítéséhez;
- a föld tulajdonjogának ajándékozás jogcímen történő átruházásához;
- a közeli hozzátartozók közötti tulajdonjog átruházásához;
- a tulajdonostársak közötti tulajdonjog átruházásához, ha ezzel a közös tulajdon megszüntetésére kerül sor;
- a földnek jogszabályban foglalt módon, támogatás feltételeként más földműves részére való átadásával megvalósuló adás-vételhez;
- a telekalakítási engedélyezési eljárás keretében történő tulajdonszerzéshez.

A mezőgazdasági igazgatási szerv hatósági jóváhagyásához kötött, a föld tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerződésnek hatósági jóváhagyására vonatkozó eljárásra a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) rendelkezéseit kell alkalmazni, a földforgalmi törvényben és a földről szóló törvényben foglalt eltérésekkel.

A 2013. évi CCXII. törvény szabályai alapján az eljárás ügyintézési határideje 60 nap, mely egy alkalommal, legfeljebb 30 nappal meghosszabbítható, de csak kivételesen indokolt esetben. Ha harmadik személy javára elővásárlási jog áll fenn, az eljárás a földforgalmi törvényben meghatározott okiratoknak a mezőgazdasági igazgatási szervhez való beérkezését követő napon kezdődik. Ha az eljárás olyan jogügylet jóváhagyására irányul, amely (a) adásvételnek minősül, de harmadik személynek elővásárlási joga nem áll fenn (b) nem minősül adásvételnek vagy (c) átruházásnak nem minősülő tulajdonszerzés esetén, az eljárás a szerző fél írásbeli kérelmének a mezőgazdasági igazgatási szervhez való beérkezését követő napon kezdődik.

Ha a szerző fél gazdálkodó szervezet, a kérelméhez csatolni kell a keletkezést tanúsító bejegyzési határozat eredeti vagy közjegyző által hitelesített példányát, vagy a regisztráló hatóság által vezetett közhiteles nyilvántartás tartalmáról kiállított hiteles másolatot, vagy a közhiteles nyilvántartás tartalmáról kiállított közjegyzői tanúsítványt és az eredeti vagy közjegyző által hitelesített aláírási címpéldányt.

A földről szóló törvény kiköti, hogy az ügyfeleket nem kell értesíteni az eljárás megindításáról, valamint, hogy a Ket. által meghatározott közreműködő hatóság nem vehet részt az eljárásban. A mezőgazdasági igazgatási szerv döntésének a Ket.-ben meghatározottakon kívül is tartalmaznia kell bizonyos adatokat, melyeket szintén a törvény fejt ki részletesen, úgy mint a helyi földbizottság megnevezését, a

helyi földbizottság elnökének nevét, a helyi földbizottság állásfoglalását, illetve állásfoglalásának kiadása hiányában ennek tényét. Amennyiben a mezőgazdasági igazgatási szerv a jogügyletet jóváhagyja, akkor a jogügyletet tartalmazó szerződés, illetve okirat két eredeti példányát látja el jóváhagyó záradékkal, és azt a jóváhagyását tartalmazó határozatával egyidejűleg megküldi a szerző fél részére.

A mezőgazdasági igazgatási szerv jogerős határozatával lezárt ügyben nem nyújtható be újrafelvételi és felügyeleti eljárás iránti kérelem, de bírósági felülvizsgálat kezdeményezésére van lehetőség, ennek során a Polgári perrendtartás rendelkezéseit kell alkalmazni, de a 2013. évi CCXII. törvényben foglalt eltérésekkel, miszerint a perben a mezőgazdasági igazgatási szerv székhelye szerint illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróság jár el, valamint hogy a bíróság a határozatot megváltoztathatja.

Szerzési korlátozások hatósági ellenőrzése és a kényszerhasznosítás

A mezőgazdasági igazgatási szerv feladata a szerzési feltételek, illetve korlátozások, és tilalmak betartásának ellenőrzése, ha ennek során azt tapasztalja, hogy a tulajdonos, illetve a földhasználó jogsértést követ el, felhívja a figyelmét a jogszabálysértésre, és határidő megállapításával írásban felszólítja a jogszerű állapot helyreállítására. Amennyiben a kötelezett ennek nem tenne eleget, a mezőgazdasági igazgatási szerv a kötelezettel szemben mulasztási bírságot szab ki, mely a föld szerzési aranykorona-értéke húszezerszeres szorzatának megfelelő forintösszeg. Ennek megfizetése alól felmentés nem adható. A bírság ismételt kiszabható mindaddig, amíg a jogsértő állapot fennáll és amennyiben ezt 6 hónap elteltével sem sikerül helyreállítani, a hatóság intézkedik a föld kényszerhasznosításba adásáról, amely az

adott földterület tulajdonjogát nem érinti, ebben az esetben a használat átadására kerül sor.

Záró gondolatok

A földforgalmi törvény 2013. december 15. napján lépett hatályba, azzal, hogy bizonyos rendelkezéseinek hatályba lépésére és alkalmazására későbbi időpont az irányadó. A birtokmaximumra illetőleg a kedvezményes birtokmaximumra vonatkozó rendelkezések 2014. január 1. napjától, az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezések 2014. március 1. napjától, a tulajdonszerzési jogosultságra, személyi körre, hatósági jóváhagyásra vonatkozó rendelkezések 2014. május 1. napjától hatályosak. Anélkül, hogy az átmeneti rendelkezések teljes áttekintésére vállalkoznánk, érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a 2014. február 28-ig közzétett, kifüggesztett vételi ajánlatokra még a jelenlegi eljárási rend az irányadó, és az ingatlanvilvántartási eljárást is ezen előírásokra figyelemmel kell lefolytatni. Az új földforgalmi törvény a földhasználatra vonatkozóan további speciális szabályokat tartalmaz.

Közismert, hogy az új földforgalmi törvényt sok kritika érte és éri mind a mai napig. Mint minden jogszabály esetén nagyon fontos, hogy a joggyakorlat hogyan fogja kezelni a felmerülő problémákat. A jogi szabályozás nem minden esetben egyértelmű és nem minden élethelyzetet tud és képes rendezni, ami további jogalkotási megoldásokat igényel. Ugyanakkor, mint azt előljáróban is jeleztük, a mezőgazdasági földszabályozás még nem komplex, további jogszabályi előírások fogják kiegészíteni, amelyek adott esetben egyes szabályozási tárgykörök ártértékelését is jelenthetik.

A SPORTOLÓI JOGVISZONY SZABÁLYOZÁSA A BOSMAN-ESET TÜKRÉBEN

Bevezető gondolatok

Sporttörténelemmel foglalkozók szerint a sport spontánul, lényegében az ember természetes mozgásigényéből és játékos természetéből (homo ludens) fejlődött ki, tehát – hirtelen átváltva a modern időkre – az ember alkotmányos joga a sportolásra, arra, hogy az állam teremtsen lehetőséget számára mozgásigénye kielégítésére, emberi természetjognak tekinthető.²

A sportjog tényleges létezését elég meggyőzően dokumentálják a sportra vonatkozó jogszabályok. A sport viszonyait szabályozó törvények, kormányrendeletek és miniszteri rendeletek számának és ezek tartalmának ismeretében a sportjog, mint tételes jogi terület létjogosultságát értelmetlen lenne vitatni. A sportjog léte 1996 óta tény.³

Fontos elvi jelentősége van annak, hogy az Országgyűlés a sporttörvény elfogadásával az egyetemes kultúra részeként ismerte el a sportot, deklarálta kiemelkedő jelentőségét az egészségmegőrzésben, a személyiség formálásában, és a közösségi magatartás kialakítása területén, valamint különleges szerepét az ifjúság fizikai és erkölcsi nevelésében.⁴

A sportjogban hagyományosan megkülönböztetjük egyrészt a köztevékenységet szabályozó úgynevezett közjogot, amelyre az jellemző, hogy az egyik fél maga az állam, a résztvevők között pedig alá- és fölérendeltségi viszony van, másrészt az úgynevezett magánjogot, ha úgy tetszik, civiljogot, amelyben az autonóm struktúrában lévő jogalanyok egymással egyenlők, egyenjogúak és mellérendeltek. A „sportjogot” ellenzők szívesebben használják a „sportolás joga” kifejezést. Az nem vitás, hogy a sportjogi jogág tárgyát társadalmi viszonyok alkotják, hiszen ez minden jogág esetében így van.⁵

Tehát azt mondhatjuk, hogy a sportjog köztes karakterű, azaz részben civiljogi, részben közjogi alapállású. Önmagában ez még nem jelenti a működőképesség fogyatékosságait, csupán a diszciplináris rendezés nehézségét mutatja. Azokban az országokban, ahol előrehaladott kutatás folyik a sportjog önállóvá válása kérdésében, ott az rendszerint magas szintű jogforrások, az Alkotmány illetve

kerettörvények elemzésére alapozott. A kodifikációs munkálatokban is részt vevő hazai jogászok egy része szerint sem a szabályozás tárgya, sem tartalma, sem módszere nem rendelkezik olyan különleges és csak a sportjogra jellemző ismérvekkel, ami által sui generis jogágként kezelhetnénk a sportjogot.⁶

A sportjog első lépései Európában

Az Európa Tanács által kiadott Európai Sport Charta és a Sportetikai Kódexe az alábbiakban definiálja a sportot: A sport minden olyan fizikai tevékenység, amelynek célja esetenként vagy szervezett formában a fizikai és szellemi erőnlét kifejezése, vagy fejlesztése, társadalmi kapcsolatok teremtése, vagy különböző szintű versenyeken eredmények elérése.⁷

A tömegek szabadidős tevékenységként, a hivatásos sportolók pedig foglalkozásként űzik, megélhetés céljából. A sport állandóan jelen van az Európai Unió országainak társadalmában. A társadalom és a kultúra szerves részeként a sport képes integrálni az embereket. Ez pedig lehetővé tette az európai országok közti együttműködést a sportban már hosszú idővel az EU bővítésével kapcsolatos gondolatok megszületése előtt.

Sem az 1952-es Párizsi Szerződések, sem az 1958-as Római Szerződés nem rendelkezett kifejezetten a sportról. Még az 1987-ben aláírt Egységes Európai Okmány sem tartalmazott sportról szóló cikkelyt.⁸ A Maastrichti Szerződés sem tér ki erre.

Ugyanakkor egy 1976-ból származó döntés szerint az Európai Közösség céljainak megfelelően a sporttevékenységet is a közösségi jog hatálya alá kell vonni, ha az része a Közösség gazdasági életének. Ezt az irányvonalat az Európai Unió kilencvenes évekre kialakult sportpolitikája is követi, ami annyit jelent, hogy az EU a sporttal csak mint gazdasági tevékenységgel foglalkozik. Tehát, ha a sporttevékenység fizetség ellenében végzett munkának, szolgáltatásnak minősül, akkor az közösségi, uniós joganyag rendelkezései alá tartozik.⁹

¹ tanársegéd, Nemzeti Közszerzői Egység, Rendészettudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék

² SÁRKÖZY Tamás: A sport, mint az állami-jogi és az önszabályozás határterülete. Állam-és Jogtudomány (XLI. évf.) 2000. (továbbiakban: Sárközy) 212. o.

³ PRICZINGER Péter: A „sportjog” művelésének helyzete és aktuális kérdései. Magyar Jog (LVI. évf.), 2009/9. szám (továbbiakban: PRICZINGER) 522. o.

⁴ NEMES András: Merre tart a sportjogi szabályozás? (VI. évf.) 1998/12. sz., 10. o.

⁵ SÁRKÖZY Tamás (szerk.): A magyar sportjog alapjai. HVG-ORAC. Budapest, 2000. 32. o.

⁶ NEMES András: A sportjog önálló joggá válásának dilemmái. Magyar Jog, (XLV. évf.) 1998/11. szám. (továbbiakban: NEMES) 670. o.

⁷ Európai Sport Charta és a sport etikai kódexe. 2. cikk 1./a. http://www.europatanacs.hu/pdf/CM_Rec%281992%2913.pdf 6. o.

⁸ NÁDORI László – BÁTONYI Viola: Európai Unió és Uniós csatlakozás a sportban. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2003.77-78.o. (továbbiakban: NÁDORI –BÁTONYI)

⁹ DERES Petronella: Sportjog-Európa, IN: JAKAB András (szerk.): KRE-ÁJK: Jogértvényesítés-jogalkalmazás, Letter-Print Nyomda Kft., Budapest, 2002. 9.o.

A sport megjelenése Európában

Az Európa Tanács az elmúlt harminc évben számos dokumentumot bocsátott ki, melyek a szervezet európai sportpolitikáját alkotják. Ezek közé tartozik a Mindenki Sportja Charta (*Sport for All Charter*), az Európai Sport Charta (*European Sport Charter*) és az Etikai Kódex (*Code of Ethics*), két Doppingellenes Egyezmény (*Anti-Doping Convention*), valamint a Nézőtéri Erőszak Elleni Európai Egyezmény (*Convention against Spectators' Violence*). Emellett a Tanács rendszeresen megszervezi az európai sportminiszterek értekezletét abból a célból, hogy naprakész információkkal rendelkezzen, és a sportbeli problémákkal már megjelenésükkor felvegye a küzdelmet, így ajánlásokat fogalmazhasson meg a tagországok számára. Az Európa Tanács döntéseinek elfogadása és ratifikálása a tagországok hajlandóságán múlik.

Az EU elismeri a sport társadalmi fontosságát. Elismeri azt, hogy a sport a XX. század egyik meghatározó szociális jelensége lett. Tény, hogy a sport az európai civil társadalomnak a legjobban szervezett társadalmi intézménye, a jelenleg Európában működő 600 000 sportklub pedig bizonyítja, kellően alátámasztja a sport társadalmi jelentőségét. Ez a fejlődés nyomon követhető a sportoló egyének számában, a közérdeklődés sport felé fordulásában, a politikában elfoglalt helyzetében, de követhető a gazdasági mutatók révén is. A sportnak a szabadidő eltöltésében mutatkozó részesedése révén ma már gazdasági és szociális tényezőként tartható számon. Az EU tagállamai a világ sporthatalmai közé tartoznak, a közösség pedig növekvő számú sporteseménynek ad otthont. A sport ma egyedülálló, sajátos társadalmi jelenség.¹⁰

A sport és a Lisszaboni Szerződés

A szerződés 165. cikke történelmi jelentőségű a sport számára, mert az Unió történetében először szerepel az alapszerződésben közvetlen utalás a sportra. A sport nem vált a közösségi jog részévé, vagyis az EU semmit sem szabályoz kötelezően. A szabályozás továbbra is a tagállamok feladata, az EU csak támogató, összehangoló, kiegészítő szerepet fog játszani, vagyis a tagállamok közös tevékenységét, kutatásait támogatja, jogalkotási mintát ad.¹¹

Fehér könyv a sportról

A Bizottság 2005-ben „Az EU és a sport: az elvárások összeegyeztetése” címmel konzultációt kezdeményezett a sportmozgalommal és a tagállamokkal. E konzultációs keretben egyes kormányzati és nem kormányzati érdekelt felek arra kérték fel a Bizottságot, hogy támogassa az európai sport népszerűsítését és vegye figyelembe annak különleges jellegzetességeit a politikaformálás során, valamint hogy biztosítson nagyobb jogi átláthatóságot. Ezen okokból a Bizottság stratégiai dokumentumot bocsátott ki a sportról, az e téren

¹⁰ NÁDORI- BÁTONYI im. 86.o.

¹¹ http://www.sportolonemzet.hu/DesktopDefault.aspx?ann_mode=view&annid=3887&menuid=12350&AspxAutoDetectCookieSupport=1

alkalmazandó politikai irányok meghatározása céljából.¹²

Munkavállalás a sportszakmában

Hosszú folyamat vezetett el addig, amire az uniós joganyag teljes liberalizációt biztosított a külföldi állampolgárságú sportolók munkavállalása tekintetében. Ismert tény, hogy az Európai Közösség annak idején kifejezetten gazdasági integrációs céllal jött létre, szabályozó hatásköre sokáig egyáltalán nem terjedt ki a nem szorosan a gazdasági szférához kapcsolódó területekre. Az utóbbi két évtizedben bekövetkezett változásoknak köszönhetően azonban – különösen az uniós pillérpolitikák színrelépése óta – a közösségi integráció az egységes Európa egyre szélesebb dimenzióját foglalja magában. Az Európai Közösség táguló szabályozási hatásköre ellenére a sport területe – lényegében az Európai Bíróság Bosman-ügyben hozott ítéletéig – annak ellenére nem került igazán a brüsszeli döntéshozók látókörébe, hogy a hivatásos sporttevékenység és az arra épülő komplett „iparág” időközben igen jelentős gazdasági tényezővé is alakult.¹³

A sportolók szabad munkavállalását biztosító liberalizáció a közösségi joganyag, az *acquis communautaire* esetjogi jellegű fejlődésének az eredménye. A kodifikált jogforrások eddig legfeljebb csak érintőlegesen tekintették szabályozási tárgyuknak a sportot. A sport gazdaságban betöltött megváltozott szerepéhez igazodóan a brüsszeli Bizottság által a jogalkotási iránypontokat jól érzékeltetik ugyanakkor Mario Montinak, a Bizottság nagy tekintélyű versenyjogi biztosának szavai is: „Nincs kétség afelől, hogy gazdasági vonatkozásában a sport a közösségi jog hatálya alá tartozik. A szerződés nem zárja ki kifejezetten ezt a tevékenységet, és a Bíróság számos alkalommal úgy rendelkezett, hogy a sport a közösségi jogszabályok hatálya alatt áll, amennyiben gazdasági tevékenységet valósít meg, elismerve ugyanakkor e szektor bizonyos különleges jellemzőit. A Bizottság meggyőződése, hogy a sport nagyon fontos társadalmi, integráló és kulturális funkciót tölt be...”¹⁴

Az európai uniós állampolgárok egyik alapvető joga, hogy szabadon mozogjanak, illetve tartózkodjanak a tagállamok területén. Ez a *munkavállalás* – egyben a sportolóként, sportszakemberként történő munkavállalás – szabadságát is magában foglalja.

Az Alapító Szerződés 39. cikke meghatározza: A Közösségen belül biztosított a munkavállalók szabad mozgása. Ez magában foglalja a tagállamok munkavállalói között az állampolgárságon alapuló mindenfajta megkülönböztetés eltörlését a foglalkoztatás, a bérezés és más munkafeltételek tekintetében.¹⁵

A munkaerő szabad mozgásának elvével kapcsolatos tehát az Európai Bíróságnak a fent említett, és alább részle-

¹² Európai Bizottság: Fehér könyv a sportról. Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala 2007. 3. o.

¹³ KECSKÉS László – SOÓS Tamás: Kiterjesztette az Európai Bíróság a Bosman ítélet sportolókra vonatkozó kedvezményét. *Európai Jog*, 2003/6. sz. (III. évf.) 39. o. (továbbiakban: KECSKÉS – SOÓS)

¹⁴ KECSKÉS – SOÓS im. 39. o.

¹⁵ FAZEKAS Judit (szerk.): *Az Európai Integráció Alapszerződésai 2., KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 2002.*

tezett Bosman-ügyben hozott ítélete. Az ítéletben foglaltak nemcsak a labdarúgásra, hanem minden sportágra vonatkoznak.

Az Európai Bíróság ítéletei a sport és az Unió erősödő viszonyát jelzik, döntései, jogalkalmazása a közösségi jogalkotás, a közösség sportot érintő tevékenysége. A sporttal összefüggő ítéletek így fontos jogi szabályozásbeli állomásai a sport és az Unió viszonyának.¹⁶

Forradalmi változás „az európai sportjogban”

Az európai közösségi sportjogban a fordulópont 1995. december 15-én következett be. Az Európai Bíróság ezen a napon adta ki a C-415/93 számú határozatát, amelyet *Jean-Marc Bosman* 1993. október elsején elindított ügyében hoztak. A belga labdarúgó esete még 1990-ben kezdődött, amikor a klubja, az RFC Liege olyan nagy átigazolási összeget kért Bosmanért a francia Dunkerque-től, amit a francia egyesület nem volt hajlandó megfizetni (11 743 000 BF), így a focista csapat nélkül maradt – jobban mondva maradt a Liege-nél, amely viszont a tartalékok közé számúzta, és ezzel együtt a fizetését is csökkentette.

Bosman viszont úgy érvelt, hogy mivel nem állt már szerződéses jogviszonyban a klubjával, így az RFC-nek semmilyen joga nem volt ahhoz, hogy pénzt kérjen érte, sőt belga munkaadói megsértették az EU alapokmányának számító római szerződésnek a szabad munkaerő-áramlásról szóló 48. cikkelyét. Bosman nem hagyta annyiban a dolgot, és hosszas jogi procedúrába kezdett, amelynek a végén az Európai Bíróság neki adott igazat – és ezzel igazi futball-lavinát indított el. A határozat érvelése szerint:

„(114) (...) Az EK Szerződés 48 (39). Cikke kizárja a sportklubok azon szabályainak alkalmazását, miszerint egy játékos nem igazolhat át szabadon egy másik csapathoz mindaddig, amíg ez utóbbi csapat meg nem fizeti az átigazolási vagy nevelési díjat. [...]

(137) Mindebből az is következik, hogy az EK Szerződés 48 (39). Cikke szintén kizárja annak a gyakorlatnak az alkalmazását, miszerint egy klub által foglalkoztatható, más tagállam állampolgárainak száma limitálva van.”

A Luxembourgban székelő testület határozata kimondta tehát a sportolók szabad mozgását, ami egyrészt azt jelentette, hogy a lejárt szerződésű labdarúgókért klubjuk egyetlen eurót sem kérhet, másrészt pedig az EU elveivel ellenkezőnek ítélte meg az idegenlégiósok számának korlátozását egy csapaton belül. A legtöbb országban, illetve az UEFA által kiírt klubsorozatokban addig egy csapaton belül egyszerre csak három külföldi futballista lehetett a pályán, innentől kezdve azonban az Európai Unió állampolgáira ez a korlátozás nem vonatkozhatott.

A Bosman-szabály tulajdonképpen azt mondja ki, hogy a profi sportolók jogi szempontból azonos elbírálásban részesülnek a többi munkavállalóval, és ugyanazok a szabályok vonatkoznak rájuk, mint például az asztalosokra, orvosokra vagy éppen a targoncakezelőkre.

16 Ifj. GÁROS György: A Bosman ügy-több, mint futball. Magyar Jog. (XLIV. évf) 1997/1. sz. 94. o.

A Bosman-eset az első lépés volt abban a folyamatban, amely az európai sportban a munkavállalók szabad mozgása alapelv kikristályosodásához vezetett.¹⁷

A Bosman-ügy következményei

A Bosman ügy egyik következménye, hogy szabaddá vált a munka-erőáramlás a labdarúgásban. A tehetősebb klubok azt is megengedhették maguknak, hogy összevásároljanak egy világválogatottnyi jó futballistát – mint a Chelsea példája is mutatja. A játékosok fizetése az egekbe szökött: szerződésük lejárta után a futballisták ingyen igazolhatók voltak, viszont jóval magasabb fizetést kértek, mondván, új egyesületük még így is jobban jár, mint ha csillagászati összeget kellene fizetnie érte régi klubjának. A Chelsea például ingyen igazolta le Michael Ballackot, akinek lejárt a szerződése a Bayern Münchennél, viszont heti 90 ezer font fizetést kért – és kapott – a londoni klubtól. A transzferdíj kiesése leginkább a kisebb klubokat érinti, akik így fontos bevételi forrástól estek el, s ezáltal is tovább mélyült a szakadék a gazdag és a szegény klubok között.¹⁸

A Bosman-ítéletnek továbbá jelentős visszhangja volt: a határozat előírta az EU-tagállamok számára az EU-joggal össze nem egyeztethető sportszövetségi szabályozások eltörlését, amelyek a külföldre történő átigazolási összeg megfizetését tette kötelezővé olyan sportolók esetében, akik szerződésük lejárta után az egyik EU-országból a másikba igazoltak át. A Bosman-ítélet kapcsán például komoly „pénzmegsemmisítés” alakult ki. A Newcastle United elnöke az Európai Parlament előtt a Bosman-esettel kapcsolatos meghallgatás alkalmával elmondta, hogy néhány játékosuk átigazolási jogát a bankoknál felvett kölcsönök biztosítékként használják. Márpedig, ha ezek után az átigazolási jogok értéktelenné válnak, megszűnik a kölcsönök biztosítéka, és ezek visszafizetése azonnal esedékessé válik. Ha megszűnik az egyesületek átigazolási bevétele, akkor önfinanszírozási forrásuk nagy részét veszítik el és egyre inkább rászorulnak a szponzorokra, támogatókra.¹⁹

Az Európai Labdarúgók Szakszervezet ugyanakkor nagyon komolyan kiállt Bosman mellett. Az egyik célja ennek az volt, hogy az európai labdarúgás területén kialakult „rab-szolga-kereskedelem” megszűnjön, hisz sok esetben valóban maga a labdarúgó bele sem szólhatott saját sorsa alakulásába. Legtöbbször a klub tisztviselői döntötték el pályafutását, nem a játékos, hanem a klub gazdasági érdekei messzemenő szem előtt tartásával.²⁰

Másodsorban a bírósági ítéletben megfogalmazottak – az alábbiak szerint – az Unión kívüli sportolókra is vonatkoznak. Sőt, az ügyek hatásai messze túlnyúltak a labdarúgás határain, volt olyan vélemény, hogy a Bosman-ügy tette tönkre az angol kosárlabdát.

17 Roberto Branco Martins előadása, mely 2007. március 19-én hangzott el a Testnevelési Egyetemen

18 <http://www.focitipp.hu/?id=1422>. letöltés időpontja: 2011.02.20.

19 SÁRKÖZY 4.lj alatt im. 298. o.

20 Uo.

az adott országban.) A nemzeti válogatottakból azonban természetesen kizárhatók azok a játékosok, akik nem az adott ország állampolgárai – kizárólag sportszempontokra hivatkozással.²⁵

Az orosz futballjátékos, *Igor Simutenkov* esetében az Európai Bíróság hasonló ítéletet hozott.

Simutenkov ügye az Unión kívüli, harmadik állam sportolójának státuszát tisztázza. Az orosz labdarúgó a spanyol Union Deportivo Tenerife csapatával állt szerződéses viszonyban, és a szövetségnél „nem EU játékosként” lett regisztrálva. A spanyol szövetségnek ugyanis volt egy olyan szabálya, amely csapatonként korlátozza a pályára küldhető nem-uniós játékosok számát. Simutenkov azt akarta elérni, hogy ugyanazok a jogok illessék meg orosz állampolgárként, mint az összes többi európai uniós/EGT játékost, hivatkozva az Európai Unió és Oroszország közötti együttműködési megállapodásban foglaltakra. Az Európai Bíróság az ő javára döntött, és a spanyol szövetséget elmarasztalta.

A Bíróság indoklásában megállapította, hogy az említett együttműködési megállapodás 23. cikke szerint:

„EU tagállamok állampolgáraival egyenlő bánásmód illeti meg azt az orosz munkavállalót, aki az előbbiekkal azonos feltételek mellett, jogszerű munkaviszonyban áll egy uniós tagállamban, és ez kizár mindenfajta, állampolgárságon alapuló korlátozást...”

A *Kolpak* és a *Simutenkov* esetek alapvetően különböznek a *Bosman* és a *Lehtonen*²⁶ esetektől, de szintén óriási hatással voltak az európai sportra. Ezek az esetek tisztázták az EU-ban jogszerűen munkaviszonnyal rendelkező nem uniós állampolgárok helyzetét. Ezek az esetek alapvetően a munkavállalók szabad mozgásával foglalkoznak. Érdekes tanulsága mindennek, hogy az ügyekben érintett államok száma megközelíti a 80-at.

25 *Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, Európai Unióról szóló füzetek, Az európai Unió és a sport, 5-6. oldal, internetes forrás, letöltés időpontja: 2010.11.30. http://www.sportolonemzet.hu/Repository/Uploads_RT/bardoczy.gabor/Documents/Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3val%20kapcsolatos%20dokumentumok/Az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3%20%C3%A9s%20a%20sport%20konferencia%20program%C3%BCzet%202002-2003.pdf*

26 A belga Castors Namur-Braine ASBL kosárlabda klub munkaviszonyt létesítő szerződést írt alá a finn *Jyri Lehtonen*nel. Belgiumban a kosárlabdára vonatkozó átigazolási határidők szerint: egyik belga klubtól egy másik belga klubhoz történő átigazolás április 15-május 15-ig, egy európai klubtól egy belga klubhoz való igazolás április 15-től február 28-ig, bármely más államból belga klubhoz való igazolás pedig március 31-ig kell történni. Lehtonen igazolása azonban a határidőn kívül történt, egy Belgiumon kívüli európai csapattól április 3-án, éppen a nyitó mérkőzések kezdete előtt igazolt a Castors csapatába. A Castors ellenfele, a szintén belga Belgacom-Quaregnon panaszt tett a belga kosárlabda szövetség szabályainak megfelelő választottbírósnál. Az eljárás eredményeként ez utóbbi csapatot minősítették a mérkőzés győztesének, arra hivatkozva, hogy a Castors csapata egy nem megfelelő időn belül leigazolt játékosal erősített. A választottbíró szerint Lehtonennek nem szabadott volna játszania a mérkőzésen, ezzel viszont meg kellett volna szegnie szerződéséből fakadó kötelezettségeit. Lehtonen rendes bírósághoz fordult, végül az Európai Bíróság előtt kötött ki.

A Lehtonen és Bosman-esetek lefektették azokat a minimum követelményeket, amelyeket az unióbeli kluboknak és szövetségeknek be kell tartaniuk annak érdekében, hogy biztosítva legyen a munkavállalók szabad mozgásának alapelve. Később azonban újabb problémák merültek fel a professzionális sport területén, amelyek szintén kapcsolatosak voltak a munkavállalók szabad mozgásával. A *Kolpak* és a *Simutenkov* esetek alapvetően az új EU tagállamokból, valamint az Unióval társulási, illetve együttműködési megállapodást kötött államokból származó állampolgárok sportolónak európai unióban érvényesülő jogait érintették.

A mozgás szabadsága alapelv helyzete az európai sportjogban az esetek tükrében

Az elmúlt harminc év történéseit alapul véve a hivatásos sportolók munkavállalásával kapcsolatos normák óriási változáson mentek keresztül.

Az előzőekben bemutatott kulcsfontosságú esetek elvezettek a munkavállalók szabad mozgásának értelmezéséhez és elfogadásához az európai sport vonatkozásában.²⁷

A következő két következtetést vonhatjuk le:

- A munkavállalók szabad mozgását garantálni kell a sportban (*Bosman*), hacsak az ettől eltérő eljárást objektív körülmények és indokok nem igazolják (*Lehtonen*)
- Nem EU tagállamok állampolgárai nem élvezik a mozgás szabadságát, de szabályos munkavállalóként ugyanazok a jogok illetik meg őket, mint az EU tagállamok állampolgárait (*Kolpak* és *Simutenkov*)

Ezek az alapelvek egyértelműek és világosak, ám tekintettel kell lenni arra, hogy a sport mégis csak egy különös, rendkívüli terület az Unión belül. A sport hosszú évek óta saját szabályozási útját járja, és csak azóta tartozik az uniós szabályozás hatálya alá, amióta az bizonyítottan gazdasági értéket is képvisel. A sport gazdasági jellegének erősödése egyre nagyobb mértéket ölt és fog öltetni a továbbiakban is. A folyamatos fejlődéssel új, problematikus helyzetek állhatnak elő, olyanok, amelyek esetleg ellentétesek a jog szabályaival és általános alapelveivel, az EK Szerződéssel és az Európai Bíróság döntéseivel.

27 Magyar labdarúgók nemzetközi átigazolása. A Magyar Labdarúgó Szövetség a nemzetközi átigazolásokat 2006 óta tartja nyilván, a FIFA nemzetközi átigazolási rendszerének használata pedig 2010. október 1-jétől kötelező valamennyi tagállamban. A labdarúgók továbbá állandó mozgásban vannak, és ha Magyarországról egyszer eligazolnak egy országba, majd onnan továbbmennek másik klubba vagy másik országba, arról az MLSZ-nek információ nem áll rendelkezésére. Mindezekre tekintettel az MLSZ összeállított egy listát az irodarendszere adatbázisából és a FIFA TMS rendszeréből a külföldön futballozókról.

A GENERIKUS GYÓGYSZEREK KAPCSÁN FELMERŰLŐ GYÓGYSZERÉSZI FELELŐSSÉG EGYES KÉRDÉSEI

A gyógyszerészi tevékenység napjainkban egyre nagyobb szerepet kap a betegellátás tekintetében. A korábbi nézet, miszerint a patikust az egészségügyi ellátórendszer utolsó pontjának tekintették, aki csak végrehajtja az orvosi utasításokat, már elavulttá vált. Manapság azt mondhatjuk, hogy a gyógyszerészi gondozás² megjelenésével új kompetenciák kerülnek a gyógyszerészhez, hiszen a patikus már gyakran az első ellenőrző pont, azaz a beteg elsőként a gyógyszerértárat keresi fel.³ Az új tendencia megjelenésével azonban a gyógyszerészekre háruló felelősség is megnőtt. Különösen igaz ez a generikus gyógyszerek tekintetében.

Az olyan másolatokat nevezzük generikus gyógyszereknek, amelyek egy eredeti, originális hatóanyag leutánzása révén kerülnek előállításra, majd forgalomba. Ez a szabadon másolhatóság azonban csak a hatóanyagra vonatkozik, a gyártás módja, a gyógyszer részletes összetétele (pl. segédanyagok mennyisége) általában titokban marad. Így a generikumokat gyártó vállalatok különböző technológiával gyártják ugyanazt a hatóanyagot tartalmazó gyógyszert, amit azonban az összetéveszthetőség elkerülése végett különböző névvel és csomagolással kell ellátni.⁴ Ezek a gyártási és egyéb apróbbnak tűnő különbségek viszont képesek megváltoztatni a gyógyszer hatását is. Ezért nagyon fontos a gyógyszerész fokozott körültekintése a generikumok kiadása során, ahhoz, hogy mentesüljön a generikus gyógyszerekkel kapcsolatos kockázatok és mellékhatások esetén fellépő felelősség alól.

Az egészségüggyel kapcsolatos „fokozott” felelősségi kérdések miatt a jogalkotás, az állam szigorú jelenléte az egészségügyben nélkülözhetetlen, hiszen a közösség egészének, valamint kisebb csoportjainak védelme érdekében az állam feladata az, hogy az egészségüggyel kapcsolatos kérdéseket szabályozza.

Az egészségügyi ellátáshoz és a tájékoztatáshoz való jog

Az egészségügyi ellátással kapcsolatos alapelveket magas szintű jogszabályok rögzítik. Az Alaptörvény által rögzített alapvető jogok és köteleességek mellett az egészségügyi törvény szolgál szabályozással.⁵ Ebben az alapjogszabályban a betegek jogairól és kötelezettségeiről, a népegészségügyről, az egészségügyi ellátások rendszeréről, az egészségügyi szolgáltatások szakmai követelményeiről, az egészségügyi dolgozók jogairól és kötelezettségeiről, az állami szervek felelősségéről, az emberen végezhető orvostudományi kutatásokról, a pszichiátriai betegek gyógykezeléséről, a szerv- és szövetátültetéséről szóló fejezetek és a halottakkal kapcsolatos rendelkezések foglalnak helyet.

Az egészségügyi törvény a betegek jogaival összhangban szabályozza az egészségügyi ellátó személyzet kötelezettségeit is. A betegjogok között kiemelt helyet foglal el a tájékoztatáshoz való jog, amelynek körében az orvos köteles informálni a páciensét többek között a egészségi állapotáról (beleértve ennek orvosi megítélését is), a javasolt vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének, illetve elmaradásának lehetséges előnyeiről és kockázatairól, döntési jogáról a javasolt vizsgálatok, beavatkozások tekintetében, a lehetséges alternatív eljárásokról, módszerekről, gyógyszerekről, a további ellátásokról, valamint a javasolt életmódról.

Azonban az alternatív eljárásokról, gyógyszerekről való tájékoztatás nem csupán az orvosok kötelezettsége. Törvényi szabályozást találunk arra vonatkozóan is, hogy a *gyógyszerész is köteles megadni a betegnek a gyógyszerrel kapcsolatos tájékoztatást.*

Az informálás elmaradása, nem megfelelő volta miatt a gyógyszerész felelőssége egy esetleges kár esetén *ugyanúgy fenn fog állni*, mint az orvosok esetén a tájékoztatási kötelezettség megsértésekor. Emiatt nagyon fontos, hogy mindig az adott beteghez igazodjon a gyógyszerrel kapcsolatos tájékoztatás. Hiszen a beteg nem köteles tudni, és nem is biztos, hogy tudja például azt, hogy a szervezetben lévő receptorok megkötőképessége véges, ezért hiába alkalmaz a rendelt-nél nagyobb dózist, az az esetek egy részében változatlan módon halad keresztül a szerveken, más esetekben túlada-golás, netán mérgezés tünetei jelentkezhetnek. Egy 2003-as amerikai felmérés szerint 70 millió felnőtt lakos egészség-ügyi műveltségi hiányosságok miatt nem tudja értelmezni, hogyan kell szednie a gyógyszerét, illetve nem tudja azonosítani a vényköteles gyógyszereivel interakcióban lévő

¹ Nappali tagozatos, ötöd évfolyamos joghallgató, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

² 2006. évi XCVIII. törvény a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédessz-köz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól 3.§ 26. pont

³ CSAPI Bence: *A gyógyszerész lehetőségei és felelőssége a daganatos betegek gyógyszerelésében* http://www.rakliga.hu/pdf/5_A_gyogyszeresz_lehetosegei_es_felelossege_dr_Csapi_Bence.pdf Letöltés dátuma: 2013.10.27.

⁴ Gazdasági Versenyhivatal: *A gyógyszerpiac szabályozásának versenypolitikai kérdései*, Versenyhivatali Füzetek 6. szám, Budapest, 2003.

⁵ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

vénynélküli gyógyszereket.⁶ Így tehát beteg felvilágosítása és az együttműködésre való rábírás, rábeszélés, a *helyes alkalmazásról való meggyőzés az expedáló gyógyszerész feladata.*⁷

A tájékoztatásnak azonban nemcsak a gyógyszer kockázataira, mellékhatásaira kell kiterjednie, hanem a *költségek vonatkozásában is felvilágosítást kell adni.* Az orvosok illetve a gyógyszerészek is kötelesek a betegeket tájékoztatni az esetlegesen elérhető olcsóbb generikumokról.⁸ E kötelezettség érvényesülését az OEP is ellenőrzi.

Választás originális és generikus gyógyszerek között

Nem véletlen a szigorú szabályozás, hiszen a generikus gyógyszerek az árak miatt előnyben részesülnek, hiszen *legnagyobb pozitívumuk, hogy olcsóbbak* az originális gyógyszereknél. Ez az árbeli eltérés abból származik, hogy a generikus gyógyszer egy elfogadott, engedélyezett és forgalomban lévő eredeti (*gyári, originális, szabadalmazott*) gyógyszer másolata, amit az eredeti molekula szabadalmának lejártá után bárki elkészíthet és forgalomba hozatalát kérelmezheti, de más néven, más küllemmel, más formulával, más csomagolásban, de kémiaiilag azonos hatóanyaggal.⁹

Előnyük nem csupán az árakból fakad, népszerűségüket köszönhetik még annak is, hogy az *engedélyezési folyamat jóval egyszerűbb*¹⁰, mint az eredeti gyógyszerek esetén, valamint a biztosítási támogatásba való befogadás eljárása is jelentősen megkönnyített.¹¹

Bár láthatjuk, hogy a generikus gyógyszereknek előnyei is vannak, számos jelentős *hátránnyal* is bírnak. A generikum fogalmából is kiténik, hogy az csak a hatóanyag tekintetében egyezik meg a referencia gyógyszerrel, de több tekintetben különbségeket tartalmaz. Sőt még a hatóanyag tekintetében sem lehetünk biztosak az egyezésben, mivel a *hatóanyag gyártási eljárásában is eltérések adódhatnak* a tekintetben, hogy kik, hol, milyen nyersanyagból kiindulva, milyen gépeken, milyen minőségellenőrzési rendszerben készítik. Ezen felül még a jogszabály is eltérést engedélyez például az inaktív összetevőkben (vivő-, oldó-, tartósító, védő, színező, ízesítő anyagokban), a gyógyszerforma kiszerezésben (a tableta/kapszula anyagában, állagában, minőségében) valamint az in vivo hatásban (az eloszlásról, receptor-kötődésről, klinikai hatásról, interakciókról stb. általában nincs saját adat).

A legnagyobb és talán legveszélyesebb eltérés, amit szintén engedélyez a jogszabály, a *bioekvivalenciai eltérés*, ami akár +20%-ban is eltérhet a referencia gyógyszerhez képest.¹² Ez bioekvivalencia annyit jelent, hogy biológiai egyenértékűség. Azaz, azt nézik meg, hogy a generikus szer ugyanúgy szívódik-e fel, és ugyanolyan vérszintet tud-e elérni, mint az originális. Tehát akkor, ez azt jelenti, hogy az egyik generikus, ami mondjuk 20 százalékkal meghaladja az originálit, másfélszer "erősebb", mint az az ugyanolyannak mondott generikus, amelyik 20%-kal lefelé tér el a bioekvivalencia vizsgálatban.

Ezek az eltérések azonban *nem jelennek meg a gyógyszer címkéjén, betegtájékoztatójában*, csupán az azonos hatóanyagtartalmat látjuk.¹³ Viszont a gyógyszerész információt kaphat a gyógyszerről az Országos Gyógyszerészeti Intézettől. Itt fontos kiemelni, hogy *a gyógyszerésznek kötelessége a bioekvivalenciával kapcsolatos ismeretek folyamatos frissítése.*¹⁴ Ha a nem megfelelő informálódásból egy betegnek kára származik, akkor a patikus felelőssége egyértelműen fennáll.

A szélesre szabott határértékek mellett szintén veszélyt rejt, hogy egészséges embereken végzik el a vizsgálatot.¹⁵

Hatóanyag-alapú gyógyszerrendelés, a készítmény kiválasztása: a beteg és a gyógyszerész közös döntése

A legtöbb európai országban a *hatóanyag-alapú gyógyszerrendelés* fakultatív, azaz nem kötelező, de nem is tiltott. Tehát ha az orvos csak a hatóanyagot tünteti fel a recepten, azzal lehetőséget ad a gyógyszerésznek a generikus készítmények használatára. Görögországban és Ausztriában például ez a gyakorlat nem engedélyezett. Ezzel szemben például Portugáliában komoly elterjedést láthatunk. Svájcban a gyógyszerész korlátlan lehetőséget kap a helyettesítést illetően.¹⁶

Az alábbi táblázat néhány lehetséges megoldást mutat be a hatóanyag alapú gyógyszerrendelés és így a generikum alkalmazás viszonylatában:

6 HANKÓ Balázs: A gyógyszerészeti gondozás szakmai aspektusairól, *Praxis*, 2009. 18. évfolyam 1. szám

7 GODA János – SANTA Zsuzsanna: A gyógyszerkiadás gyógyszerészeti felelőssége, <http://www.patikamagazin.hu/cikk/index/11179> Letöltés dátuma: 2013.10.27.

8 2006. évi XCVIII. törvény a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédeszköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól 8-9.§

9 2004/27/EK irányelv Az Európai Parlament és a Tanács irányelve (2004. március 31.) az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelv módosításáról

10 52/2005. (XI. 18.) EüM rendelet az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek forgalomba hozataláról 7.§

11 2006. évi XCVIII. törvény 5.§

12 32/2004. (IV. 26.) ESzCsM rendelet a törzskönyvezett gyógyszerek és a különleges táplálkozási igényt kielégítő tápszerek társadalombiztosítási támogatásba való befogadásának szempontjairól és a befogadás vagy a támogatás megváltoztatásáról 8.§

13 30/2005. (VIII. 2.) EüM rendelet az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek címkéjéről és betegtájékoztatójáról csak a hatóanyag tekintetében fogalmaz meg elvárásokat, a bioekvivalenciai vizsgálatok eredményeinek feltüntetéséről nem találunk rendelkezést a rendeletben

14 HANKÓ Balázs: *Minőségbiztosítási irányelvek a gyógyszerexpediálás során* http://gytar.sote.hu/fajlok/oktatas/gradual/receptval_hanko.pdf Letöltés dátuma: 2013.10.27.

15 MSD Orvosi kézikönyv a családban, Főszerkesztő: Mark H. BEERS, MD

16 HANKÓ Balázs: *Generikus gyógyszerek* http://gytar.sote.hu/fajlok/oktatas/gradual/receptval_hanko.pdf Letöltés dátuma: 2013.10.27.

Megoldás	Ország	Jellemző
Kötelező is, meg nem is 1.	Portugália	A hatóanyag-alapú gyógyszerrendelés kötelező ugyan, de ha az orvos feltünteti a márkanévet, ahhoz nem kapcsolódik szankció
Kötelező is, meg nem is 2.	Litvánia	A hatóanyagnév feltüntetése kötelező, de emellett az orvos feltüntetheti a készítmény márkanévét is
Automatikus INN a vényíró szoftver által	Hollandia	A vényíró szoftver automatikusan az orvos által választott készítmény hatóanyagnevére cseréli, és azt tünteti fel a vényen (azaz technikailag kizárja a márkanév-felírást)
Ösztönzőkön (és „szpichés nyomáson”) alapuló megközelítés	Nagy-Britannia	Az NHS 1.200 fős tanácsadó csapatot működtet, amely a Helyes Gyógyszerfelírási Gyakorlat (GPP) alapelveivel ismerteti meg az orvosokat, valamint monitorozza felírási szokásaikat

1. ábra Hatóanyag alapú gyógyszerrendelés¹⁷

Magyarországon kötelező egészségbiztosítás ellátásairól¹⁸ valamint az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerek rendeléséről és kiadásáról¹⁹ szóló rendeletek *nem engednek lehetőséget a gyógyszerészek számára a tekintetben, hogy maguk válasszák meg a kiadni kívánt gyógyszert/generikumot.* Hiszen a speciális rendelkezés alapján, ha a gyógyszer helyettesíthető, s ezt az orvos a vényen nem zárta ki, a gyógyszerész köteles tájékoztatni a beteget, hogy kedvezőbb árú szer is van, s egyetértése esetén ezt adja ki neki, tehát mindig a készleten lévő legolcsóbbat kell felajánlani.

A gyógyszerész és a beteg között létrejövő közös döntéshozatal maga után vonja a közös felelősségvállalást is, melynek következtében az egészségügyi szakember nem kell, hogy többé egyedül viselje a pácienset érintő döntések terhéét. A betegjogok előtérbe helyezik a gyógykezelési szövetség fogalmát, melynek értelmében a kezelő és a páciense egyaránt felelősséggel tartoznak a gyógykezelés sikeres kimeneteléért. Ezért nagyon fontos felkészíteni a pácienseket arra, hogy felmérjék a döntéseik következményeit, vállalják a felelősséget a saját egészségükért, és éljenek a jogaikkal.²⁰

Láthattuk, hogy a gyógyszerésznek az adott hatóanyag lehetőségeihez mérten mindig a készleten lévő legolcsóbb gyógyszert kell felajánlania a betegnek. Azonban arra nem találunk szabályozást, hogy a gyógyszertárak mi alapján határozzák meg a készleteiket. Az egyes szabályozások²¹ is csak a „közvetlen lakossági ellátás biztosításához szükséges gyógyszerkészlet” fogalmat használja, de ennek tartalmát nem határozzák meg. A patikák ezzel kapcsolatos nehézségei közül példaként említendő, hogy van szer, aminek 26 féle helyettesítő terméke van. A gyógyszertáraknak valamennyit raktáron kéne tartaniuk, holott a nagykereskedelemben is csak 8-10 féle hozzáférhető – sokszor maga a referenciakészítmény sem kapható.²²

Tehát a gyógyszertári készleteket az igényeknek megfelelően a gyógyszerész tervezi és eszerint rendel a gyógyszer-nagykereskedőktől. A jelenlegi elszámolási rendszerben a gyógyszerész előlegezi meg a készleteket, a beteg a térítési összeget fizeti, az elszámolás után téríti csak a biztosító a gyógyszerek támogatási összegét.

17 HANKÓ Balázs: Gyógyszerügy –gyógyszergazdálkodás, http://hsmc.hu/wp-content/uploads/2009/03/orvos-rezi-hank%C3%B3_2013_06.pdf
Letöltés dátuma: 2013.10.27.

18 217/1997. (XII. 1.) Korm. rendelet a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény végrehajtásáról

19 44/2004. (IV. 28.) ESzCsM rendelet az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerek rendeléséről és kiadásáról

20 FÖLDES Mária Éva: *A páciens tájékoztatáshoz való joga a bővített Európában: a romániai és a magyarországi szabályozás áttekintése az európai uniós jog tükrében*, Tilburgi egyetem, TILEC (Tilburg Law and Economics Center) <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=121981>

21 41/2007. (IX. 19.) EüM rendelet a közfoglalmú fiók- és kézigyógyszertárak, továbbá intézeti gyógyszertárak működési, szolgálati és nyilvántartási rendjéről

22 MIKOLA Bálint: a 2010. Szeptember 7-én a Medical Tribune- a gyógyszerek helyettesíthetőségével, illetve egyenértékűségével foglalkozó konferencián tartott előadás alapján

A gyógyszerészi hivatásból fakadó kötelezettségek

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a gyógyszerészeknek, csakúgy, mint az orvosoknak, mindig a beteg érdekében kell eljárniuk. Hiszen a gyógyszerészek is a hippokratészi eskü szellemében fogadják, hogy tudásukat a betegségek megelőzésére, a betegek testi-lelki javára, betegségük gyógyítására fordítják, pályájuk során az egészség védelmét és a betegek gyógyulását mindenek elé helyezik, hivatásukhoz mindenkor méltó magatartást tanúsítanak. Az eskü lényeges alapelve a „*Nil nocere!*” (Ne árts!), vagyis a gyógyító munkának mindenkor körültekintőnek, szakmailag indokoltnak, megalapozottnak kell lennie.

Viszont, hogy mi a betegnek a legjobb, azt a határozatlan jogfogalomnak köszönhetően a gyógyszerészek maguk töltik ki tartalommal. Eszerint a gazdasági érdekek mellett figyelembe kell venni az egészségügyi érdekeit is a páciensnek. Nem minden esetben lehet azonban az eredeti gyógyszert generikus változattal helyettesíteni. Például bizonyos generikus változatokról nem állapítható meg, hogy bioegyenértékűek-e az eredetivel, mert az összehasonlítás alapjául szolgáló irányelvek még nincsenek lefektetve. A nagyon pontos adagolást megkívánó gyógyszerek is kisebb valószínűséggel helyettesíthetők generikus készítménnyel, mert a hatásos és az ártalmas, vagy éppen a hatástalan dózis közötti tartomány (az ún. terápiás szélesség) kicsi.

Így tehát *a patikus feladata kellene*, hogy legyen utána nézni annak, hogy milyen korábbi szedett gyógyszerei voltak a betegnek, a bioekvivalencia vizsgálatok alapján ezek hány százalékban térnek el egymástól.²³ Ezek után következhet az árak összevetése, de a preferált biológiai gyógyszert és az azt követőt is egyenlő mérlegelés alá kell vonni.²⁴ Az ár-érték arány összehasonlításának eredményeiről és az esetleges

mellékhatásokról kellene végül tájékoztatni a beteget. Majd sor kerülhet a közös döntéshozatalra, a beteg érdekeinek legmegfelelőbb gyógyszer kiválasztására.

Orvos és gyógyszerész közös munkája elengedhetetlen a beteg érdekeinek és jogainak érvényesítéséhez. Nemcsak az orvos felelőssége merül fel egy-egy gyógyszer felírása esetén, hanem amint az láthattuk a gyógyszerész is a felelősség alanya. A receptre történő expedialáskor nem kisebb a gyógyszerész felelőssége, mint a vény nélkül történő gyógyszerkiadásakor. A recepten történő hibás rendelés, téves adagolás utolsó kontrollja a nagy szakmai tudással és szakmai felelősséggel felruházott gyógyszerész kezében van.²⁵ *Látnunk kell azonban, hogy a vény nélkül történő expedialáskor nagyobb a döntés lehetősége és a felelőssége is*, mivel a gyógyszerész a képzéséből eredően olyan kémiai és technológiai ismeretekkel rendelkezik, amelynek a gyógyszert rendelő orvos nincs a birtokában.²⁶

Az egészségügyi ellátórendszer a világ minden fejlett országában számos gyógyszerrel kapcsolatos problémával küzd. Ezek részben terápiások, részben a beteg-együttműködéssel összefüggőek, részben pedig finanszírozási jellegűek.²⁷ A szubjektív körülményekhez igazodó, szabad belátáson alapuló döntés itt nagy szerephez jut és kell is, hogy lehetőséget kapjon, mivel a tudomány és a technika rohamos fejlődésével párhuzamosan a jogalkotó nem tud lefedni minden eshetőséget. Ez kiemelten igaz a gyógyszerek helyettesíthetőségére és a generikumok alkalmazására is. Ennek ellenére a gyógyszerésznek mindig az adott helyzetben általában elvárható magatartást kell tanúsítani, mind a beteg tájékoztatása, mind a gyógyszer megválasztása területén.

23 <http://www.ogyi.hu/listak/>, Helyettesíthetőségi lista (Frissítve: 2013. 03. 31.) - excel

24 2006. évi XCVIII. törvény a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédeszköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól 5.§

25 GODA – SÁNTA im.

26 Országos Gyógyszerészeti Intézet Módszertani Levele: OGYI-P-70-2005: Forgalomhozatalra engedélyezett gyógyszerek magisztrális gyógyszerkészítményekben való alkalmazásáról

27 HANKÓ Balázs: A gyógyszerészi gondozás szakmai aspektusairól im.

A BÜNYÜLDÖZÉSI CÉLÚ ADATKEZELÉS ÉS A NE BIS IN IDEM ELV GYAKORLATI ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSEI AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Alapvetés

Egy egységes európai bűnügyi nyilvántartás létrehozásának, illetve szükségességének gondolata már régóta létező igény az Európai Unióban. Indokként részben az a feltevés szolgál, hogy támogatásával a bűnmegelőzés és bűnüldözés hatékonyabbá tehető, illetve a tagállamok közötti kölcsönös jogsegélyen, valamint akár immár a kölcsönös elismerés elvén alapuló együttműködés is sokkal produktívabb lehet, ha ahhoz eredményes információáramlás is társul.¹ Ez a hipotézis több ízben is kinyilvánításra került, így már 1998-ban a bécsi, az „*Amszterdami Szerződés vonatkozó rendelkezései végrehajtásának legjobb módjáról szóló cselekvési tervben*”² illetve „*A kölcsönös elismerés elvének alkalmazására vonatkozó intézkedési programban*”³ is. Ez utóbbiban a Tanács a nyilvántartás kialakításának szükségességét három tényezővel magyarázta. Egyrészt a szankciók individualizálásának, másrészt a tiltó jellegű szankciók kölcsönös elismerésének lehetőségével,

politikai, intézményi és gyakorlati lehetőségeit elemezte, amelynek eredményeit komplex javaslatba is foglalta.⁷

A 2003-2007-ig terjedő időszakban az ún. AGIS-program⁸ keretében folytatódott a munka, amelynek célja többek között, hogy erősítése a tagállamok számára közös érdekű, általános kérdésekben az információk cseréjét és terjesztését.⁹ A 2007-2013-ig terjedő időszakra készített, „*Büntetőjogi jogérvényesülés*” egyedi program létrehozásáról szóló Tanácsi határozat egyik konkrét célkitűzése „*az információk – különösen a nemzeti bűnügyi nyilvántartásokból származó információk – cseréjének javítása számítógépes rendszerek használata révén.*”¹⁰ Célja tehát többek között a fentebb említett tevékenységet lehetővé tevő informatikai rendszer létrehozása volt, amelynek megvalósítása érdekében a Bizottság tanulmányok elkészítését, valamint informatikai eszközök létrehozását támogatta. Ezek tárgya jellemzően a bűnügyi nyilvántartások európai összekapcsolása, továbbá a korábbi büntetőjogi felelősséget megállapító ítéletekre vonatkozó információk igazságügyi hatóságok közötti cseréje volt.¹¹

* egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Intézeti Tanszék.

** A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program - Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt által nyújtott személyi támogatással valósult meg. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg. A kutatáshoz előzményként kapcsolódik TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 jelű projekt. A projekt megvalósulási ideje: 2012. július 01. - 2012. december 31. (A hivatkozott projekt keretében folytatott kutatás megvalósításának időtartama).

*** A tanulmány Dr. Jánosi Andrea: A szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusai az Európai Unióban, különös tekintettel a bizonyítás kérdésére c. PhD értekezés (2013) vonatkozó fejezeteinek felhasználásával készült.

1 STEFANO, Constantin – XANTHAKI, Helen: Introduction: How did the idea of a European Criminal Record come about? In: STEFANO, Constantin – XANTHAKI, Helen (szerk.): Towards a European Criminal Record. Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, 2008. 1-23. o. 23. o.

2 Lásd: Cselekvési terv az Amszterdami Szerződésnek a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozó rendelkezései végrehajtásának legjobb módjáról, amelyben a Tanács egy, a bűnügyi információk átadásának lehetőségeit bemutató tanulmány elkészítését szorgalmazta.

3 Lásd: Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters. Különösen: 1.1. Ne bis in idem. Az intézkedések között 6. rangsorban helyezték el.

4 VERMEULEN, Gert – VANDER BEKEN, Tom – DE BUSSE, Els – DORMAELS, Arne: Blueprint for an EU Criminal Records Database. Maklu, Antwerp-Apeldoorn, 2002. 7-8. o.

Vö.: HORVÁTH, Katalin: Az európai bűnügyi nyilvántartás vázlata. In: Magyar jog. 2005. (52. évf.) 2. sz. 124-128. o. 124. o.

5 98/245/JHA: Joint Action of 19 March 1998 adopted by the Council, on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, establishing a programme of exchanges, training and cooperation for persons responsible for action to combat organised crime (Falcone programme) OJ L 99, 31.3.1998, p. 8-12

6 HORVÁTH, Katalin: A Falcone-program és az európai bűnügyi nyilvántartás. In: Magyar jog. 2005. (52. évf.) 8. sz. 470-478. o. 470. o.

Lásd: STEFANO, Constantin – XANTHAKI, Helen: “The Use of Criminal Records as a Means of Preventing Organised Crime in the Areas of Money-laundering and Public Procurement: the EU Approach”. European Commission FALCONE Study. Ref.No. 1999/FAL/197, IALS, 1999.

7 VERMEULEN, Gert – VANDER BEKEN, Tom – DE BUSSE, Els – DORMAELS, Arne: i.m.

8 A Tanács határozata (2002. július 22.) a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésről szóló keretprogram (AGIS) létrehozásáról. HL L 203., 2002.8.1., 5-8. o. (Továbbiakban: 2002/630/IB határozat.)

9 2002/630/IB határozat. 2. cikk (1) bekezdés (d) pont

10 A Tanács határozata (2007. február 12.) az Alapvető jogok és jogérvényesülés általános program keretében a 2007-2013-as időszakra a Büntetőjogi jogérvényesülés egyedi program létrehozásáról. HL L 58., 2007.2.24., 13-18. o. 3. cikk (a) pont v.

11 A Bizottság értékelő jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Időközi értékelő jelentés a „Büntetőjogi jogérvényesülés” programról. COM (2011) 0255 végleges. 2. A program végrehajtása.

Jól érzékelhető, hogy a bűnüldözési célú adatkezelés¹² Európai Unió szintű centralizálásának egyik ösztönzője talán a kétszeres eljárások megakadályozása, a ne bis in idem elv érvényesülésének garantálása lehet. Annak vizsgálata előtt azonban, hogy az adatkezelés jelenlegi struktúrája milyen módon és mértékben nyújt segítséget, illetve lehet alkalmas a kétszeres eljárások megelőzésében, szükségesnek vélem a ne bis in idem elv gyakorlati érvényesülése kapcsán felmerülő nehézségeket is górcső alá venni. Milyen módon, illetve milyen nemzetközi és uniós dokumentumokban került maga az alapelv deklarálásra, illetve – különösen a határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában – milyen értelmezési nehézségeket vet fel, amelyre az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárások keretében hozott ítéletei jelentenek iránymutatást.

A kétszeres eljárás problematikája – a ne bis in idem elv értelmezése kapcsán felmerülő kérdések

A szabad mozgáshoz való jog nyújtotta lehetőségek kiaknázásának eredményeként, a bűnüldöző hatóságoknak egyre gyakrabban kell számolni a több tagállamot is érintő bűnözés és bűncselekmények problematikájával. Ezek tekintetében a joghatóság pontos kijelölésén túl, amely több esetben már önmaga nehézséget okoz, meghatározott alapelveket, így a ne bis in idem elvét is érvényesíteni kell.

A ne bis in idem elv deklarálása nemzetközi dokumentumokban

Habár a ne bis in idem – amely alapvetően két tilalmat foglal magába: egyrészt a kétszeres szankcionálás, másrészt a kétszeres eljárás tilalmát¹³ – már évszázadok óta ismert, s számos ország belső jogában, illetve több nemzetközi *emberi jogi egyezményben* is deklarált alapelv, ennek ellenére az akár több tagállamot érintő büntetőügyek, illetve büntetőeljárások során jó néhány értelmezési, gyakorlati problémát vet fel.¹⁴ Alkalmazása pergazdaságossági szempontokkal is indokolt, hiszen korlátját képezi az ismételt büntetőeljárásoknak, amellyel pedig csökkenti a büntető igazságszolgáltatás költségeit.¹⁵

Nemzetközi szinten deklarálásra került a 1966-os *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* 14. cikk 7. pontjában, valamint *Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének* 4. cikkében. Ezen rendelkezések alapve-

tően a kétszeres eljárás, elbírálás esetének fennállásakor nyújtanak védelmet¹⁶, és nem tartalmazzak konkrét iránymutatást az elv alkalmazása vonatkozásában. A Kiegészítő Jegyzőkönyv 4. cikke emellett nem jelenti akadályát annak sem, hogy az érintett ügyben az eljárást ismételten megindítsák, ha új tény vagy bizonyíték merül fel. Továbbá hatálya mindössze ugyanazon államban folytatott büntetőeljárásokra vonatkozik.¹⁷

Az emberi jogi egyezményekhez képest a *nemzetközi büntetőjog* terén azonban már olyan dokumentumokat fedezhetünk fel, amelyek konkrét tartalommal ruházzák fel a ne bis in idem elvet, s iránymutatásként szolgálnak. Ilyennek tekinthető az Európa Tanács égisze alatt született, *a büntetőítéletek nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény*, vagy az 1972. évi *egyezmény a büntetőeljárások átadásáról* is.¹⁸ Ezek lényegében azonos rendezéseket tartalmaznak. Így azzal a személlyel, akinek a büntetőjogi felelősségét már megállapították, vagy felmentették, szankciót szabtak ki, amelyet már végrehajtottak vagy végrehajtása folyamatban van, illetve annak végrehajtását felfüggesztették, kegyelemben részesült, vagy elévülésre tekintettel már nem lehet végrehajtani, ugyanazon cselekmény miatt vele szemben más szerződő államban nem folytatható eljárás, nem vonható felelősségre, s nem szabható ki szankció.¹⁹

Az Európai Kiadatási Egyezmény ehhez képest pusztán annyit említ, hogy ha a kiadatási kérelem tárgyát képező bűncselekmény miatt a kiadni kért személlyel szemben már jogerős ítéletet hoztak, akkor a kérelem nem teljesíthető. A kiadatás emellett megtagadható akkor is, ha „a megkeresett Fél illetékes hatóságai úgy döntöttek, hogy nem indítanak eljárást ugyanazon bűncselekmény vagy bűncselekmények miatt, vagy hogy a megindított eljárást megszüntetik.”²⁰ Az egyezményt annak 1975. évi *Kiegészítő Jegyzőkönyve* a ne bis in idem elv kapcsán annyiban módosította, hogy további részletszabályokkal egészítette ki. Így immár kiemelték a kiadatás megtagadásának feltételeként, hogy a kiadatási kérelem tárgyát képező bűncselekmény miatt már jogerős

16 FLETCHER, Maria: Some Developments to the ne bis in idem Principle in the European Union: Criminal Proceedings Against Hüseyin Gözütek and Klaus Brügge. In: *The Modern Law Review*. Vol 66, September 2003. 769-780. o.770. o.

Vö.: VAN DEN WYNGAERT, Christine – STESSENS, Guy: The International Non Bis In Idem Principle: Resolving Some of the Unanswered Questions. In: *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 48, Issue 4, October 1999. 779-804. o. 781-782. o.

17 LÖÖF, Robin: 54 CISA and the Principles of ne bis in idem. In: *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. Vol. 15 Issue 3/4, 2007. 309–334 o. 312. o.

VAN BOCKEL, Bas: The ne bis in idem principle in the European Union legal order: between scope and substance. In: *ERA Forum. Journal of the Academy of European Law*. Vol. 13, No. 3, 2012. 325-347. o.

18 PEERS, Steve: Double Jeopardy and EU Law: Time for a Change? 201. o.

19 A büntetőítéletek nemzetközi érvényességéről szóló, 1970. május 28-i európai egyezmény. 53-55. cikke

A büntetőeljárások átadásáról szóló, 1972. május 15-i európai egyezmény. (Hazánkban kihirdette: 2320/2001. (XI. 5.) Korm. határozat a büntetőeljárások átadásáról szóló, Strasbourgban, 1972. május 15-én kelt Európai Egyezmény aláírásáról.) 35-37. cikke

20 Párizsban, 1957. december 13-án kelt, európai kiadatási egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei. (Magyarországon kihirdette: 1994. évi XVIII. törvény a Párizsban, 1957. december 13-án kelt, európai kiadatási egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyveinek kihirdetéséről.) 9. cikk

12 A tanulmány a bűnüldözési célú adatbázisok vizsgálatára irányul, amelynek nem képezi részét a tagállamok bűnüldöző hatóságai között közvetlenül megvalósuló információcserére elemzése.

13 LIGETI, Katalin: Rules on the application of ne bis in idem in the EU. In: *EUCRIM, The European Criminal Law Associations' Forum*. Issue 1-2, 2009. 37-43. o. 37. o.

14 PEERS, Steve: Double Jeopardy and EU Law: Time for a Change? In: *European Journal of Law Reform*. Vol. 8, Issue 2 – 3, 2006. 199-222. o. 199. o.

15 LIGETI, Katalin: A nemzetközi bűnügyi együttműködés általános feltételei. In: *KONDOROSI, Ferenc – LIGETI, Katalin (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 59-84. o. 66. o.

határozatot hoztak, amelyben a terheltet felmentették, szabadságvesztés büntetést vagy intézkedést szabtak ki vele szemben, amelyet már végrehajtottak, vagy annak egészére vagy a végre nem hajtott részére egyéni kegyelemben vagy közkegyelemben részesült, illetve ha a bíróság büntetés kiszabása nélkül állapította meg bűnösségét. Ez alól pusztán az képez kivételt, ha a bűncselekményt a megkereső államban közfeladatot ellátó személy, intézmény vagy közérdekű jellegű dolog ellen követték el, vagy maga az elkövető közfeladatot lát el a megkereső államban, vagy a bűncselekményt, egészében vagy részben a megkereső állam területén vagy ilyen területnek tekintett helyen követték el.²¹

A ne bis in idem elv deklarálása az Európai Unióban

Hazánk Európai Unió tagsága, illetve a személyek szabad mozgása alapelveinek széleskörű érvényesülése következtében gyakran felmerülő kritika a belső határok felszámolásának eredményeként a bűnelkövetők Európa területén való szabad, korlátok nélküli mozgása, melynek eredményeként akár arra is sor kerülhet, hogy egy terhelttel szemben ugyanazon bűncselekmény elkövetéséért két vagy több tagállam területén is eljárás induljon, illetve folyamatban legyen.²²

Ezt az esetleges problémaforrást az Európai Unióban már az 1980-as években felismerték, amikor az *Európai Politikai Együttműködés* égisze alatt tizenkét tagállam kívánt megállapodni²³ a ne bis in idem elv nemzetközi szintű alkalmazása kapcsán.²⁴ Habár ratifikálására valamennyi aláíró tagállam vonatkozásában nem került sor, azonban jelentősége annak is tulajdonítható, hogy hangsúlyozta az adott problémakörre való fókuszálás fontosságát. Tartalma uniós szinten a ne bis in idem elvre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó *Schengeni Végrehajtási Egyezmény*²⁵ részét képezi.²⁶ Így azon tagállamok vonatkozásában is, melyek az 1987-es egyezmény aláírói között szerepeltek, a Schengeni Végrehajtási Egyezmény vonatkozó rendelkezései minősülnek a lex posteriori elv értelmében a meghatározónak.²⁷ Kiegészítésként szükségesnek ítélem megemlíteni, hogy az

Európai Unióban a ne bis in idem elvét már az 1960-as évektől kezdődően, az Európai Bíróság döntése alapján mint a közösségi jog alapelveit tartják számon.²⁸

Az Egyezmény 54-56. cikkei tartalmazzák a ne bis in idem elv szempontjából releváns rendelkezéseket.²⁹ Ennek értelmében az ugyanazon cselekményért hozott külföldi ítélet *res judicata* hatást vált ki, még akkor is, ha az érintett államok eltérően minősítik az adott cselekményt.³⁰

A részes államok számára azonban meghatározott esetekben biztosított, hogy a fent említett elv alkalmazásától *eltérjenek*, így egyrészt akkor, ha külföldi ítélettel elbírált cselekményt részben vagy egészben a saját területén követték el, kivéve, ha a cselekményt részben annak a szerződő államnak a területén történt, ahol az ítéletet meghozták. Másrészt akkor, ha a külföldi ítélettel elbírált cselekményt az illető szerződő állam nemzetbiztonságát vagy hasonló lényeges érdekeit sértő bűncselekménynek minősül, harmadrészt pedig akkor, ha a külföldi ítélettel elbírált cselekményt az adott állam tisztviselője hivatali kötelezettségeinek megsértésével követte el.³¹

Ha valamely részes államban büntetőeljárást indítanak olyan személlyel szemben, akit már egy másik szerződő államban ugyanazon cselekmény miatt jogerősen elítéltek, úgy az ott letöltött szabadságvesztés időtartamát be kell számítani az újabb büntetésbe, vagy „*amilyen mértékben a nemzeti jogszabályok lehetővé teszik*,” a szabadságvesztéssel nem járó büntetésekre is.³²

Mindezeket túl a kétszeres eljárás elkerülése érdekében az Egyezményben már az információcserére vonatkozó rendelkezés is megtalálható,³³ amely a joghatóság kijelölése szempontjából is lényegi szereppel bírhat.

A Schengeni Végrehajtási Egyezményen túl, további uniós dokumentumok is rendezik a kétszeres eljárás tilalmát. Így az *Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló Egyezmény*,³⁴ illetve annak *kiegészítő jegyzőkönyvei*,³⁵ vagy az *Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió*

21 Strassbourghan, 1975. október 15-én kelt, Kiegészítő Jegyzőkönyv az Európai Kiadatási Egyezményhez. 2-3. cikke

VERVAELE, John A. E.: The transnational ne bis in idem principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights. In: Utrecht Law Review. Vol 1, Issue 2, December 2005. 100-118. o. 103-104. o.

22 PÁPAI-TARR, Ágnes: A ne bis in idem elv az Európai Bíróság gyakorlatában. In: Miskolci jogi szemle. 2007. (2. évf.) 2. sz. 100-118. o. 100. o.

23 Lásd: Convention between the Member States of the European Community on Double Jeopardy of 25 May 1987

24 BARTSCH, Hans-Jürgen: Council of Europe Ne Bis In Idem: The European Perspective. In: Revue internationale de droit pénal. Vol 3, 2002. 1163-1171. o., 1169-1170. o.

25 Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió Államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről 1985. június 14-én kötött Schengeni Megállapodás Végrehajtásáról. (Továbbiakban: Schengeni Végrehajtási Egyezmény)

26 FLETCHER, Maria: Some Developments to the ne bis in idem Principle in the European Union: Criminal Proceedings Against Hüseyin Güzütök and Klaus Brügge. 770. o.

27 LEIDENMÜHLER, Franz: The incorporation of the Schengen acquis into the framework of the EU by example of the “ne bis in idem” principle.

In: The European Legal Forum. Forum iuris communis Europae. Vol. 5, September-October 2002. 253. o.

28 CULLEN, Peter: The application of the ne bis in idem principle in the area of implementation of Third Pillar instruments. Briefing paper. European Parliament's committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Brussels, 2006. Lásd: http://www.asser.nl/upload/euowarrant-webroot/documents/cms_eaw_id1132_1_EP.BriefingPaper.nebisinidem.pdf (Letöltés dátuma: 2012. május 21.) 4. o.

29 Schengeni Végrehajtási Egyezmény. 54. cikk: „Az ellen a személy ellen, akit a Szerződő Felek egyikében bírósági eljárás során jogerősen elítéltek, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Félnél vádat emelni, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő Fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.”

30 WIENER, A. Imre: A ne bis in idem elv érvényesítéséről. In: Büntetőjogi kodifikáció, 2003. (3. évf.) 1-2. sz. 62-68. o. 67. o.

31 Schengeni Végrehajtási Egyezmény. 55. cikk (1) bekezdés

32 Schengeni Végrehajtási Egyezmény. 56. cikk

33 Schengeni Végrehajtási Egyezmény. 57. cikk

34 Egyezmény az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről. HL C 316., 1995.11.27., 49-57. o. 7. cikk

35 Jegyzőkönyv az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez. HL C 313., 1996.10.23., 2-10. o.

tagállamainak tisztviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről szóló egyezmény³⁶ is. Ezek mellett pedig egyéb munkákban, így a *Corpus Jurisban* is találunk olyan rendelkezéseket, amely ezt a kérdéskört érintik.³⁷

Az Amszterdami Szerződés eredményeként a Schengeni Egyezménynek a *ne bis in idem* elvét rendező részei a Harmadik Pillér részévé váltak.³⁸ Érvényre juttatása több uniós dokumentumban prioritásként szerepelt, így az *Amszterdami Szerződésnek a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozó rendelkezései végrehajtásának legjobb módjáról szóló Cselekvési Tervben*,³⁹ a kölcsönös elismerés elvének alkalmazására vonatkozó intézkedési programban,⁴⁰ valamint a *Hágai Programban*.⁴¹ Fontos még kiemelni, hogy az *Alapjogi Charta* ugyancsak alapvető szinten rendezi a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalmát,⁴² amely a Lisszaboni Szerződés eredményeként, immár a Szerződésekhez hasonlóan, kötelező erővel rendelkezik. Az 50. cikke lényegében *Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény* Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének 4., valamint a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikkén alapul.⁴³

Az elv alkalmazásához kapcsolódó kérdések és javaslatok a büntetőeljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a *ne bis in idem* elvről szóló Zöld könyvben találhatóak. A dokumentumban arra vonatkozó kérdéseket, felvetéseket olvashatunk, hogy vajon indokolt-e a *ne bis in idem* elv bizonyos elemeit részletesebben tisztázni, így például, hogy mely határozat típusoknál kell szem előtt tartani, szükséges-e továbbra is a „végrehajtott”, vagy „végrehajtása folyamatban van” feltételeket fenntartani, illetve továbbra is van-e létjogosultsága annak, hogy a *ne bis in idem* elv alkal-

mazása alóli bizonyos kivételeket, fenntartásokat tegyenek lehetővé.⁴⁴

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata a ne bis in idem elv vonatkozásában

A *ne bis in idem* elv alkalmazása kapcsán az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárások keretében az alábbi kérdésekre fókuszálva folytatta jogértelmezési tevékenységét:

(1) Vajon a *ne bis in idem* elve alkalmazandó, illetve további büntetőeljárást kizáró oknak minősül-e azokban az esetekben, amikor valamely tagállam ügyészsége – bizonyos kötelezettségek teljesítésének feltételként történő meghatározása mellett – bírósági közreműködés nélkül dönt egy folyamatban lévő büntetőeljárás megszüntetéséről,⁴⁵ van-e helye a *ne bis in idem* elvére való hivatkozásnak, különösen akkor, ha további szerződő államok vonatkozásában a tagállami (adott esetben holland) ügyészség határozatával azonos döntés meghozatala bírósági jóváhagyáshoz kötött.⁴⁶ A Bíróság értelmezése alapján pusztán az a tény, hogy a fent említett ügyekben az eljárás, valamint annak megszüntetése bíróság közreműködése nélkül zajlott, *nem zárja ki a ne bis in idem elv alkalmazását*.⁴⁷ Azonban mindennek feltétele a tagállamok egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerébe vetett kölcsönös bizalma, illetve az, hogy elfogadják a többi tagállamban hatályos büntetőjog alkalmazását, még abban az esetben is, ha saját nemzeti joguk alkalmazása eltérő következményekkel járna.⁴⁸ A szabad mozgás elvének széleskörű alkalmazása pedig azt követeli meg, hogy ugyanazon cselekmény alapján ne lehessen több tagállamban büntetőeljárást kezdeményezni, illetve azt is, hogy a *ne bis in idem* elv azon határozatok vonatkozásában is alkalmazható legyen, amelyek bírósági közreműködés nélkül a büntetőeljárás megszüntetését eredményezik.⁴⁹

(2) Vajon alkalmazni kell-e a Schengeni Végrehajtási Egyezményben deklarált *ne bis in idem* elvét akkor is, ha az első államban a bíróság bármiféle érdemi elbírálás nélkül a büntetőeljárás megszüntetéséről határozott pusztán azon az alapon, hogy a büntetőeljárást egy másik államban már megindították.⁵⁰ A Bíróság az eset körülményeink vizsgálatát

Második Jegyzőkönyv az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez. HL C 221., 1997.7.19., 12-22. o.

36 Egyezmény az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján, az Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről. HL C 195, 1997.6.25., 0002-0011. o.

37 Vö.: VERVAELE, John A. E.: The transnational *ne bis in idem* principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights. 108-109. o.

38 VERVAELE, John A. E.: The transnational *ne bis in idem* principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights. 109. o.

Lásd: Amszterdami Szerződés 31. és 34. cikkek

39 Cselekvési terv az Amszterdami Szerződésnek a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozó rendelkezései végrehajtásának legjobb módjáról. 49. cikk (e) pont

40 Lásd: Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters. OJ C 12, 15.1.2001, p. 10-22. Különösen: 1.1. *Ne bis in idem*.

41 Lásd: Hágai Program. 3.3.1. Kölcsönös elismerés.

42 Lásd: Az Európai Unió Alapjogi Chartája. 50. cikk „*Senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.*”

Lásd részletesen: MERKEL, Reinhard - SCHEINFELD, Jörg: *Ne bis in idem in der Europäischen Union – zum Streit um das „Vollstreckungselement“*. In: Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. No. 5, 2012. 206-213. o. 208-209. o.

43 VAN BOCKEL, Bas: *The Ne Bis In Idem Principle in EU Law*. Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010. 17. o.

44 Zöld könyv a büntetőeljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a *ne bis in idem* elvről. COM (2005) 696 végleges. 3. A *ne bis in idem* elve.

45 C187/01. és C385/01. sz. Hüseyin Gözütok (C-187/01. sz. ügy) és Klaus Brügge (C-385/01. sz. ügy) elleni büntetőeljárásokban 2003. február 11-én hozott ítélet. (EBHT 2003, p. I-01345) (Továbbiakban: C187/01. és C385/01. sz. ügyekben hozott ítélet.)

46 C187/01. és C385/01. sz. ügyekben hozott ítélet. 9-18. pontok

47 C187/01. és C385/01. sz. ügyekben hozott ítélet. 31. pont

Vö.: THWAITES, Nadine: *Mutual Trust in Criminal Matters: the European Court of Justice gives a first interpretation of a provision of the Convention implementing the Schengen Agreement*. In: German Law Journal. Vol. 4, Issue 3, March 1, 2003. 253-262. o. 258. o.

48 C187/01. és C385/01. sz. ügyekben hozott ítélet. 33. pont

49 C187/01. és C385/01. sz. ügyekben hozott ítélet. 38. pont

Vö.: SCHOMBURG, Wolfgang: *Criminal matters: transnational ne bis in idem in Europe – conflicts of jurisdiction – transfer of criminal proceedings*. In: ERA Forum. Journal of the Academy of European Law. Vol. 13, No. 3, 2012. 311-324. o. 316. o.

50 C469/03. sz. Ilomeno Mario Miraglia elleni büntetőeljárásban 2005. március 10-én hozott ítélet. (EBHT 2005, p. I-02009) (Továbbiakban: C469/03. sz. ügyben hozott ítélet.)

követően arra a megállapításra jutott, hogy ebben az esetben a *ne bis in idem* elve nem alkalmazható. Nem kötelezhető valamely tagállam igazságügyi hatósága az eljárás megszüntetésére pusztán azon az alapon, hogy egy másik tagállam hatósága azért döntött a büntetőeljárás folytatásának mellőzéséről, mert az előbbi ugyanazon terhelt ellen, ugyanazon cselekménye alapján már büntetőeljárás indított.⁵¹ Ez ugyanis megakadályozná annak lehetőségét, hogy bármely tagállam joghátrányt alkalmazzon az eljárás alá vont személlyel szemben.⁵²

(3) Vajon van-e létjogosultsága a *ne bis in idem* elvre való hivatkozásnak a *bűncselekmény elévülése miatt hozott felmentő ítélet* alapján.⁵³ A Bíróság ebben a kérdésben akként foglalt állást, – az ügyben eljáró Sharpston főtanácsnok indítványában⁵⁴ megfogalmazottakkal ellentétben⁵⁵ – hogy az elv alkalmazandó, tehát ítélt dolognak minősül az a cselekmény, amely vonatkozásában valamely részes állam bírósága a bűncselekmény elévülésére tekintettel az eljárást megszünteti a terhelttel szemben.⁵⁶

(4) Vajon figyelemmel kell-e lenni a *ne bis in idem* elvére akkor is, ha valamely részes állam igazságügyi hatósága a terheltet bizonyítékok hiányában mentette fel.⁵⁷ Ebben a kérdésben a Bíróság akként foglalt állást, hogy ha a terheltet valamely részes állam bizonyítékok hiányában felmenti, azt a további eljárások korlátjaként kell kezelni.⁵⁸

(5) Vajon alkalmazható-e a *ne bis in idem* elve abban az esetben is, ha olyan cselekmény miatt indult a terhelttel szemben büntetőeljárás, amely alapján egy másik szerződő államban már jogerősen elítélték, azonban ott a kiszabott büntetés soha nem is volt végrehajtható,⁵⁹ így a cselekmény ennek eredményeként is ítélt dolognak minősül-e. A Bíróság abban a kérdésben, hogy „a büntetést többé nem lehet végrehajtani” feltétel fennáll-e akkor is, ha az első ítélettel kiszabott büntetést soha nem is lehetett közvetlenül végrehajtani, arra a következtetésre jutott, hogy indokolatlan lenne a nemzeti (adott esetben francia) jog sajátosságai⁶⁰ miatt kizárni az elv

alkalmazását, amely módon történő értelmezést a szabad mozgáshoz való jog érvényre juttatása is megkíván.⁶¹

(6) Az ugyanazon cselekmény fogalmának definiálása több ügy vonatkozásában is felmerült az Európai Bíróság előtt,⁶² meghatározása azonban már a Bíróság értelmezése előtt is elméleti viták tárgya volt. Alapvetően három szemlélet létezett. Így az első a tettazonosságot, a második a jogi minősítés azonosságát, a harmadik a védett jogi tárgy azonosságát tekintette feltételének.⁶³ Az azonos cselekmény fogalmának meghatározása tekintetében a Bíróság úgy nyilatkozott, hogy a *ne bis in idem* elv alkalmazásának egyedüli meghatározó kritériuma a *történeti tényállásnak, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét körülmények együttesének az azonossága*,⁶⁴ amely mellett irrelevánsnak minősül az ugyanazon tényállás két tagállamban esetlegesen eltérő módon történő jogi minősítése.⁶⁵ Így például ugyanazon cselekménynek kell tekinteni bármilyen kábítószer és pszichotróp anyag kivitel és behozatal céljából való birtoklásának bűncselekményét, amelyet mint kivittelt vagy behozatalt büntetnek.⁶⁶ Az pedig, hogy esetlegesen a kérdéses kábítószer mennyiségek, vagy a cselekmény elkövetésében állítólag részt vevő személyek nem teljes mértékben azonosak, nem minősül feltételnek, vagy éppen akadálynak.⁶⁷ Ugyancsak ugyanazon cselekménynek minősülhet „a csempészett külföldi dohányáru egyik szerződő államban megszerzésével, illetve ugyanezen dohányáru másik szerződő államban történő behozatalával és ottani birtokban tartásával megvalósított tényállás, amelyet az a körülmény jellemez, hogy a mindkét szerződő államban büntetőeljárás alá vont vádlott szándéka kezdettől fogva az volt, hogy a dohányárut, annak megszerzése után több szerződő állam területén keresztül végső rendeltetési helyére szállítsa. Ennek végérvényes mérlegetése azonban a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok feladata.”⁶⁸ Pusztán az a tény azonban, hogy az eljáró hatóság megállapítja, hogy a megvalósított cselekményeket szándékegység köti össze, nem eredményezi automatikusan, hogy ugyanazon cselekménynek kell tekinteni azokat. Az arra vonatkozó vizsgálat pedig, hogy megállapítható-e, hogy ugyanazon cselekményekről van szó, az összehasonlítandó tényállási elemek összességét tekintve, az eljáró nemzeti hatóságok feladata.⁶⁹

51 C469/03. sz. ügyben hozott ítélet. 36. pont

52 C469/03. sz. ügyben hozott ítélet. 33. pont

53 C467/04. sz. Giuseppe Francesco Gasparini és társai ellen folyamatban lévő büntetőeljárásban 2006. szeptember 28-án hozott ítélet. (EBHT 2006, p. I-09199) (Továbbiakban: C467/04. sz. ügyben hozott ítélet.)

54 Lásd: Sharpston főtanácsnok indítványa a C467/04. sz. ügyben. Ismertetés napja: 2006. június 15.

55 A főtanácsnok arra hívta fel a figyelmet, hogy nem engedhető, hogy az eljárás alá vont személy hasznot húzzon a *ne bis in idem* elvére hivatkozással. Lásd: WAHL, Thomas: European Union – News. In: EUCRIM, The European Criminal Law Associations’ Forum. Issue 3-4, 2006. 46-81. o. 64-65. o.

56 C467/04. sz. ügyben hozott ítélet. 33. pont

57 C150/05. sz. Jean Leon Van Straaten és a Staat der Nederlanden, a Republiek Italië között folyamatban lévő eljárásban 2006. szeptember 28-án hozott ítélet. (EBHT 2006, p. I-09327) (Továbbiakban: C150/05. sz. ügyben hozott ítélet.) 54. pont

58 C150/05. sz. ügyben hozott ítélet. 61. pont

59 C297/07. sz. Klaus Bourquain ellen folytatott büntetőeljárásban 2008. december 11-én hozott ítélet. (EBHT 2008, p. I-09425) (Továbbiakban: C297/07. sz. ügyben hozott ítélet.) 33. pont

60 Az ügyben érintett német hatóság ugyanis alapvetően arra hivatkozott, hogy a kiszabott büntetés, a francia eljárási szabályokra tekintettel soha nem volt végrehajtható, hiszen aszerint, ha a terheltet távollétében ítélik el, akkor előkerülésekor részvételével az eljárást ismét le kell folytatni. Lásd: C297/07. sz. ügyben hozott ítélet. 38. pont

61 C297/07. sz. ügyben hozott ítélet. 45-51. pontok

62 C436/04. sz. Leopold Henri Van Esbroeck ellen folytatott büntetőeljárásban 2006. március 9-én hozott ítélet. (EBHT 2006, p. I-02333) (Továbbiakban: C436/04. sz. ügyben hozott ítélet.) C150/05. sz. ügyben hozott ítélet.

C288/05. sz. Jürgen Kretzinger ellen a Hauptzollamt Augsburg részvételével folytatott büntetőeljárásban 2007. július 18-án hozott ítélet. (EBHT 2007, p. I-06441) (Továbbiakban: C288/05. sz. ügyben hozott ítélet.)

C367/05. sz. Norma Kraaijenbrink ellen folytatott büntetőeljárásban 2007. július 18-án hozott ítélet. (EBHT 2007, p. I-06619) (Továbbiakban: C367/05. sz. ügyben hozott ítélet.)

63 LIGETI, Katalin: Rules on the application of *ne bis in idem* in the EU. 39. o.

64 C436/04. sz. ügyben hozott ítélet. 42. pont

65 C436/04. sz. ügyben hozott ítélet. 31. pont

66 C436/04. sz. ügyben hozott ítélet. 17. pont

67 C150/05. sz. ügyben hozott ítélet. 49. pont

68 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 69. pont

69 C367/05. sz. ügyben hozott ítélet. Rendelkező rész.

(7) Az ugyanazon cselekmény terminológiájának meghatározásán túl ugyancsak kérdésesnek bizonyult a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikkében szereplő, a büntetést „végrehajtották”, vagy „végrehajtása folyamatban van” fogalmak jelentése is. Hogyan minősül egyrészt az, ha az egyik részes államban a terhelt szabadságvesztés büntetésre ítélték, melynek végrehajtását az ítéletet hozó bíróság államának joga szerint felfüggesztették, másrészt pedig az, ha az eljárás alá vont személyt rendőri őrizetbe, majd előzetes letartóztatásba helyezték, amelynek időtartama az ítéletet hozó bíróság államának nemzeti joga alapján beszámítandó a később végrehajtható szabadságvesztés büntetésbe.⁷⁰

A felfüggesztett szabadságvesztés a Bíróság mérlegelése alapján kimeríti a büntetés „végrehajtása folyamatban van” kategóriát. Ez alapvetően azzal magyarázható, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés a terhelt jogellenes magatartásának szankcionálását célozza. Amint a próbaidő eredményesen letelik, a büntetésre úgy kell tekinteni, mint amelyet „végrehajtottak”.⁷¹ A Bíróság álláspontja szerint viszont a rendőrségi őrizetben, illetve előzetes letartóztatásban töltött időre – amelyet az ítéletet hozó bíróság államának joga alapján be kell számítani a szabadságvesztés büntetés későbbi végrehajtásába – az Egyezmény 54. cikke nem alkalmazható. Így azok nem merítik ki a büntetés „végrehajtása folyamatban van”, vagy a büntetést „végrehajtották” kategóriák egyikét sem.⁷²

A Bíróság emellett azt is vizsgálta, hogy az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat⁷³ milyen módon, vagy egyáltalán befolyásolja-e az Egyezmény 54. cikkében szereplő „végrehajtás” fogalmának értelmezését.⁷⁴ Ugyanis a kerethatározat értelmében lehetőség van arra, hogy európai elfogatóparancsot bocsásson ki valamely tagállam egyrészt a belső joga szerint jogerősen elítélt személy elfogása, vele szemben büntetőeljárás lefolytatása, továbbá büntetőjogi szankció végrehajtása céljából.⁷⁵ S pusztán ennek a lehetőségnek a rendelkezésre állása – amellyel adott esetben a hatóság nem élt – azt eredményezi-e, hogy végrehajtottnak kell tekinteni a büntetést. E tekintetben a Bíróság nemleges választ adott.⁷⁶ Emellett pedig ugyancsak irrelevánsnak tekintette azt a körülményt, hogy az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat értelmében a vádlott távollétében hozott ítélet végrehajtása érdekében a végrehajtó tagállam az európai elfogatóparancsot nem köteles automatikusan teljesíteni,⁷⁷ hanem az annak feltételéhez köthető, hogy a kibocsátó igazságügyi hatóság garantálja, hogy a terheltnek lehetősége lesz majd a kibocsátó államban az ügy újratárgyalását kérni, illetve a bírósági tárgyaláson jelen lenni.⁷⁸

(8) A Bíróság a „jogerős elbírálás” fogalmának tisztázása során arra következtetésre jutott, hogy a „*ne bis in idem* elve nem alkalmazható az olyan határozatra, amellyel az egyik

szerező állam hatósága az elé terjesztett ügy érdemi kivizsgálását követően, a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személlyel szembeni vádemelést megelőző szakban megszünteti a büntetőeljárást, ha ezen állam nemzeti joga szerint ez a megszüntető határozat nem szünteti meg véglegesen a büntetőjogi felelősségre vonhatóságot, és így nem képezi akadályát annak, hogy ebben az államban ugyanazon cselekmény miatt újabb büntetőeljárást folytassanak.”⁷⁹

(9) Az Európai Bíróság a Schengeni Végrehajtási Egyezmény időbeli, valamint az elv alkalmazásának személyi és tárgyi hatályát tekintve a következő megállapításokat tette.

A vizsgálandó kérdés az egyezmény időbeli hatályát tekintve az volt, hogy vajon lehet-e hivatkozni a *ne bis in idem* elvére akkor is, ha valamely részes államban olyan tényállás alapján indítottak büntetőeljárást, amely miatt az érintettet egy másik részes államban már elítélték, ám az ítélet meghozatalakor az egyezmény az utóbbi államban még nem lépett hatályba.⁸⁰ A Bíróság e kérdésre oly módon adott választ, hogy a *ne bis in idem* elve alkalmazása feltételének az tekinthető, hogy a második eljárás időpontjában az egyezmény már az első eljárást lefolytató részes állam vonatkozásában is hatályban legyen.⁸¹

A személyi, valamint tárgyi hatály kapcsán pedig úgy nyilatkozott, hogy az elv pusztán azon személyekre vonatkozik, akiknek cselekményét a korábban eljáró hatóság jogerősen elbírálta,⁸² tehát más személyekre nem terjeszthető ki.⁸³

A bűnüldözési célú adatbázisok szerepe a kétszeres eljárások megelőzésében

Annak érdekében, hogy az uniós szintű bűnüldözési adatbázisok szerepe a kétszeres eljárások megelőzésében meghatározható, véleményezhető legyen, mindenképpen indokolt azok adattartalmát áttekinteni.

Uniós viszonylatban a bűnüldözési célú adatkezelés lehetőségeit vizsgálva, úgy vélem három adatbázis, így a *Schengeni Információs Rendszer*, az *Europol Információs Rendszere*, valamint az *Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszer* megemlítése szükséges. (Megjegyzendő, hogy a tanulmány vizsgálati tárgyköre nem terjed ki a tagállamok bűnüldöző hatóságai között közvetlenül megvalósuló információcserére.⁸⁴) Ebben a körben a Schengeni Információs Rendszer mindenképpen speciálisnak tekinthető, hiszen egy olyan centralizált adatkezelő rendszer,⁸⁵ amely alapvetően

79 C491/07. sz. Vladimir Turanský ellen folytatott büntetőeljárásban 2008. december 22-én hozott ítélet. (EBHT 2008, p. I-11039) 46. pont

80 C436/04. sz. ügyben hozott ítélet. 18-20. pontok

81 C436/04. sz. ügyben hozott ítélet. 24. pont

82 C467/04. sz. ügyben hozott ítélet. 34-35. pontok

83 C467/04. sz. ügyben hozott ítélet. 37. pont

84 A tagállamok bűnüldöző hatóságai között közvetlenül megvalósuló információcseréről lásd részletesen: A Tanács 2006/960/IB kerethatározata (2006. december 18.) az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözési operatív információ cseréjének leegyszerűsítéséről. Hivatalos Lap L 386, 29/12/2006 o. 0089 - 0100

85 BRAUM, Stefan – COVOLO, Valentina: From Proven Fragmentation to Guaranteed Data Protection within the Virtual Criminal Law Enforcement Area: A Report on Personal Data Protection within Framework of Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters. In: LIGETI, Katalin (szerk.): Toward a Prosecutor for the European

70 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 26. pont

71 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 42. pont

72 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 52. pont

73 A Tanács kerethatározata (2002. június 13.) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról. HL L 190., 2002.7.18., 1-20. o. (Továbbiakban: 2002/584/IB kerethatározat.)

74 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 53. pont

75 2002/584/IB kerethatározat.1. cikk (1) bekezdés

76 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 56-57. és 64. pontok

77 C288/05. sz. ügyben hozott ítélet. 65. pont

78 2002/584/IB kerethatározat. 5. cikk 1. pont

határrendészeti funkcióval bír. A schengeni térség biztonsága megteremtésének egyik elengedhetetlen eszköze,⁸⁶ amely nem pusztán – személyekre és tárgyakra vonatkozó – adatok rögzítését célozza, hanem a tagállamok közötti információ-áramlást is lehetővé teszi.⁸⁷ Új, modernizált változata 2013. április 9. napján kezdte meg működését, amely egyben az általa kezelt adattartalom megnövekedését is eredményezte.⁸⁸

Az Europol Információs Rendszere egy további kategóriába sorolandó, hiszen az Európai Unió egyik intézménye által létrehozott és működtetett adatkezelő hálózat.⁸⁹ Adattartalma azon személyek körére terjed ki, akiket olyan bűncselekmény elkövetésével, illetve abban való részességgel gyanúsítanak, amely az Europol hatáskörébe tartozik, vagy akiket ilyen bűncselekményért elítéltek, továbbá akik vonatkozásában térszerű jelek vagy megalapozott indokok alapján feltételezhető, hogy az Europol hatáskörébe tartozó bűncselekményt fognak elkövetni.⁹⁰ Ezen személyekre elsődlegesen személyazonosítás szempontjából kiemelt adatokat tartalmaz, továbbá kiterjed a bűncselekményre vonatkozó információkra, illetve a bünszervezetben való részvételre is.⁹¹ Jelenleg a 2009-ben megszületett határozat eredményeként immár daktiloszkópiái adatokat, valamint DNS-profilokat is tartalmazhat.⁹² (Megjegyzendő, hogy információcserre, továbbá személyes adatok feldolgozása az Eurojust keretei között is megvalósul.⁹³)

Decentralizált adatkezelő rendszerként tartható nyilván az *Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszer* (ECRIS).⁹⁴ Fontos azonban megjegyezni, hogy nem feladata, illetve célja egy központi bűnügyi nyilvántartás megvalósítása, hiszen valamennyi adat, amely a rendszeren keresztül elérhető, kizárólag az egyes tagállamok bűnügyi nyilvántartásaiban tárolhatóak.⁹⁵ Az ECRIS működésének értelmében, annak a tagállamnak, amelyben egy másik tagállam állampolgárával szemben hoztak ítéletet, az ítélettel kapcsolatos információt továbbítani kell az elítélt állampolgársága szerinti tagállamnak,⁹⁶ amely az adatokat rögzíteni, megőrizni és frissíteni,⁹⁷ illetve az érkező megkeresésekre információt szolgáltatni köteles.⁹⁸ Ezen információk kiterjednek az állampolgárság szerinti, illetve más tagállamok, valamint harmadik államok bűnügyi nyilvántartásba bejegyzett ítéleteire egyaránt.⁹⁹

(A decentralizált adatkezelő rendszerek körében ugyancsak megemlíthető még a Schengen III. Egyezményként is ismert Prümi Egyezmény¹⁰⁰ alapján történő adatkezelés, amely jogalapot teremt arra, hogy a tagállamok hozzáférjenek egymás DNS, ujjlenyomat, továbbá gépjármű adatbázisaihoz.¹⁰¹)

A fent részletezett adatbázisok funkcióját, illetve általuk jelenleg nyilvántartott adatok körét megvizsgálva – amely az egyes adatbázisok vonatkozásában jelentős eltérést

Union. Volume 1. A Comparative Analysis. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013. 1011-1046. o. 1022. o.

86 TAMÁS, Csaba Gergely: Hit – No hit? Tények és adalékok a Schengeni Információs Rendszer második generációjának kifejlesztéséhez. In: Európai tükrök. 2006. (11. évf.) 10. szám. 22-40. o. 22. o.

87 SZALÓKI, Katalin: Schengeni tagság – Szigorúan ellenőrzött határok. In: Európai tükrök. 2007. (12. évf.) 12. sz. 91-96. o. 92. o.

88 Immár biometrikus adatok, azaz ujjlenyomatok, illetve fényképek is a részét képezhetik, az átadás céljából letartóztatandó személyek körére is lehetővé teszi figyelmeztető jelzések kiadását, bővíti azon tárgyak körét, amelyekre vonatkozóan rejtett ellenőrzés vagy célzott ellenőrzés, továbbá lefoglalás vagy büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználás céljából figyelmeztető jelzés adható ki, valamint a tagállamok a figyelmeztető jelzésekhez megjelölést csatolhatnak, illetve azok között kapcsolatokat hozhatnak létre. Lásd részletesen: A Tanács 2007/533/IB határozata (2007. június 12.) a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) létrehozásáról, működtetéséről és használatáról. Hivatalos Lap L 205, 07/08/2007 o. 0063 – 0084. (16) és (17) Preambulum-bekezdések, 22., 36. és 38. cikkek, valamint V. fejezet.

89 BRAUM, Stefan – COVOLO, Valentina: i.m. 1035. o.

90 A Tanács határozata (2009. április 6.) az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról. Hivatalos Lap L 121, 15/05/2009 o. 0037 – 0066. 12. cikk (1) bekezdés
Vö.: NYÍRI, Sándor: Az Europol szervezete és működésének elvei. In: Belügyi Szemle. 1997. (45. évf.) 2. sz. 17-25. o. 19. o.

91 JACOBS, James B. – BLITSA, Dimitra: Sharing Criminal Records: The United States, the European Union and Interpol Compared. In: Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review. Vol. 30, Issue 2, Spring 2008. 125-210. o. 189. o.

92 MITSILEGAS, Valsamis: EU Criminal Law, Modern Studies in European Law. Oxford and Portland, Oregon, 2009. 237. o.

93 Lásd részletesen: A Tanács határozata (2002. február 28.) a bűnözés súlyos formái elleni fokozott küzdelem céljából az Eurojust létrehozásáról. HL L 63., 2002.3.6., 1-13. o., továbbá A Tanács 2009/426/IB határozata (2008. december 16.) az Eurojust megerősítéséről és az Eurojust létrehozásáról a bűnözés súlyos formái elleni fokozott küzdelem céljából szóló 2002/187/IB határozat módosításáról. HL L 138., 2009.6.4., 14-32. o. (Továbbiakban: Eurojust-határozat.) 13-14. cikkek

94 BRAUM, Stefan – COVOLO, Valentina: i.m. 1027. o.

A rendszer jogi alapját az alábbi dokumentumok képezik:

(1) A Tanács 2005/876/IB határozata (2005. november 21.) a bűnügyi nyilvántartásban szereplő információk cseréjéről. Hivatalos Lap L 322, 09/12/2005 o. 0033-0037

(2) A Tanács 2009/315/IB kerethatározata (2009. február 26.) a bűnügyi nyilvántartásból származó információk tagállamok közötti cseréjének megszervezéséről és azok tartalmáról. Hivatalos Lap L 093, 07/04/2009 o. 0023 – 0032. (Továbbiakban: 2009/315/IB határozat.) – A dokumentum általános módon rögzíti az információcserre formalizált menetét (megkeresés, megkeresés teljesítése), módját, a tagállamok kötelezettségeit, továbbá a személyes adatok felhasználásának feltételeit, ugyanakkor nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy azt a tagállamok egyéb, kölcsönös jogsegélyen alapuló együttműködés keretében valósítsák meg.

(3) A Tanács 2009/316/IB határozata (2009. április 6.) a 2009/315/IB kerethatározat 11. cikke alkalmazásában az Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszer (ECRIS) létrehozásáról, Hivatalos Lap L 093, 07/04/2009 o. 0033 – 0048. (Továbbiakban: 2009/316/IB határozat.)

95 2009/316/IB határozat. 4. cikk

96 2009/315/IB határozat. 1. cikk

97 2009/315/IB határozat. 5. cikk

98 2009/315/IB határozat. 7. cikk

99 2009/315/IB határozat. 7. cikk (1) bekezdés

100 A Belga Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Spanyol Királyság, a Francia Köztársaság, a Luxemburgi Nagyhercegség, a Holland Királyság és az Osztrák Köztársaság között létrejött, a különösen a terrorizmus, a határokon átnyúló bűnözés, valamint az illegális migráció elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló, 2005. május 27-i szerződés.

A Tanács 2008/615/IB határozata (2008. június 23.) a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről. Hivatalos Lap L 210, 06/08/2008 o. 0001 – 0011

101 JACOBS, James B. – BLITSA, Dimitra: i.m. 186-187. o.

E tekintetben tehát eltér a Schengeni Információs Rendszer működési mechanizmusától, hiszen az azokat „*adat kategóriákat tartalmazza, amelyeket az egyes Szerződő Felek szolgáltatnak.*” Lásd: Schengeni Végrehajtási Egyezmény. 94. cikk (1) bekezdés

mutat – jól érzékelhető, hogy a ne bis in idem elv érvényre juttatása nem tekinthető elsődleges célkitűzésüknek, ahogyan az sem, hogy a tagállamok illetékes hatóságai részére olyan jellegű információt szolgáltatassanak, amelyekből a tagállami eljárások esetleges duplikálódására lehetne következtetni. Kérdéses lehet ugyanakkor, hogy vajon egy bűnüldözési adatbázis kialakítása kínálhat-e erre a problémára valós megoldást. A folyamatban lévő eljárásokra vonatkozó információ-szolgáltatás megvalósításának lehetősége uniós viszonylatban vajon bír-e bármilyen realitással napjainkban, vagy indokolt továbbra is megoldásként tekinteni arra, hogy amennyiben valamely tagállam illetékes hatósága ésszerű okok alapján azt feltételezi, hogy egy másik tagállamban párhuzamosan eljárás folyik, úgy ennek kiderítése céljából kapcsolatba lép azzal.¹⁰²

Záró gondolatok

A ne bis in idem elvének hatékony alkalmazása, valamint a joghatósági kollíziók megelőzése iránti igény joggal ébreszti fel annak szükségét, hogy a tagállamok bűnüldözési és igazságszolgáltatási hatóságai megfelelő információkat kellő időben megismerjék, azok számukra hozzáférhetőek és elérhetőek legyenek. Ennek egyik eszköze egy olyan központi adatbázis kialakítása lehet, amely – különösen a határokon átnyúló elemmel bíró – még folyamatban lévő ügyek kapcsán tartalmaz információkat. Ennek kialakítása azonban több tekintetben is aggályos.

Egyrészt a folyamatban lévő ügyek központi szinten történő nyilvántartása nehézséget jelenthet, hiszen a tagál-

¹⁰² A Tanács 2009/948/IB kerethatározata (2009. november 30.) a joghatóság gyakorlásával kapcsolatos, büntetőeljárások során felmerülő összeütközések megelőzéséről és rendezéséről. HL L 328., 2009.12.15., 42-47. o. 5. cikk (1) bekezdés

lamok között a normasértő cselekmények kriminalizációja vonatkozásában, illetve a nemzeti bűnügyi nyilvántartások tartalma tekintetében jelentős eltérések mutatkozhatnak.¹⁰³

Másrészt habár a bűnüldözési célú adatbázisok vonatkozásában jól látható tendencia a folyamatos fejlődésük, a kezelt adatok állandó bővülése, ennek ellenére egy egységes nyilvántartás, vagy egy újabb uniós szintű adatbázis létrehozása a közeljövőben még igencsak kérdéses. Ezt támasztják alá a kérdéskört érintő legutóbbi uniós történések is. Míg ugyanis a Bizottság 2012. év végén kiadott Közleménye¹⁰⁴ pusztán a meglévő eszközök hatékonyabb alkalmazásának, illetve az információcsere következetesebb megszervezésének igényét vetette fel, addig az Európai Parlament 2013. október 10-i állásfoglalásában arra hívja fel a figyelmet, hogy a bűnüldözés terén folytatott, határokon átnyúló információcsere vonatkozásában „az eszközök, csatornák és lehetőségek jelenlegi „palettája” túl sokszínű és nélkülözi az egységességet, aminek következtében az eszközök használata nem hatékony, az uniós szintű demokratikus ellenőrzés nem kielégítő, illetve bizonyos esetekben funkcionális túlkapás vagy illetéketlen hozzáférés esete léphet fel.”¹⁰⁵

¹⁰³ Ez utóbbi megjegyzést támasztja alá A büntető ítéletekre vonatkozó információcsere-ről, és ezeknek az Európai Unión belüli hatályáról szóló Fehér Könyv. COM (2005) 10 végleges, amely arra hivatkozik, hogy a tagállamok között eltérés van a tekintetben, hogy a nemzeti nyilvántartási rendszereknek részét képezik-e a folyamatban lévő ügyek nyilvántartása.

¹⁰⁴ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Az EU-n belüli bűnüldözési együttműködés erősítése: az európai információcsere-modell. Brüsszel, 2012.12.07, COM (2012) 735 végleges.

¹⁰⁵ Az Európai Parlament 2013. október 10-i állásfoglalása a határokon átnyúló bűnüldözési együttműködés megerősítéséről az EU-ban: a primum határozat és az európai információcsere-modell (EIXM) végrehajtása.

A RENDŐRI JELENTÉS MINT OKIRATI BIZONYÍTÉK A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

Bevezető

A bíróság feladata az igazságszolgáltatás, mely feladatát a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján kialakított meggyőződésére és a jogszabályokra alapítva, a szabad bizonyítás elve alapján végzi.

A büntetőeljárásban, azon belül a bírósági szak során is sokféle bizonyíték állhat rendelkezésre, melyek közül az okirati bizonyítékok körében értékelendő rendőri jelentést kívánom górcső alá venni. Megítélésem szerint érdekes lehet ez a téma mind az igazságszolgáltatásban dolgozóknak, mind az abban ügyfélként résztvevőknek, hiszen a közbiztonság eljárások döntő többségében találkozunk ezzel a sajátos bizonyítékkal. Azért nevezem sajátosnak, mert ritkán esik szó részletesen a rendőri jelentés bizonyítékként történő értékeléséről, a vonatkozó jogszabályokról, és arról a körülményről, hogy mennyire tekinthető objektív bizonyítéknak ez a dokumentum.

Már előljáróban jelzem, hogy gondolataimat csupán a probléma felvetésének szánom, tekintettel arra, hogy a jelenleg hatályos szabályozásnál kielégítőbbet nem tudnék ajánlani. Fontosnak tartom azonban a hatályos szabályozás neuregikus pontjaira rávilágítani.

A rendőri jelentéssel, mint okirati bizonyítékkal összefüggésben a törvényesség elvét és a „tisztességes eljárás” követelményét nem kívánom vitatni, vagy ezen követelményeket részleteiben taglalni. A jelentéssel mint bizonyítékkal kapcsolatban felmerült gyakorlati problémákra, kérdésekre kívánom a figyelmet felhívni.

A rendőri jelentés közokirati minősége

A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 195. § (1) bekezdése rendelkezik a közokiratokról, leszögezve a 195. § (1) bekezdésében, hogy az olyan papír alapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a megszabott alakban állított ki, mint közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját. Ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály közokiratnak nyilvánít.

A Pp. 195. § (6) bekezdése szerint ellenbizonyításnak a közokirattal szemben is helye van, de csak annyiban, amenny-

A (7) bekezdés alapján a közokiratot az ellenkező bizonyításáig valódinak kell tekinteni, a bíróság azonban - ha szükségesnek találja - az okirat kiállítóját hivatalból is megkeresheti, hogy az okirat valódisága tekintetében nyilatkozzék.

A közokirat csak akkor bizonyítja a benne foglalt tények valóságát, ha maga a hatóság tanúsítja a tények fenn- vagy fenn nem állását, ezt közhitelességgel igazolja.

Ellenbizonyításnak a közokirattal szemben is helye van, de csak annyiban, amennyiben azt a törvény nem zárja ki vagy nem korlátozza. A hatályos jogunkban azonban nem található ilyen korlátozó szabály.

A közokiratban foglaltak mellett a valódiság vélelme szól, ez a vélelem azonban megdönthető. Valódinak azt az okiratot nevezzük, amelyik a kiállítójától származik. Hamis az az okirat, amely nem a benne feltüntetett kiállítótól származik. Hamisított okiratról beszélünk akkor, ha az okirat valódi, de a szövegét megváltoztatták. Amit tartalmaz, azt a bíróság - amennyiben a bizonyítékok közül ki nem rekeszti a közokirati bizonyítékot -, ennek megfelelően értékeli is.

A közokiratokat is tipizálhatjuk, mely azonban túlmutat jelen írás keretein. Azonban az megállapítható, hogy a rendőri jelentés egy *rendelkező közokirat*. A rendelkező közokiratoknak a bizonyító ereje nem terjed ki a közokiratban rögzített adatok, nyilatkozatok, megállapítások, intézkedések tartalmi valódiságának az igazolására, azt azonban ezek a közokiratok is közhitelűen és teljes bizonyító erővel igazolják, hogy a kiállítójuk az okiratban megjelölt helyen és időben a bennük foglalt, s meghatározott személyi vagy tárgyi körre vonatkozó adatot (pl. rendelkezést) közokiratba foglalta. Ekként tehát egy büntetőeljárás során is, akár amikor egy ítélet meghozatalakor végezzük el a rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelését, figyelemmel kell arra lennünk, hogy a rendőri jelentésben foglaltak tartalmi valóságával szembe kell állítanunk az egyéb bizonyítékokat és ezeket összességükben kell értékelnünk.

„A jelentés alakszerűséghez nem kötött irat, amelyben a nyomozó hatóság tagja összegzi a történetek lényegét, rendszerint utólag és a résztvevők részéről történt hitelesítés nélkül. A jelentés tartalmi valódiságát az eljáró nyomozó aláírásával igazolja. Az a lehetőség, hogy bizonyos bizonyítási eszközökről, illetve eljárási cselekményekről jegyzőkönyv helyett jelentés készíthető, alkalmat adhat arra, hogy a jelentés tartalma a valóságtól objektíve vagy szubjektíve eltérjen. Azonban a jelentésnek a büntetőeljárás rendszerében elfoglalt helye, az eljárás résztvevőinek eljárási jogai, a hatóságokat terhelő bizonyítási kötelezettség, ugyanakkor a bizonyítékok értékelésének szabadsága, a közvetlenség elve

¹ fogalmazó, Fővárosi Törvényszék

megfelelő biztosítékokat teremtenek arra, hogy a büntető felelősségre vonásnak az Alkotmányban, az alapvető jogok között rögzített egyetlen tétele se szenvedjen sérelmet²

A 45/2007. BK vélemény (is) kimondja, hogy – a fegyveres szervek belső életére vonatkozó iratok kivételével – a fegyveres szervek szolgálata körében hatósági jelleggel kiállított és jogilag jelentős tény igazolására alkalmas iratok közokiratok.

A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 168. § (1) bekezdése mondja ki egyebek mellett, hogy a nyomozó hatóság tagja az általa végzett nyomozási cselekményekről - ha az ügyész másképp nem rendelkezik - jegyzőkönyv helyett jelentést készíthet. A jegyzőkönyv helyett készíthető jelentés azonban nem azonos egy, a helyszínen intézkedő rendőr által készített jelentéssel. A kettő között sok hasonlóság is megállapítható, azonban tartalmukat tekintve markáns különbségek figyelhetők meg.

A fenti hivatkozott szakasz a továbbiakban rögzíti, hogy a jelentés tartalmazza a Be. 166. § (2) bekezdésének a)-c) és e) pontjában foglaltakat, az eljáró hatóság megnevezését, az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését és a gyanúsított nevét, a nyomozási cselekmény helyét és idejét, a kihallgatott, illetve meghallgatott személy nevét, valamint az e törvényben meghatározott más személyi adatokat, az elvégzett eljárási cselekmények megjelölését, és ezek tartalmának tömör összefoglalását akként, hogy az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen.

A Be. 116. § (1) bekezdése szerint az okirat az a bizonyítási eszköz, amely valamilyen tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül, és arra alkalmas. A (2) bekezdés szerint az okira vonatkozó rendelkezések irányadók az okiratból készült kivonatra és az olyan tárgyra is, amely valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének, vagy nyilatkozat megtételének igazolása céljából a 115. § (2) bekezdésében megjelölt módon készült.

Egy hatósági intézkedésről kiállított közokirat tehát az intézkedés tartalmát és megtörténtét bizonyítja, de a benne szereplő tények valóságát nem.

Végül szükségesnek tartom felhívni e tárgyban a 1/2004. számú BJE határozatot. Ez egyebek mellett a közokirat-hamisítási cselekményekkel kapcsolatban felmerült eltérő jogalkalmazói gyakorlattal kapcsolatos. Tartalmazza azt is, hogy a Fővárosi Bíróság, mint másodfokú bíróság 28. Bf. XIV. 8499/2001/5. számú ítéletében a vádlottat a közokirat-hamisítás büntette miatt emelt vád alól felmentette. Az irányadó tényállás szerint a vádlott a rendőri igazoltatás során a személyazonosságára vonatkozóan valótlan adatokat mondott, melyeket rendőri jelentésbe foglaltak. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a rendőri jelentés az igazoltatott személyét és nyilatkozatait illetően rendelkező okirat, mert bizonyító ereje a benne foglaltak megtörténte terjed ki – az adott intézkedést kívül szemben, hol, mikor és kik foganatosították –, és nem az eljárás alá vont személy

adatainak valóságát igazolja. A másodfok által kifejtettek szerint a rendőri jelentés, mint okirat nem az eljárás alá vont személy személyazonosságának közhiteles igazolására szolgál, különösen nem úgy, hogy a vádlott adatait nem hiteles okmányok, hanem bemondás alapján rögzítették. Az okirat ebben az értelemben tehát nem valótlan tartalmú, hiszen abban a vádlott nyilatkozata szerepel, és az intézkedésről szóló rendőri jelentés célja éppen annak rögzítése, hogy mi történt az intézkedés alkalmával.

A BJE határozatban a tanács kifejtette, hogy a Btk. 274. §-ának (1) bekezdésének b) pontja a materiális közokirat-hamisítás három önálló, egymástól független elkövetési fordulatát - a hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokirat felhasználását - rendeli büntetni. A törvényi tényállást alkotó fogalmak (s elkövetési magatartások) jelentés-tartalma a joggyakorlatban kikristályosodott: hamis a közokirat, ha az elkövetői magatartás révén a tényleges készítője nem azonos a kiállítójaként feltüntetett személlyel (teljes hamisítvány, vagy alakhamisítás). Közömbös tehát, hogy az elkövető által létrehozott tartalom fedi-e a valóságot.

A Btk. 274. §-a (1) bekezdés b) pontjának I. vagy II. fordulata esetében – megegyezően a Btk. 274. §-a (1) bekezdés a) pontjával – cselekmény büntetendőségének alapja a közokirat közhitelességének a sérelme. Ezért ebből a szempontból jelentőség nélkül való a hamis vagy hamisított közokiratban rögzített adatok tartalmi valósága. Ebből vezethető le az is, hogy a hamis közokirat készítése, mind pedig a közokirat tartalmának meghamisítása csak abban az esetben valósít meg bűncselekményt, ha az elkövetői magatartás a közokirat olyan részét érinti, melynél fogva a közokiratnak bizonyító ereje van, tehát joghatás kiváltására is alkalmas.³

Rendőri jelentésbe foglalt nyilatkozatok bizonyítékként való értékelhetősége

Milyen hatással jár a bizonyításra nézve viszont az az eset, amikor a rendőri jelentés egy, a büntetőeljárás későbbi szakaszában terhelti minőségben szereplő személy nyilatkozatát – akár csak kivonatosan – tartalmazza, melyben adott esetben magát, vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja. Vagy ha a rendőri jelentés egy olyan, a későbbiekben tanúként szereplő személy által elmondottakat rögzíti – pontosan, vagy csak tartalmilag –, aki a tanúvallomást megtagadhatta volna. Adott esetben nem is tudja a jelentést készítő rendőr, hogy az adott személy az eljárás későbbi szakaszaiban milyen minőségben fog szerepelni. Az általa meghallgatott személyt figyelmeztetni, eljárási jogaira kioktatni pedig nem jogszabályi kötelessége, legalábbis egyik vonatkozó normából sem olvasható ki konkrétan, hogy milyen figyelmeztetéseknek kell elhangozniuk, sok esetben ez nem is elvárható az eljáró rendőrtől.

A bírói gyakorlat is kialakította azt a szemléletmódot, hogy ha a terheltet nem figyelmeztetik a vallomástétel megtagadásának jogára és arra, hogy amit mond, az bizonyítékként felhasználható, a vallomásának tartalma bizonyítékként nem értékelhető; az eljárás különböző szakaszaiban, így a rendőrségi, az ügyészségi és a bírósági szakaszban csak egy

2 1646/B/1991. AB hat.

3 1/2004. számú BJE határozat

ízben kell az előírt figyelmeztetést alkalmazni, mégpedig a kihallgatás kezdetekor.⁴

Természetesen jogszabályi felvilágosítást kötelessége a rendőrnek is adni a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 24. § (1) bekezdése alapján: a rendőr köteles a feladatkörébe tartozó segítséget, illetőleg a hozzáfordulónak a tőle elvárható felvilágosítást megadni. A Be. 62. § szerint pedig a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti. Azonban ez közel sem azonos a büntetőeljárás során kötelezően teljesítendő önvádra kötelezés tilalmára, hamis vádra, hamis tanúzásra, a tanúvallomásra, annak megtagadására, az igazmondásra, vagy a tanúvallomás jogosulatlan megtagadására vonatkozó figyelmeztetésekkel, melyekkel kapcsolatban a Be. szigorú követelményeket támaszt, elmaradásuk esetén adott esetben *nem értékelhető bizonyítékként* a „vallomás”. A Be. 78. § (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg. Ekként az a jelentés sem használható bizonyítékként a büntetőeljárás későbbi szakaszában, mely az eljárási jogokra és kötelezésekre történő kioktatás elmaradásával, vagy nem pontos megtörténtével adott vallomást tartalmazza. Amennyiben a törvényes figyelmeztetések mellett adott vallomást az eljárás későbbi szakaszaiban, a törvényes figyelmeztetések elhangzása után is fenntartja, az bizonyítékként felhasználható. Ettől független kérdés, hogy ha a jelentés azt konkrétan nem tartalmazza, hogyan bizonyítható, hogy egy rendőr egy jelentésben foglalt esemény alkalmával, legyen az bűncselekmény, szabálysértés, vagy baleset helyszíne, kinek, milyen felvilágosítást, kioktatást adott.

A rendőri jelentés elkészítését befolyásoló szubjektív körülmények

Az eljáró rendőrnek a jelentésre okot adó esemény helyén és időpontjában kell azonnali döntéseket hoznia, ami pedig a prejudikáció kérdését, veszélyét veti fel. Pillanatok, vagy jó esetben percek leforgása alatt kell olyan döntéseket hoznia, hogy kit fontos meghallgatnia az ügyben és kit nem, a sokszor zaklatott, indulatos emberek által elmondottakat vagy rögzíti, vagy nem, ha rögzíti is, olyan részletességgel teszi ezt, ahogyan azt jónak látja, vagy egyáltalán ahogyan azt a körülmények lehetővé teszik.

Az Rtv. 13. § (1) bekezdése alapján a rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha a közbiztonságot, a közrendet vagy az államhatár rendjét sértő vagy veszélyeztető tény, körülményt vagy cselekményt észlel, illetve ilyet a tudomására hoznak. A (2) bekezdés kimondja, hogy a rendőr köteles a törvény rendelkezésének megfelelően, *részrehajlás nélkül intézkedni*.

Könnyen elképzelhetőek azonban olyan élethelyzetek, melyek során a rendőr bármennyire jól kiképzett, a szabá-

lyoknak megfelelően eljárni igyekvő legyen is, nehezen tud „részrehajlás nélkül intézkedni”.

Gondoljunk csak egy olyan szituációra, amikor egy közlekedési baleset helyszínére érkezik ki a rendőr. Természetesen a jogszabályoknak mindenben maradéktalanul eleget téve a baleset minden résztvevőjét meghallgatja, majd az elhangzottak és az általa a helyszínen tapasztaltak alapján készíti el jelentését. De ki merjük-e jelenteni, hogy a rendőr tökéletesen objektív képet ad jelentésében az eseményekről? Nem elsősorban az esetlegesen kialakult szimpátiára, vagy antipátiára gondolok, sokkal inkább arra, hogy adott esetben helyszíni bírságot kell kiszabnia, vagy feljelentést kell tennie a megfelelő személy ellen. De ki a megfelelő személy? Ki a „megfelelő” személy egy olyan – az előbbi példánál maradva – közlekedési szituáció esetén, amikor mindkét fél jogszabálysértő magatartása folytán alakult ki a baleset? Ebben az esetben természetesen a helyes eljárás az, ha az eljáró rendőr mindkét fél ellen eljárást indít – ha észleli, hogy mindkét fél jogszabályt sértett. De elvárható-e egy intézkedő rendőrtől, hogy minden jogszabály minden fordulatának ismeretével járjon el az intézkedései alkalmával? Kapnak-e a rendőrök ehhez megfelelő kiképzést? És ha esetleg nincs tisztában az eljáró rendőr a vonatkozó jogszabályok teljes skálájával, bizonyos-e, hogy megfelelő döntéseket fog hozni, a releváns tényeket fogja-e rögzíteni jelentésében.

Nem kell feltétlenül a legsúlyosabb esetekre gondolnunk. Gondoljunk csak arra, hogy elvárható-e egy intézkedő rendőrtől, hogy ismerje például a *hulladékokról szóló 2012. évi CLXXXV. törvényt*, vagy annak végrehajtási rendeletét. Ennek ismerete azonban megítélésem szerint elengedhetetlen lenne egy *a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény* 196. §-a szerinti köztisztasági szabálysértés miatti szabálysértési eljárás megindítása során.

Hogyan, mi alapján dönti el az eljáró rendőr, hogy egy garázdaság, vagy testi sértés esetén ki ellen kezdeményezzen eljárást, mikor az esetek többségében mindkét fél indulatosan, agresszívan „fogadja” a rendőrt, a felkorbácsolódott indulatok hevében a saját sérelmeit felnagyítva, a másik felet az ok nélkül dühöngő, őt ártatlanul bántalmazó agresszornak beállítva adja elő a történeteket.

Pedig a jelentésnek ezen esetekben is el kell készülnie. Az eljárás ez alapján indul, a nyomozó hatóság elvégzi munkáját, beszerzi a beszerezhető bizonyítékokat, tételezzük fel, hogy az ügyészség vádat emel, és máris a tárgyalóteremben találjuk az ügyet. Persze, a bíróság is lefolytatja a bizonyítási eljárást, melynek során – indítványokra, vagy hivatalból is – minden rendelkezésre álló, szükséges és a Be.-ben foglalt követelményeknek maradéktalanul megfelelő bizonyítékot figyelembe vesz. Ennek során ismerteti a rendelkezésre álló okirati bizonyítékok közül azokat, melyeket nem rekesztett ki a bizonyítékok köréből, így adott esetben a rendőri jelentést is.

Nem citálok tovább a példákat, hisz megítélésem szerint mindenki garmadával tudna ilyen és hasonló eseteket mondani, akár a magánéletből, akár a praxisából is.

⁴ BH1994. 177.

A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX.22.) BM rendelet (a továbbiakban: Szolg. Szab.) 8. § (1) bekezdése kimondja, hogy a rendőr az általa észlelt vagy tudomására jutott és hivatalból üldözendő bűncselekményről – ha az elkövető ismert, annak megjelölésével – feljelentést tesz, vagy ha a nyomozó hatóság tagja, úgy hivatalból megteszi a szükséges intézkedéseket a büntetőeljárás megindítása érdekében.

Fontos eleme azonban a hatályos szabályozásnak, hogy a rendőri jelentésre okot adó körülmény után, vagy később, azonban még ugyanazon szolgálat ellátása során kerül sor a jelentés megírására.

A jelentéstételi kötelezettség megszegésének következményei

A teljes képhez hozzátartozik az is, hogy a *Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény* (a továbbiakban: régi Btk.) a XX. fejezetében foglalt katonai bűncselekmények között szankcionálja a jelentési kötelezettség megszegését. A régi Btk. 350. § (1) bekezdése szerint aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: új Btk.) 440. § (1) bekezdése a jelentési kötelezettség alapesete vonatkozásában már akként szabályoz, hogy aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz, ha a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az utóbb hivatkozott szakaszokban említett jelentés a Magyar Honvédség és a rendőrség - valamint a régi Btk. 122. § (1) bekezdésében felsorolt rendvédelmi szervek - feladatai ellátása körében az előjárók felé intézett jelentésekről szól. A vonatkozó szabályzatok és utasítások a fegyveres erők és a rendőrség tagjait kötelezik, hogy a szolgálat ellátását érintő minden jelentős eseményről előjáróiknak nyomban jelentést tegyenek.

„A jelentési kötelezettség megszegésének minősül viszont (és nem közokirat-hamisításnak), ha a rendőr a csupán előjáróinak tájékoztatására szolgáló és a belső ügyvitelhez tartozó írásbeli jelentésben olyan fontos körülményt elhallgat, vagy arról valótlan tájékoztatást ad, amely az előjáró intézkedését igényelte volna”⁵. []

Ez a jelentés tehát már egy tágabb fogalmi kört takar, mint amiről fentebb tettem említést. A katonai büntetőeljárásban van jelentősége, mely azonban a büntetőeljárások specialitásai felé vezetne minket - ennek összefoglalására azonban jelen írás keretei között nem vállalkozhatom.

A rendőri jelentés felhasználásának módja a bizonyítási eljárásban

E fenti körülménynek mellett megírt jelentést pedig a bíróság (köz)okirati bizonyítékként értékeli. Teszi ezt sok esetben úgy, hogy ha nem áll rendelkezésre más bizonyítási eszköz – tanú, bármilyen elektronikus eszközzel készített felvétel, stb. – még tanúként meg is idézi a jelentést készítő rendőrt.

Adódhat persze a problémafelvetésemre a kézenfekvő válasz, miszerint a magyar jogrendszerben – is – a szabad bizonyítás elve érvényesül, a Be. 78. § alapján, tehát a bíróság minden bizonyítékot szabadon mérlegel és ennek eredményeként szabadon értékeli.

A Be. bizonyítási rendszere „nem teljesen szabad” vagy „vegyes” bizonyítási rendszer, mely azt jelenti, hogy a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok – melyeket a Be. 77. §-a tartalmaz – korlátai között a bíróság, mint az igazság „szolgáltatója” szabadon értékeli a bizonyítékokat, és az ügydöntő határozatában az így kialakult meggyőződése alapján, megalapozott (hiánytalan és helyes) tényállást állapít meg.

A Be. 78. § (1) bekezdésének második mondata kivételt fogalmaz meg az első mondatban szabályozott általános szabály alól: a Be. elrendelheti egyes bizonyítási eszközök kötelező igénybevételét – a teljesség igénye nélkül ilyen eset, mikor a jogszabály szakértő kirendelését teszi kötelezővé, vagy amikor fiatalok esetén környezettanulmány beszerzését teszi kötelezővé.

Ki kell emelnünk, hogy a büntetőeljárásban, a tárgyaláson – a közvetlenség elvét érvényre juttatva – az okiratok felhasználása felolvasással, bemutatással, lejátszással történhet meg. Az ekként való felhasználás megtörténtét – a felolvasott, ismertetett szöveg pontos megjelölésével – jegyzőkönyvezni kell.

A nyomozás során készített jegyzőkönyv tartalmi követelményeit a Be. 166. § (2) bekezdése, a tárgyalási szakra vonatkozóan pedig a Be. 250. §-a szabja meg.

Ilyen követelményeket azonban hatályos szabályozásunk a rendőri jelentéssel szemben nem támaszt. A jelentés tartalmát tekintve sokkal kevésbé részletes, mint a jegyzőkönyv, pusztán annak a követelménynek kell eleget tennie, hogy ki kell belőle tűnnie azon körülményeknek, amelyek adott esetben a nyomozási cselekmény eredményét és törvényességét megállapíthatóvá teszik.

A Be. 291. §-a rendelkezik arról, hogy a vádlottnak az eljárás korábbi szakaszaiban terhelti minőségében vagy tanúként tett vallomását vagy annak egy részét a vallomást tartalmazó jegyzőkönyvnek a felolvasásával, milyen feltételekkel kell és lehet a tárgyalás anyagává tenni, a tanú szemszögéből pedig a Be. 296. § és 297. §-a szól arról, hogy a tanúnak az eljárás korábbi szakaszaiban e minőségben tett vallomását - vagy annak egy részét - a jegyzőkönyv kívánt részének felolvasásával milyen feltételek mellett lehet a tárgyalás anyagává tenni.

⁵ Katf. IV. 292/1980.

A Be. 301. § (2) bekezdése szerint *a nyomozó hatóság jelentése a tárgyaláson okiratként felolvasható.*

A 2006 őszi tömegszlatásokkal összefüggő elítélések orvoslásáról szóló 2011. évi XVI. törvény 1. §-a kimondja, hogy a 2006. szeptember 18. és október 24. között, Magyarország területén, a tömegszlatásokhoz kapcsolódóan elkövetett hivatalos személy elleni erőszak, rongálás, illetve garázdaság miatti elítélések, továbbá a bíróság hatáskörébe tartozó rendzavarás, garázdaság és veszélyes fenyegetés szabálysértése elkövetésének megállapításai semmisnek tekintendők, amennyiben az elítélés vagy a megállapítás alapját kizárólag rendőri jelentés, illetve rendőri tanúvallomás képezte.

Ez a jogszabály természetesen egy speciális jogpolitikai helyzet eredménye, ami nem jelenti azt, hogy általánosítani lehetne a rendőri jelentések valóságtartalmára vonatkozóan. Azonban álláspontom szerint jól fémjelzi az általam jelen cikkben jelezni kívánt problémát.

Összegzés

A rendőri jelentés bizonyítékként való értékelésekor tehát a bíróságnak figyelemmel kell lennie a fentiekben elemzett valamennyi, a jelentés készítését befolyásoló körülményre. Azokat az összes többi bizonyítékkal együtt, egyenként és összességükben érdemes értékelni. A bíróságnak az eset összes körülményeinek figyelembe vételével kell azt is mérlegelnie, hogy elegendő-e egy terhelt elmarasztalásához a rendőri jelentés, vagy az azt készítő rendőr tanúvallomása, ha egyéb bizonyíték nem áll rendelkezésre.

Írásom célja csupán az volt, hogy ne váljon automatizmussá a jogalkalmazásban a rendőri jelentésben foglaltak feltétel nélküli elfogadása.

EMLÉKEZÉS

DR. KRATOCHWILL FERENCRE

Volt egy vezetője a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetének, később Karának, akiről mindenki csak kedves emlékeket őriz. Bár több felsőoktatási intézmény oktatója és jeles kutató volt, publikált, látott el vezetői feladatokat, mégis elsősorban az „emberi arcára” emlékeznek mindazok, akik kapcsolatba kerültek vele. Számítalan anekdota maradt fenn róla. Ennek biztosan örülne, hiszen ő maga is rendszeresen és kivételesen jól mesélt vicceket, humoros történeteket.

Most lett volna 80 éves, és már 20 éve nincs közöttünk. 2013. november 22-én, a születésének 80. évfordulóját követő napon koszorúzással tisztelegtünk Kratochwill Ferenc emléke előtt a róla elnevezett terem bejáratánál lévő, őt ábrázoló dombormű előtt. Sokan eljöttek. Többen a volt kolléga, mások egykori oktatójuk emlékét, arcát, hangját idézték emlékezetükbe e percekben. Őszintén örültünk, hogy özvegye, Márta asszony is körünkben volt. A Miskolci Egyetem rektora, Prof. Dr. Torma András és az Állam- és Jogtudományi Kar jelenlegi dékánja, Prof. Dr. Farkas Ákos ünnepi beszédük után együtt helyezték el az emlékezés koszorúját.

Az ünnepség ezt követően szakmai programmal folytatódott a Miskolci Akadémiai Bizottság színházában. A tudományos konferencia előadójaként örömmel, első hívó szóra vállalták a szereplést az egykori kollégák az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karáról, a Rendőrtiszti Főiskola jogutódjaként működő Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karáról és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karáról.

Szívet melengető volt a hajdani hallgatók nevében felszólaló Prof. Dr. Szabó Béla – maga is elismert tudós, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanára, korábbi dékánja – hol vidám, hol megható visszaemlékezése, amelyből a mai „ötvenesek” csínytevéseire mindig emberségesen reagáló intézetigazgató, dékán képe rajzolódott ki. A konferencia előadói közül Prof. Dr. Erdei Árpád az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának professor emeritusa, volt alkotmánybíró a sértett eljárási helyzetét elemezte, gyakran utalva Kratochwill Ferenc kutatási eredményeire is. Prof. Dr. Bárd Károly a Közép-Európai Egyetem (CEU) egyetemi tanára „Az áldozatok jogai és az

állam pozitív kötelezettsége” címmel tartott előadást. Prof. Dr. Lévay Miklós az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanára, alkotmánybíró az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alkotmányos korlátait elemezte, s ugyancsak alkotmánybíróági határozat szolgált alapul Dr. Hack Péter egyetemi docens (ELTE ÁJK) előadásához, amelynek címe „A szabad bizonyítás elve és a rendőr tanú egy AB határozat apropóján” volt. Dr. Kabódi Csaba tanszékvezető egyetemi docens (ELTE ÁJK) Kratochwill Ferenc másik kutatási témáját elevenítette fel, amikor a tárgyalás előkészítésének mai dilemmáit vázolta. A konferencia további két előadója ismét a sértett büntetőeljárásbeli helyzetét elemezte. Dr. Németh Zsolt a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának főiskolai tanára a sértett és a rendőrség kapcsolatáról beszélt, míg Dr. Róth Erika egyetemi docens (ME ÁJK) a sértett érdekét az ügyési döntések szempontjából vizsgálta.

A száraz tényeken – ki miről tartott előadást – túl a „tudósító” feladata lenne, hogy visszaadjon valamit a rendezvény légköréből, ami ténylegesen igazolná, hogy nem csak valamiféle hivatalos megemlékezésről szól a beszámoló, hanem a megjelentek valóban megidéztek Kratochwill Ferenc alakját, szellemét. Ehhez azonban kevés a szó. Azok tudják, érzik, akik eljöttek és tanúi lehetnek annak, hogy – bár a történetmesélés nem volt a program része – minden előadó azzal kezdte felszólalását, hogy megosztotta egy-egy személyes emlékét a hallgatósággal. Sokat elárul az ünnepeletről, hogy a kollégák és a tanítványok szinte soha nem igazgatóként, dékánként vagy más, hivatalos „címén” emlegették, csak „Krató” volt mindenkinek, aki ismerte, aki vele dolgozott, aki tisztelte, és aki szerette. Ez a „Kratóság” mond el róla a legtöbbet. Nem véletlen, hogy Prof. Dr. Farkas Ákos dékán a következőkben olvasható, a koszorúzáson elhangzott visszaemlékezésében, szintén gyakran így említi.

*Dr. Róth Erika
egyetemi docens
ME-ÁJK, Büntető Eljárásjogi
és Büntetésvégrehajtási Tanszék*

TISZTELT EGYBEGYŰLTEK, KOLLEGINÁK, KOLLÉGÁK, HÖLGYEIM ÉS URAIM !

Ha e folyosó falain végigpillantunk a közeli és a távolabbi múlt történelmének emlékfoslányai bukkanak fel. Emléktáblák, szobrászkéz formálta arcok. Miskolchoz, a jogásképzéshez, a Kar életéhez kapcsolódó professzorok mementója. Többségükről az idő már lekoptatta a személyes emlékeket, s csupán az érdemeik által őket megillető tiszteletet hagyta ránk. Tudomány iránti alázatukat, szellemi teljesítményüket, emberségüket.

Mindez naponta figyelmeztet, hogy életünk értelmét azáltal nyeri el, hogy mások számára is jelentéssel bír.

Kratochwill Ferenc, akinek emléktáblája előtt tisztelgünk, akit a Miskolci jogi karon mindenki csak úgy emlegetett a "Krató" a Kar fennállásának harminckét évéből a meghatározó kezdeteket, az első három évet töltötte közöttünk, de az azt követő csaknem egy évtizedben is kísérté és segítette fejlődésünket, gyarapodásunkat.

A «Krató» név hallatán egy sűrűre öltönyös, mackósan cammogó, sokat dohányzó, a kávé számolatlanul fogyasztó, sokszor töprengő, kedvesen mosolygó, szerény ember jelenik meg előttünk. Mosolya nem álarc volt. Belülről fakadt, humorának és humánusának eredője volt. Mert adomára, viccekre mindig kész volt, s minden problémára igyekezett alaposan, körültekintően, a legemberségesebb, mindenkinek a legkisebb sérelmet okozó megoldást találni.

Életének nagyobb része az egyetemhez, a felsőoktatáshoz, az oktatás-szervezéshez kötődött. Bár ízig-vérig pesti volt, 1980-ban új életet kezdett Miskolcon – feleségével és két, akkor még apró gyermekével. Az Állam- és Jogtudományi Kar szervezőjeként, a semmiből épített fel egy új struktúrát. Közreműködésével színvonalas, átlagéletkorát tekintve a jogi karok között a legfiatalabb, ma már legfeljebb örökifjúnak tekinthető oktatói gárda telepedett le Miskolcon. Talán túlzás nélkül mondhatom, hogy a jogi kari oktatásban karunkon ma már vezető szerepet játszó – gogoli hasonlattal – mind az ő köpenyéből bújtak elő.

S bár a miskolci Állam- és Jogtudományi Intézet karrá alakulása után, amelynek egyben első dékánja is volt, 1984-ben visszatért Budapestre, a karhoz fontos, teljes embert igénylő elfoglaltságai mellett sem lett hűtlen. Mint másodállású docens, majd mint óraadó oktató rendszeresen visszajárt Miskolcra, és figyelemmel kísérte, tanácsaival segítette a jogásképzés fejlődését. Kár lenne azonban tagadni, hogy számára az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke jelentette a kiindulás és visszatérés szilárd pontját, ahol 1962-ben tudományos és oktatói pályáját kezdte, 1972-ben kandidált, amelynek – rövid intermezzóként – 1989 és 1990 között vezetője is volt.

Majd ismét váltott. 1990 júliusától haláláig a Rendőrtiszti Főiskola főigazgatói posztját töltötte be, most a rendőrtiszt-képzés reformja körül bábáskodva, amely alapításának is tevékeny részese, s csaknem húsz éven keresztül e felsőoktatási intézmény előadója volt.

Mindezeket a megbízatásait úgy tudta teljesíteni – és ez emberi kvalitásainak legjobb mutatója –, hogy ennek során elnyerte környezete barátságát, tiszteletét és szeretetét. Kollégáival soha nem érezte szellemi fölényét, hivatali beosztottjaival főnökségét. Pókok nélkül élte mindennapjait. Kevés olyan emberrel találkozhatunk, akiről mindenki csak az őszinte elismerés hangján nyilatkozott. Ő ilyen volt. Oktatással kapcsolatos elismerései, kitüntetései ennek kifejezői.

S, hogy nem csupán a magas szinten végzett szervezői feladatok töltötték ki idejét, bizonyítják büntetőeljárás területén írt tanulmányai. A tárgyalás előkészítéséről írott monográfiája azóta is egyedüli a magyar jogirodalomban, de őrzik a nevét a büntetőeljárású jegyzetek sárguló lapjai és szakfolyóiratokban megjelent cikkei.

Emellett kiváló előadó volt, aki világos, közérthető, igényes előadásaival kivívta a hallgatók elismerését. Olyan előadó és szakember volt, aki a gyakorlathoz is szoros szálakkal kötődött – mint egyik méltatója mondta megemlékezésű beszédében –, ami megővta őt, hogy tudását üres okoskodással silányítsa.

A hallgatói elismerést azonban nem csupán előadásai, hanem humánus, néha cinkosan összekacsintó magatartása is kivívta. Ennek egyik bizonyítéka, hogy a jogi kari oktatók között eddig ő volt az egyetlen, akit a hallgatók 1984-ben, amikor leköszönt a dékánágról és ismét Budapestre költözött, szerenáddal és felvonulással búcsúztattak.

Több mint harminc éves szakmai pályafutását sikerek övezték, melyek azonban nem tették hivalkodóvá. Megőrizte szerénységét, humorát, öniróniáját.

Ma ismét tisztelgünk a – Máger Ágnes festőművész által készített – reliefje előtt. Azért, hogy tisztelettel adózzunk személyének, szellemének, munkáságának, amely jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Karunk a jogi karok között az élen jár.

Kratochwill Ferenc 80 éve, 1933. november 21-én a skorpió jegyében született és húsz éve már nincs közöttünk. Soha nem találkoztam nála szelídebb skorpióval.

Prof. Dr. Farkas Ákos
mb. dékán

Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

*A zongorát befutja a borostyán,
s a gyerekkori ház falát
szétmállasztja a naplemente.*

*És mégis, mégis szakadatlanul
szemközt a leáldozó nappal
mindaz, mi elmúlt, halhatatlan.
(Pilinszky János: Keringő)*

EMLÉKKONFERENCIA NOVOTNI ZOLTÁN PROFESSZOR ÚR TISZTELETÉRE

2013. november 29-én a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága székházában 10 órai kezdettel a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Cvilisztikai Tudományok Intézete, a MTA Miskolci Akadémiai Bizottsága és a Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért emlékkonferenciát rendezett Novotni Zoltán Professor tiszteletére, halálának 20. évfordulóján. A konferenciát megelőző napon, a visszaemlékezés és tiszteletadás részeként a Cvilisztikai Tudományok Intézete, a Novotni Alapítvány és a Miskolci Ügyvédi Kamara megkoszorúzta Novotni Zoltán sírhelyét a Szent Anna temetőben.

Novotni Professor iskolateremtő erejét, tudományos munkásságát az elmúlt húsz év szüntelenül formálódó politikai, gazdasági és szociális változásai sem kisebbíthetik. Az általa megteremtett miskolci civilisztikai iskola és a tanszék (intézet) hajdanvolt tanítványai, munkatársai közreműködésével idézte fel e konferencia keretében a "Mester" szellemiségét, lényét, sziporkázó személyiségét. A felkért előadók Novotni Professor munkái nyomán tartották meg előadásukat.

A konferenciát megnyitó beszédében Prof. Farkas Ákos Dékán Úr arra a szomorú tényre hívta fel a figyelmet, hogy rövid időn belül immár második alkalommal emlékeznek meg a jogi kar az alapításában jelentős szerepet játszó, elhunyt professzorairól, irányadó személyiségeiről, Kratochwill Ferenc után most Novotni Zoltánról. Felemelőnek értékelte azonban azt a körülményt, hogy az eltelt húsz év ellenére "Zoli bácsi" szellemi hagyatéka mit sem kisebbedett, tanítványai szívükben őrzik emlékét.

Dékán Úr beszéde után Barzó Tímea docens asszony (ME ÁJK Polgári Jogi Tanszék) röviden ismertette Novotni Professor életútját és a miskolci jogászképzésben megteremtésében betöltött kiemelkedő szerepét. Ezt követően a konferencia rangidős levezető elnökeként Prof. em. Dr. Prugberger Tamás (ME ÁJK, Agrár- és Munkajogi Tanszék) felkérte a jelenlévőket, hogy közösen emlékezzenek vissza Novotni Zoltán Professor Úrra. A megjelentek – közöttük Miskolczi Bodnár Péter, Fazekas Judit, Csécsy György, Gaál Zoltán, Prugberger Tamás, Szabó Mariann, Ujváriné Antal Edit, Harsányi Gyöngyi, Barta Judit és Leszkoven László – felidéztek azt a szeretetteljes, gondoskodó légkört, amivel Zoli bácsi a kollégáit körülvette, hihetetlen kapcsolatteremtési képességét, a magasra tett elvárásait nemcsak

munkatársaival, hanem önmagával szemben is, könnyed, mégis feszített munkavégzését, a civilisztikai tudományok körében szerzett mély tudását, gyakorlatorientált és komplex gondolkodását, az aktuális politikai hatalomnak esetlegesen következtelen igényeinek fejet nem hajtó, egyenes és jó stratéga tanszékvezetőt – egy-egy történet felidézésével.

A visszaemlékezéseket követően a konferencia keretében az egykori tanítványok, ma vezető, tudományos fokozattal rendelkező oktatók Novotni Professor tiszteletének adózó előadásokat tartottak: vajon a jelenkori, különösen az új Ptk által teremtett dogmatikai problémákra Zoli bácsi tanításai nyomán milyen választ adhatnak, hogyan élnek tovább a Professor tanításai, tudományos eredményei.

Prof. Fazekas Judit dékán asszony (SZE ÁJK, Győr) „*A relatív szerkezet bomlása, különös tekintettel a termék-szavatosság és a termékfelelősség kérdéseire*” című előadásában kiemelte Novotni Zoltán érdemét, hogy felismerte és tudatosította kollégáiban is, már a piacgazdaság előtti 1980-as évek magyarországi jogi környezetében a bonyolódó életviszonyok a „nem vagyunk jogviszonyban” elvet meghaladottá tették. Sorra jelennek meg olyan intézmények, amelyekben a relatív szerkezet bomlása tapasztalható. Novotni rámutatott arra, hogy a kötelmek nem elszigetelt, csak a szerződő felek egymás közötti kapcsolatát szabályozó jelenségek. Az egyes szerződések és szerződési kapcsolatok szervesen illeszkednek a körülöttük létező gazdasági és szociológiai jelenségek rendszerébe. A relatív szerkezet bomlását mutató egyik területeként emelte ki Fazekas Judit előadása fő irányát adó kérdéskörként a termékfelelősség és a termékszavatosság intézményét. A termékfelelősség (termelői felelősség) kialakulása rövid ismertetését követően az új Ptk. termékszavatossági szabályai dogmatikai elemzésére tért át, párhuzamba állítva, és egyben elhatárolva attól a termékfelelősség intézményét.

Barta Judit tanszékvezető asszony (ME ÁJK Kereskedelmi Jogi Tanszék) „*Novotni Zoltán Professor építési és tervezési szerződést érintő gondolatai nyomában*” c. előadásában az építető és a tervező, elsősorban a késedelemért és a hibás teljesítésért fennálló felelősségének speciális vonásaira, továbbá a tervezők felelősségi kockázatát átvállaló biztosítási szerződések egységesítési tendenciájára hívta föl a figyelmet. Részletesen elemezte a tervezőt, a kivitelezőt terhelő szerződéses és szerződésen kívüli felelősség sajátosságait, kitérve

az alvállalkozó magatartásáért való kontraktuális, és emellett az alvállalkozónak a saját magatartásáért való deliktuális felelőssége párhuzamos fennállására. Gyakorlati példái egyben rámutattak az építető, tervező felelősségét kizáró olyan körülményekre is, amelyek e gazdasági szektor hiányos jogi szabályozásából is erednek (pl. EMI engedélyezés alá még nem tartozó anyagok felhasználása), vagy a mérnöki tevékenység végső határait megszabó természeti vonásokból (pl. munkaterület speciális, előre nem látható talajtani sajátosságai) fakadnak, és fessegetik a felróhatóság, továbbá az új Ptk. szerinti előre láthatóság kritériumait.

Miskolczi Bodnár Péter professzor (tanszékvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK, Kereskedelmi Jogi és Pénzügyi Jogi Tanszék) a „*Speciális tulajdonátruházási szerződések*” c. előadásában Novotni Professzor tanításai nyomán kritikai élel vizsgálta az új Ptk.-nak a tulajdonátruházási elemet hordozó szerződésekre vonatkozó egyes szabályait. A tulajdonátruházó szerződésekből kimaradt további olyan szerződéseket is nagyító alá vett, amely a Professzor felfogásában elsődlegesen vagy jellemzően tulajdonátruházásra irányuló szolgáltatást foglalnak magukban (így: közszolgáltatási szerződés, bizalmi vagyonkezelési szerződés, forgalmazási szerződés, kölcsönszerződés, faktoring, pénzügyi lízing, tartós közvetítői szerződés, tartási, életjradéki szerződés). Kritikaként fogalmazta meg, hogy ezen szerződésekre nem terjedhet ki a jogalkotó által a tipizálás által megfogalmazott, tulajdonátruházási szerződésekre alkalmazott fogalom. A jogalkotó az új Ptk.-ban tiszta kategóriák megteremtésére törekszik, pedig a való élet ennél sokkal bonyolultabb vegyes szerződéseket kíván meg. Összefoglalójában intelmeként hazgott el, hogy a típusalkotásnak elsődleges célja, hogy segítse a feleket a szerződésük (abba foglalt jogok és kötelezettségek sora) kialakításában, amennyiben valóban a tipikus helyzetekre megfelelő érdekegyensúlyt képes teremteni velük.

Csécsey György professzor (tanszékvezető egyetemi tanár, DE-ÁJK Polgári Jogi Tanszék) előadásában – „*Szellemi tulajdonvédelem Novotni Professzor Úr gondoltavilágában*” – hangoztatta, hogy Novotni Professzornak nem volt a ma értelemben vett kutatási területe a szellemi alkotások joga, azonban az általa elhintett alapvető szintű gondolatmorzsák a napjainkban a szellemi alkotások joga területét érintő változásokat mégiscsak előrejelezték. Már Novotni Professzor is a szellemi tulajdon, tehát a tulajdoni szemlélet mellett tört léndzsát, mindamelltt hogy megfogalmazta fenntartásait ezen elméletnek a szerzői jog területén való működőképességét érintően. A használati minta bevezetését (1991) üdvözölte, míg az újítás (erőteljesen szocialista szemléletet tükröző) szabályozási formáját a magyar jogból kiiktatni kívánta. Kedvenc kérdéskörét jelentette az alkotói kreativitás határán mozgó alkotások jogi oltalma, így szorgalmazta Csécsey György, egykori tanítványa védjegyjogi kutatását.

Kenderes György docens úr (ME-ÁJK Agrár- és Munkajogi Tanszék) „*Jogágisági problémák – a munkajog hovatarozásának kérdőjelei*” c. előadásában a jogi szakirodalmat Novotni Professzor életében is foglalkoztató azon kérdésre kereste a választ, vajon – áttekintve a munkajogi szabályozás történeti fejlődését, a munkaszerződés magán-

jogi viszonyoktól eltérő speciális jegyeit – valóban helyes-e a munkajog önálló jogágiságának elmélete. Ezen túlmenően a munkaszerződés elemei vizsgálata körében felhívta a közönség figyelmét a szabályozás nem magánjogi jellemvonásaira (így például a felek közötti egyensúlyi helyzet fenntartására irányuló kógencia, a külső jogszabályok szerepköre), amelyek indokolnák a munkaszerződésnek is az új Ptk. keretein kívüli szabályozását. Mindemelltt rámutatott arra, hogy ezek a szempontok még nem zárják ki annak a lehetőségét, hogy a munkaszerződést, mint speciális magánjogi jogviszonyt a teljességre törekedő kódex szintén szabályozza. Erre a szakma részéről az új Ptk. kodifikációs folyamatában konkrét javaslatok is érkeztek a kodifikációs bizottságokhoz, amely közül mindenképpen szót érdemel a Prugberger Tamás és Szalma József professzorok által kidolgozott szöveges tervezet. Továbbá, a tervezet alapjául szolgáló svájci kódex (Code des obligation) nemcsak az egyedi munkaszerződést, hanem a kollektív szerződést is szabályozza. Rámutatott arra is, hogy az új Mt. számos ponton egyébként is közelítette a szabályozást a polgári jogi intézményekhez, számos helyen a Ptk. mögöttes alkalmazását hívja fel (pl. szerződések közös szabályai), továbbá, hogy a régi Mt. is használt már korábban is olyan fogalmakat (pl. cselekvőképesség), amelyet a Ptk. töltött ki tartalommal.

Harsányi Gyöngyi adjunktus asszony (ME ÁJK, Kereskedelmi Jogi Tanszék) „*Az értékpapírforgalmazás egyes kérdései napjainkban*” c. felszólalását Novotni Zoltán értékpapírjogi előadás-vázlataira alapította. Az értékpapírok szabályozási szintjeiben első helyen áll a Polgári Törvénykönyvbe beillesztett alapvető értékpapírjogi rendelkezések, második szinten az egyes értékpapírokra vonatkozó jogszabályok állnak, míg harmadik szinten az értékpapírok forgalmazásával, kereskedésével összefüggő ügyletekre vonatkozó joganyag helyezkedik el. Novotni Professzor mukássága idején az értékpapírok joga viszonylag modernnek számított, mert még a két világháború közötti virágzó kereskedelem talaján fejlődött ki a szabályozás. Az 1980-as években, a lanyha értékpapírforgalom mellett azonban még Novotni nem láthatta előre, hogy exponenciális mértékben nő meg napjainkra az értékpapírkereskedelemnek, a befektetési ügyleteknek a jelentősége. Azon koncepciója, miszerint minden főbb releváns szerződési típushoz kapcsolható lett volna az értékpapírokra vonatkozó kiegészítő szabály, végül nem valósult meg.

Ujváriné Antal Edit adjunktus asszony (ME ÁJK, Kereskedelmi Jogi Tanszék) „*Méltányosságot hordozó kártérítési szabályok az új Polgári Törvénykönyvben*” c. előadásában elsősorban méltatta Novotni professzornak a polgári jogi, kártérítési felelősség elméleti kérdéseiben született munkásságát, annak felismerését, hogy a kártérítés elsődleges funkciója a reparáció, nem a prevenció, és a felelősségi alap körében a miskolci iskolára oly jellemző „felróhatóság” kifejezés használatát, a „vétkességgel” szemben. Az új Polgári Törvénykönyv kárfelelősségi szabályainak elemzése körében rámutatott, hogy a széles értelemben (Ujlaki László) vett méltányosság egészíti ki az egyébként szigorodó felelősségi szabályrendszert. Az előadó a károkozó javára szóló méltányossági szabályok között kitért az okozatossági kérdésre és

az előreláthatósági klauzulára. Az előreláthatósági klauzula elemzése során felhívta a figyelmet arra, hogy már Novotni Zoltán is több tanulmányában jelezte, hogy milyen nehéz elválasztani egymástól a kontraktuális és a deliktuális felelősséget. A magatartás jogellenességének szükségszerű vélelmére a kártérítés körében hiába mutatott rá a Professor, a bírói gyakorlatban ezzel ellentétes döntések születtek, mígnem az új Ptk. igazolta a tételt.

A konferencia zárásaképpen a konferencia további résztvevői idéztek még fel egy-egy momentumot "Zoli bácsi" személyiségéből, szellemiségéből. Szabó Mariann – a mottóul ide tűzött Pilinszky vers utolsó sorát felhívva – a professzor utolsó pár évében új mukatársaként és egyben szobatársaként emlékezett vissza az akkortájt érkező külső megbízásokra, hogy Zoli bácsi ösztönzése mellett hogyan szerezte meg ugyanazon évben a külföldi ösztöndíj alapján a magiszteri diplomát, a dr. univ. fokozatot, és tette le a jogi szakvizsgát. Leszkoven László kiemelte, hogy ő még demonstrátor volt a tanszéken, amikor Novotni Porfesszorral a halálát megelőző egy-másfél évben együtt dolgozhatott. Máig szívét melengeti azonban az a közvetlenség és bizalom, ahogyan a Professor a munkájában megbízott, amilyen önállóság mellett dolgoz-

hatott. Csodálta előadásait, ahogyan Grosschmiddal, Beck Salamonnal és a többi halhatatlan jogtudóssal folyamatos szellemi kapcsolatban állva, hihetetlen mély összefüggésekre rávilágítva, kristálytiszta módon adta át a tudást a hallgatóknak. Mindig is töredekni fog arra, hogy ne tartson úgy előadást, hogy azon Novotni Professor nevét egyszer meg nem említené.

A beszámoló zárásaképpen köszönetet mondunk minden kedves résztvevőnek, hogy jelenlétükkel, hozzászólásukkal, előadásukkal közreműködtek abban, hogy a konferencián tiszteletteljes és szeretetteljes légkörben emlékezzünk vissza Novotni Zoltán Professorra.

Továbbá, a *tiszteletére megjelenő emlékkötetbe cca. fél ív terjedelmű tanulmány készítésére ezúton hívjuk fel a kedves kollégákat, egykori munkatársakat, barátokat. A tanulmányokat 2014. március 17-ig, a reka.pusztahelyi@gmail.com, a civkatus@uni-miskolc.hu e-mail címek valamelyikére megküldve, vagy a Polgári Jogi Tanszéken személyesen leadva várjuk.*

Pusztahelyi Réka PhD.
egyetemi tanársegéd
ME-ÁJK CTI
Polgári Jogi Tanszék

Prof. Bíró György
intézetigazgató, ME-ÁJK, CTI
a Novotni Alapítvány kurátora

Prof. em. Prugberger Tamás
MTA-MAB
Állam- és Jogtudományi Szakbizottsága Elnöke

